

**Електронске изложбе
Библиотеке Матице српске**

**Библиотека Матице српске приредила је 178 изложби у витринама.
Од јануара 2011. године изложбе се презентују у електронском
облику, у јавном каталогу Библиотеке.**

**Електронски каталози изложби трајно се чувају на CD-у и
доступни су у Библиотеци, заједно са штампаним каталозима досад
постављених изложби и на сајту www.bms.rs.**

Изложбе БМС у 2023.

- (331) 9–29. јануар: Душан Матић (1898–1980) – 125 година од рођења
- (332) 30. јануар – 19. фебруар: Хиландар (1198–2023) – 825 година
- (333) 20. фебруар – 12. март: Радоје Домановић (1873–1908) – 150 година од рођења
- (334) 13. март – 2. април: Милан Коњовић (1898–1993) – 125 година од рођења
- (335) 3–23. април: Атанасије Стојковић (1773–1832) – 250 година од рођења
- (336) 24. април – 14. мај: *Јубилеји штампаних србуља: 500 година Молитвеника горажданског (Горажде, 1523) – 460 година Триода цветног скадарског (Скадар, 1563)*
- (337) 15. мај – 4. јун: Надежда Петровић (1873–1915) – 150 година од рођења и Растко Петровић (1898–1949) – 125 година од рођења
- (338) 5–25. јун: Мића Поповић (1923–1996) – 100 година од рођења
- (339) 26. јун – 16. јул: Михајло Марковић (1923–2010) – 100 година од рођења
- (340) 17. јул – 6. август: Милка Ивић (1923–2011) – 100 година од рођења
- (341) 7–27. август: Сретен Стојановић (1898–1960) – 125 година од рођења
- (342) 28. август – 17. септембар: Михаило Обреновић (1823–1868) – 200 година од рођења
- (343) 18. септембар – 8. октобар: Десанка Максимовић (1898–1993) – 125 година од рођења
- (344) 9–29. октобар: Антоније Исаковић (1923–2002) – 100 година од рођења
- (345) 30. октобар – 19. новембар: Шандор Петефи (1823–1849) – 200 година од рођења
- (346) 20. новембар – 10. децембар: Срби 1848 – 175 година
- (347) 11. децембар 2023 – 8. јануар 2024: Федерико Гарсија Лорка (1898–1936) – 125 година од рођења

Радоје Домановић (1873–1908)

Електронски каталог изложбе број 333

Нови Сад
20. фебруар – 12. март 2023.

Библиотека Матице српске је на основу грађе из својих збирки и збирке РОМС-а приредила изложбу поводом 150 година од рођења Радоја Домановића, књижевника, сатиричара, новинара.

Електронска изложба садржи попис изабраних дела и литературе са сигнатурама.

Радоје Домановић
(1873–1908)

Аутори

Бојана Бјелица и Татјана Богојевић

Скенирање, снимање и обрада фотографија

Бојана Бјелица, Мирка Свркота, Софија Ђурђевић

Уредник

Селимир Радуловић

Ра II 11627

Радоје Домановић рођен је у Овсишту 1873. године, у учитељској породици. Пореклом је Шумадинац, по очевој породичној лози старином Херцеговац, а по мајци Персиди потиче из значајне устаничке породице Цукића, из Карађорђевог времена.

Отац Милош, премештен је у село Јарушице, па Радоје Домановић тамо проводи детињство упијајући фолклор и народну поезију. Породична и друштвена средина, у којој је негован култ јуначких песама, утицали су на његове идеале какве не налази у стварном животу.

Сл. 9. Основна школа (1852 г.) са станом Милоша оца Радоја Домановића у којој се Радоје родио.

III 441103

После основне школе,
завршене у Јарушицама (1883),
прелази у гимназију у
Крагујевац, где почиње да
пише.

Pa I 3695

Након матуре одлази у Велику школу у Београду (1890–1894) и укључује се у литерарну дружину „Побратимство”. Велика школа била је смештена у Капетан Мишином здању.

II 479250

Свечана сала
Капетан Мишиног Здања,
цртеж са краја XIX века

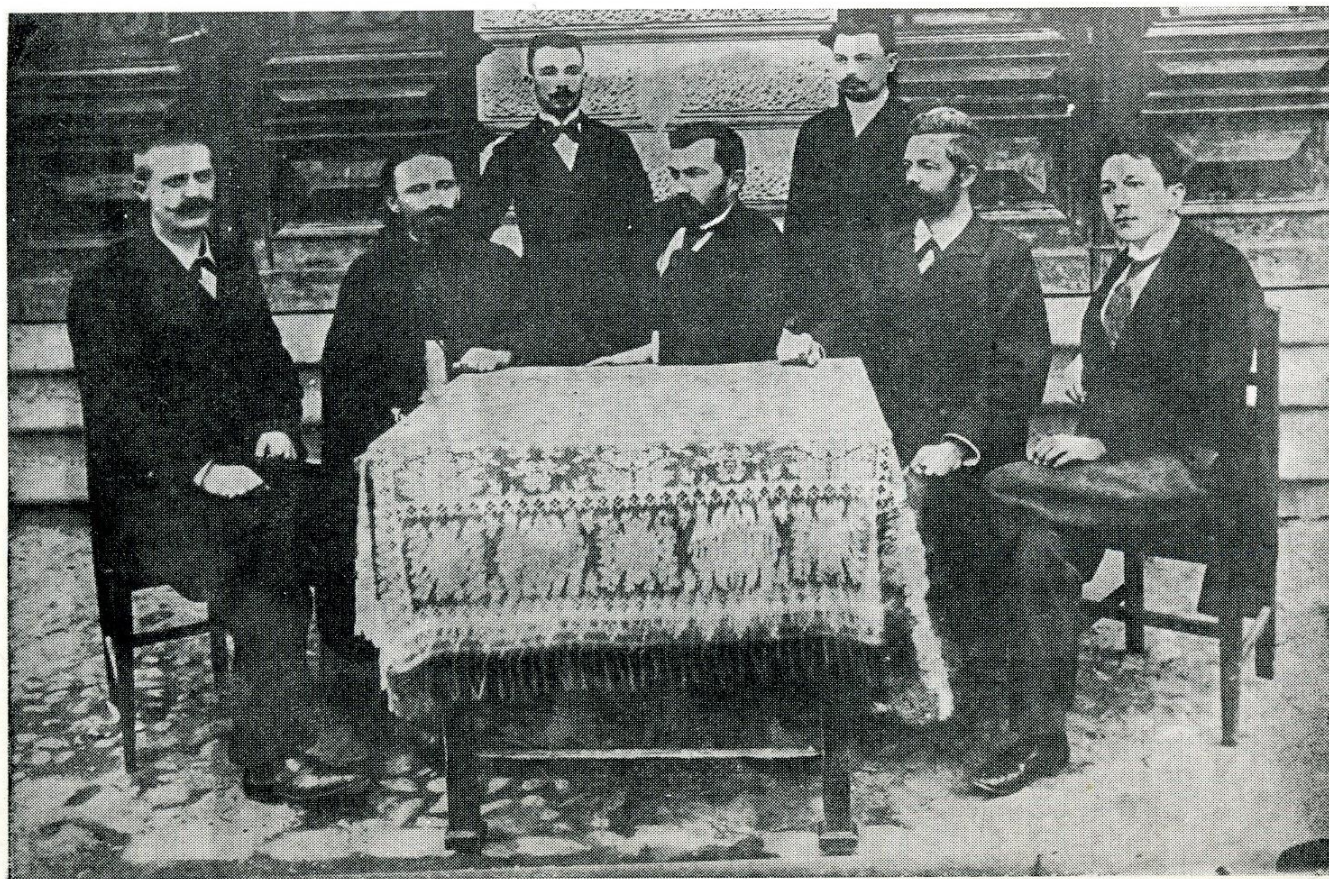
II 479250

Од 1895. до 1898. Домановић је радио као професор српског језика у Пироту, Врању, Лесковцу, али после три и по године отпуштен је из државне службе јер је иступао против владе на конгресу професорског друштва (против новог закона о средњим школама). Према речима Јаше Продановића, у Пироту је започео роман *Из школе у живот*, чији је рукопис касније изгубљен, вероватно при окупацији Београда, 1915. године.

За разлику од Пирота, у Врању су га примили веома срдечно. Његов ученик Никола Станаревић писао је: „Бора Станковић био је у седмом, ја у петом разреду врањске гимназије кад нам за професора српског језика дође млади Радоје Домановић. Намах нас је освојио: младошћу, приступачношћу, напредним идејама. Неговао је чисти књижевни језик и умео лепо да прича. Његови часови личили су на дугу, непрекидну песму. У праву је Продановић кад каже да су тако слатко умели да причају само још Нушић, чика Илија Станојевић и велики усмени приповедач Жарко Илић”.

*Радоје Домановић као наставник гимназије у Врању
са колегама*

II 430412

Рудоје Домановић на дан венчања

Био је ожењен
учитељицом Наташом
Ракетић, са којом је имао
ћерку Даницу и синове
Драгишу и Зорана.

ФГ III 156

У *Јавору* (1893) објављује прву приповетку „Рођендан”. Те године пише и приче: „На месечини”, „Објава”, „Слика са улице”. У часопису *Дело* објављује причу „Објава” (1894), у *Босанској вили* приповетку „На месечини” (1895). Објављивањем приповетке „Слика са улице” постаје сарадник мостарске *Зоре* (1896).

Прелази у Београд (1898) и живи од новинарског и књижевног рада, када и почиње да пише сатире. Постаје активан у опозиционим радикалским круговима. Сарађује у новинама *Одјек*. Прикључује се српским боевима, окупљеним око часописа *Звезда*, када почиње интензиван сатиричарски рад. Ту објављује приповетке: „Демон”, „Укидање страсти”, „Не разумем”, „Данга”, „Озбиљне научне ствари”, „Хајдук Станко по критичарском рецепту г. Момчила Иванића”, али и шаљиву причу „Позориште у паланци”.

ИЗ ПРОШЛИХ ДАНА

Прва посета херцеговачких песника Београду

Године 1897 херцеговачки песници Светозар Ђоровић и Алекса Шантић посетили су своје пријатеље у Београду, где су дочекани с највећим одушевљењем. Том приликом сликали су се са својим пријатељима. На слици с лева, седе: Светозар Ђоровић (+), Слободан Јовановић, Симо Матавуљ (+), Милорад Митровић (+), Алекса Шантић (+), Јанко Веселиновић (+); стоје: Миле Павловић, Атанасије Шола, Радоје Домановић (+), Светолик Јакшић (+), Љубомир Оборина, Риста Одавић, Јован Скерлић (+).

Уз подршку министра Павла Маринковића постављен је за писара у Државној архиви у Београду (1900). У *Српском књижевном гласнику* објављује „Страдију” (1902), а убрзо и као посебну књигу. Након тога штампане су и друге књиге (*Чича Мита из народа*, *Укидање страсти*).

Најплоднији период, када пише сатире, био је до 29. маја 1903, када је оборен последњи Обреновић. Након повратка Карађорђевића на власт (1903) поново је постављен за писара Министарства просвете и црквених послова, а одобрен му је и студијски боравак у Минхену.

По повратку у Београд покреће лист *Страдија* (1904–1905). Неуспешно се кандидује за народног посланика у Београдском округу (1905). Након оставке на место писара у Министарству просвете, постављен је на место шефа коректуре Државне штампарије, а 1906. пише чланке и фигурира као власник листа *Нови покрет*.

Писао је много, а за живота је објављено више његових књига: прва и друга књига *Приповедака* објављена је у Пожаревцу (1899); у Београду три приче: *Краљевић Марко по други пут међу Србима, Данга и Вођа* (1901); *Укидање страсти и друге приче, Чича Мита из народа, Страдија* (1902); *Размишаљања једног обичног српског вола; Три приче за омладину* (1903); *Напомена радикалној демократији* (1905), *Приповетке* (1905). Његова дела прештампана су пуно пута.

Дела и прилози
(избор)

И. М. Романович
1915

ПРИПОВЕТКЕ

РАДОЈА М. ДОМАНОВИЋА

II.

САДРЖАЈ:

Објава. — Рођен-дан. — Не разумем. — Промашена
срећа. — Слика са улице. — А хлеба?!... —
Укидање страсти. — Баба Стана. —
Снови и јава. — Замена.

ПОЖАРЕВАЦ

ШТАМПАНО У ШТАМПАРИЈИ МИХ. КОСТИЋА
1899.

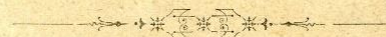
MI 3947/2

ПРИПОВЕТКЕ

РАДОЈА М. ДОМАНОВИЋА

I.

НА МЛАЂИМА СВЕТ ОСТАЈЕ

ПОЖАРЕВАЦ
ИЗДАЊЕ ШТАМПАРИЈЕ МИХ. КОСТИЋА
1899.

ЦЕНА 0·80 П. Д.

I 368

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

Краљевић Марко

ПО ДРУГИ ПУТ

међу Србима

ДЈУГА

ВОЂА

БЕОГРАД
НАКЛАДОМ КЊИЖАРЕ ВЕЛ. ВАЛОЖИЋА
1901.

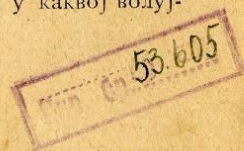
ПЕЧАТНИЦА „СВЕТЛОСЛАВ“ С. ХОРГАНЦА — БЕОГРАД

М II 6346

РАЗМИШЉАЊЕ
ЈЕДНОГ ОБИЧНОГ СРПСКОГ ВОЛА.

Разних чуда бива у свету, а наша је зеља, као што многи веле, плодна чудима у толикој мери да већ више и чуда нису чуда. Код нас има људи на врло великим положајима који ништа не мисле, а у накнаду за то, или можда из других разлога, почео је размишљати један обичан сељачки во, који се ништа не разликује од осталих српских волова. Бог ће знати шта је било да се тај генијални брав одважи на тако дрско предузеће — мишљење, јер се досад доказало да се од тог несрећног заната у Србији само могло имати штете. Хајде рецимо да он јадник у својој наивности и не зна да се у његовој постојбини не рентира тај занат, те му то нећемо приписивати у парочиту грађанску кураж, али ипак остаје загонетно што баш во да мисли, кад он нити је бирач, ни одборник, ни кмет, нити га је ко изабрао у каквој водуј-

I 5177

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

УКИДАЊЕ СТРАСТИ

И

ДРУГЕ ПРИЧЕ

ПРИПОВЕТКЕ ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА

БИБЛИОТЕКА
Др. М. Домановића

БЕОГРАД

ШТАМПРИЈА АНД. ЈОВАПОВИЋА, КРАЉА МИЛАНА УЛ. БР. 22.

1902.

ЦЕНА 1. ДИН. И 20. ПАРА ДИН.

I 7530

ЧИЧА МИТА
ИЗ НАРОДА

ПРИПОВЕТКА
ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА

НАПИСАО
Радоје М. Домановић.

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА АНД. ЈОВАНОВИЋА, КРАЉА МИЛАНА УЛ. БР. 22.
1902.

ЦЕНА 1. ДИНАР.

I 39095

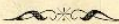
Радоје М. Домаковић.

ПОКЛОН
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ-БЕОГРАД

СТРАДИЈА.

I.

ИЗ БИБЛИОТЕКЕ
ЉУБИЦЕ И ДАНИЦЕ
С. ЈАНКОВИЋ
БЕОГРАД

БЕОГРАД:

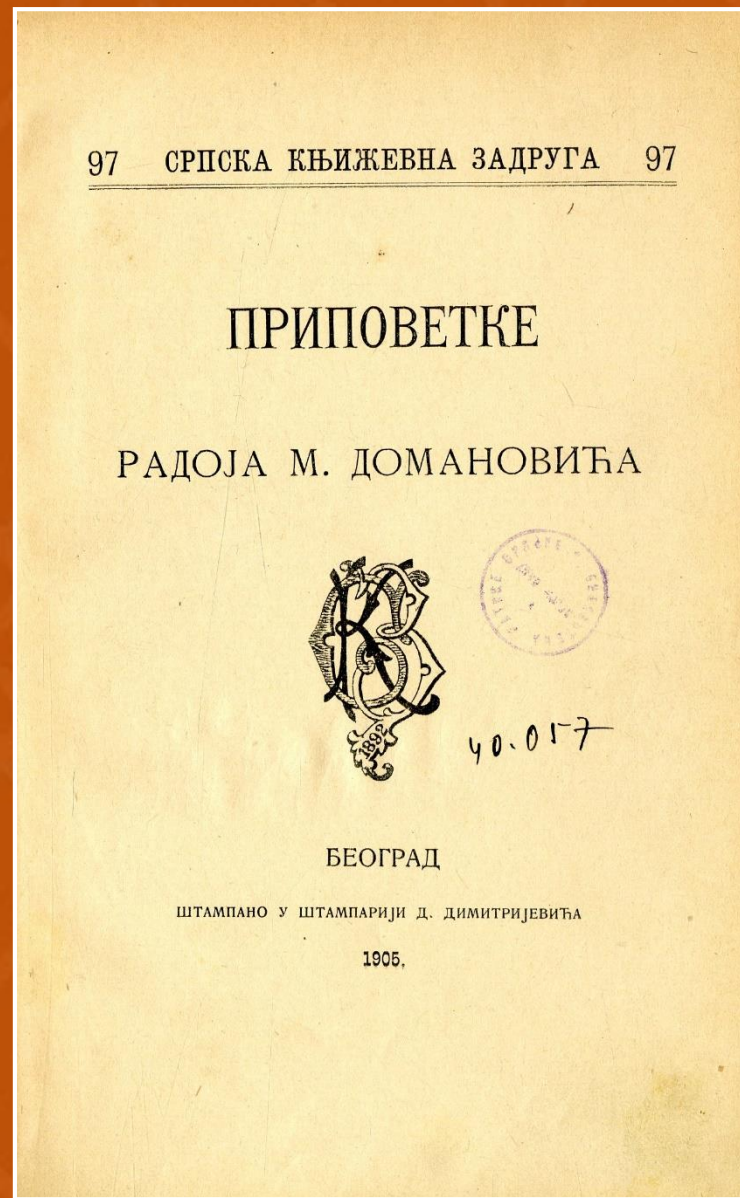
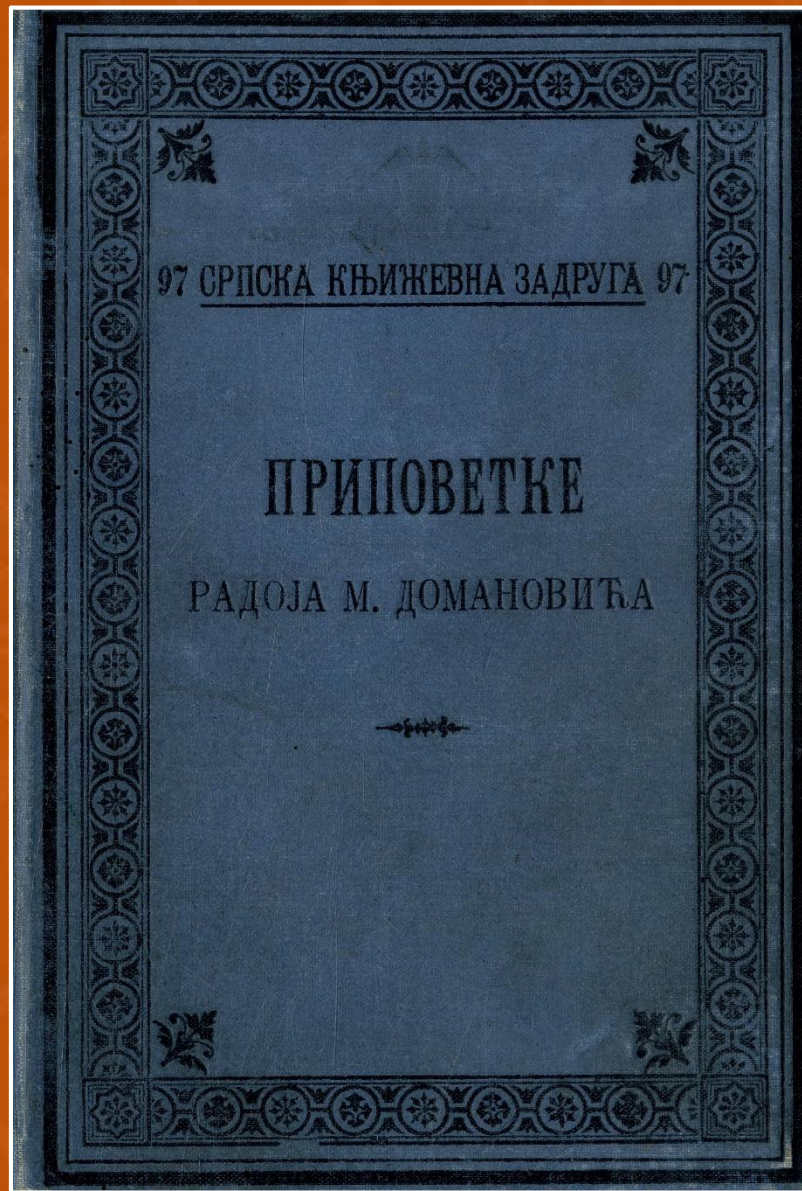
Нова Електрична Штампарија Петра Јоцковића,
1902.

„СТРАДИЈА“.

У једној старој књизи читао сам чудну причу, а враг би га знао од гуд мени та књига из неког смешног времена, у коме је било много слободоумних закона, а нимало слободе, држали се говори и писале књиге о привреди, а нико ништа није сејао, цела земља претрпана моралним поукама, а морала није било, у свакој кући пун таван логика, ал' памети није било, на сваком кораку говорило се о штедњи и благостању земље, а расипало се на све стране, а сваки зеленаш и нитков могао је себи купити за неколико гроша титулу: „велики народни родољуб.“

Писац те чудне приче, путних белешака (шта ли му је тај састав строго узев по литерарним облицима не знам ни сам, а нисам хтео ни стручњаке питати, јер би и они без сваке сумње, по утврђеном нашем српском обичају упутили тај предмет на мишљење општој седници касационог суда. Узгред буди речено, то је леп обичај. Постаје се људи, који морају мислити по званичној дужности, па квит посла, а сви остали смо сербес). Еле, писац те чудне приче, односно путних белешака овако почиње:

II 466464

II 438297

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

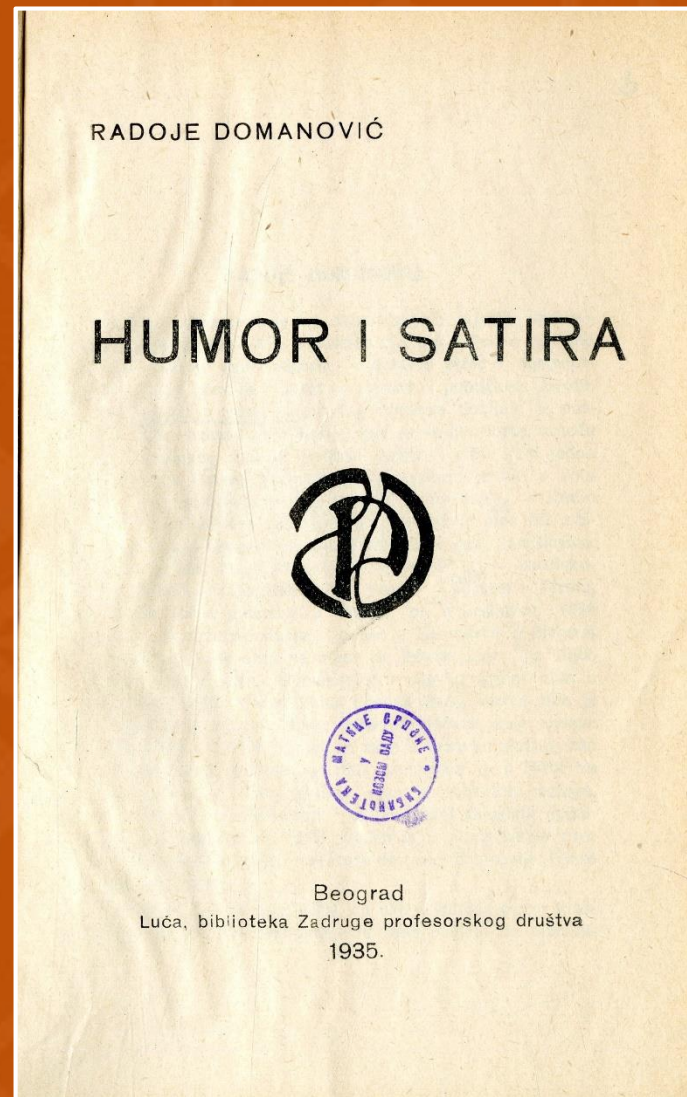
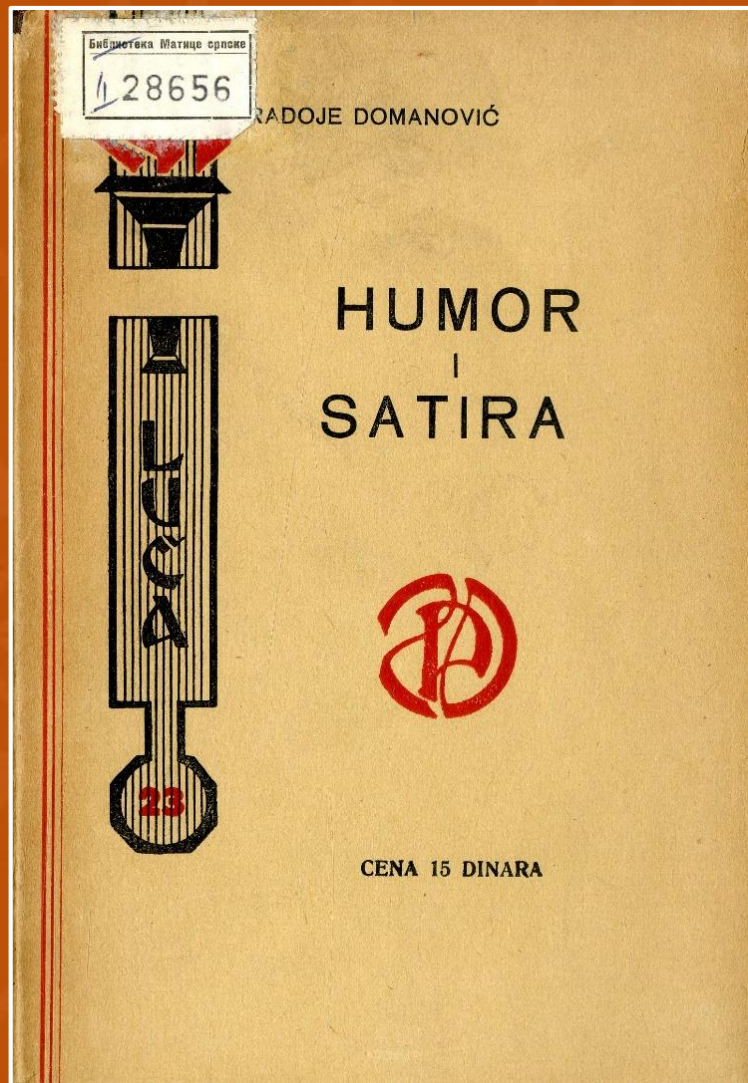
ПРИПОВЕТКЕ

I

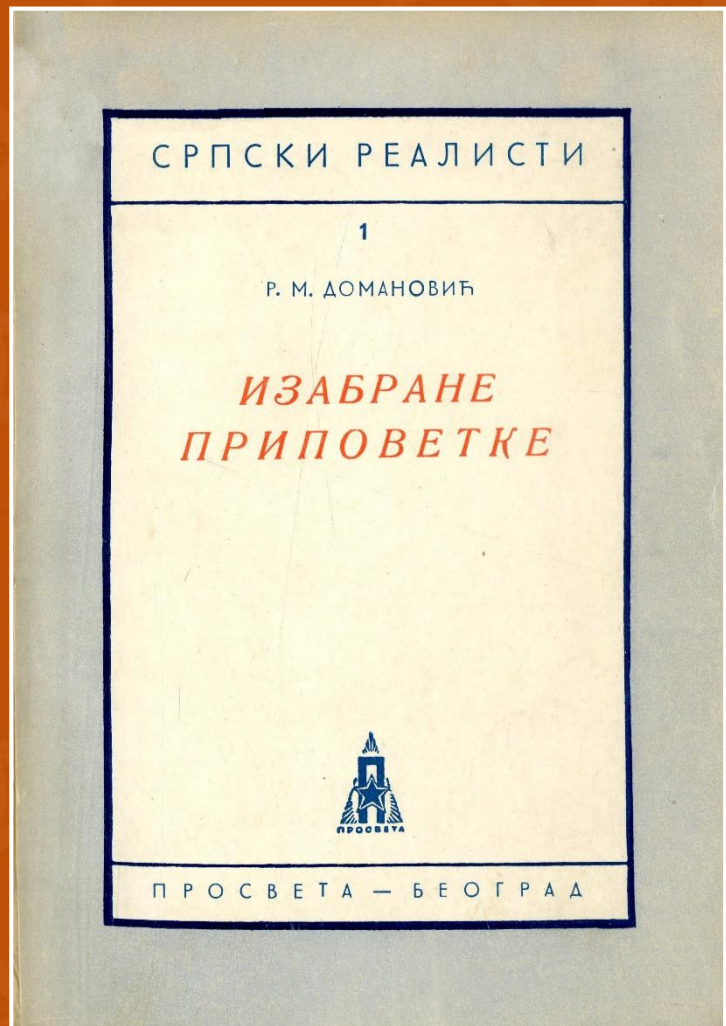
„СТРАДИЈА“ — ИДЕАЛИСТА — КРАЉЕВИЋ
МАРКО ПО ДРУГИ ПУТ МЕЂУ СРБИМА —
ДАНГА — ВОБА — УКИДАЊЕ СТРАСТИ —
МРТВО МОРЕ — МОДЕРНИ УСТАНАК — НЕ
РАЗУМЕМ — РАЗМИШЉАЊЕ ЈЕДНОГ ОБИЧ-
НОГ СРПСКОГ ВОЛА — НИГДЕ СПАСА

БЕОГРАД,
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА,
1. Кнез Михајлова улица 1
1924.

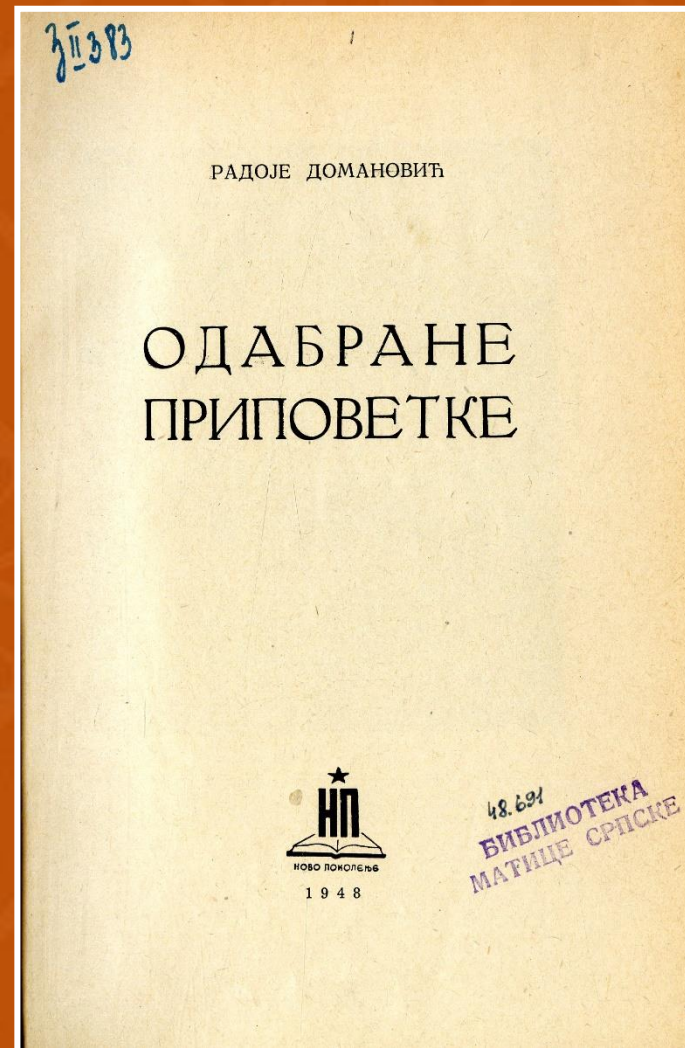
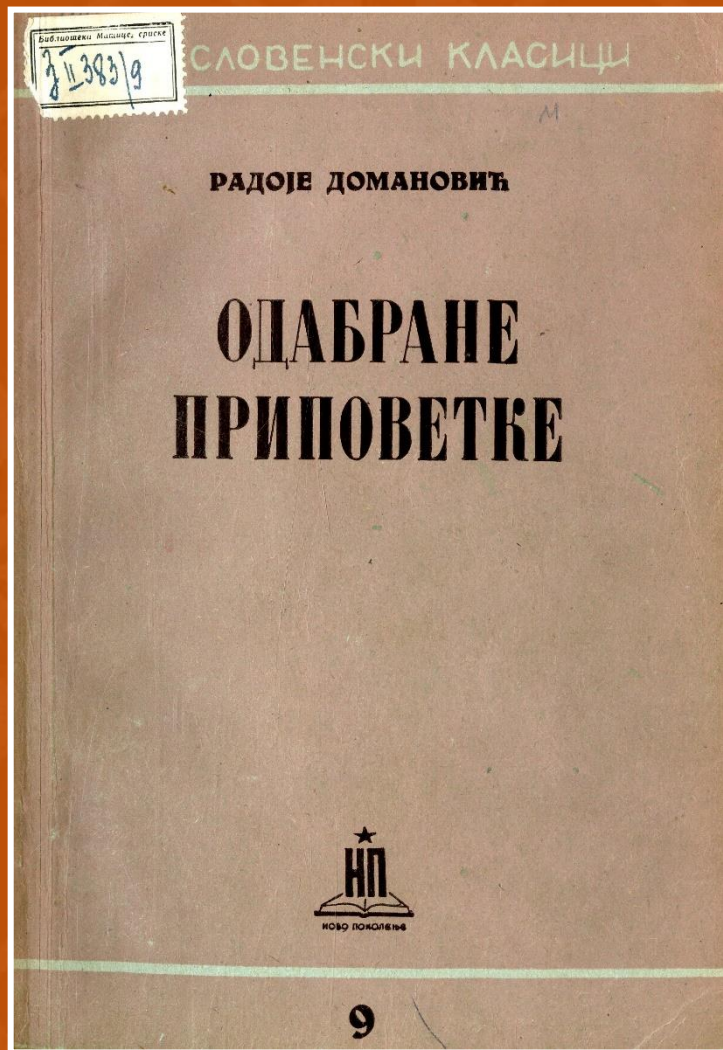
II 81045

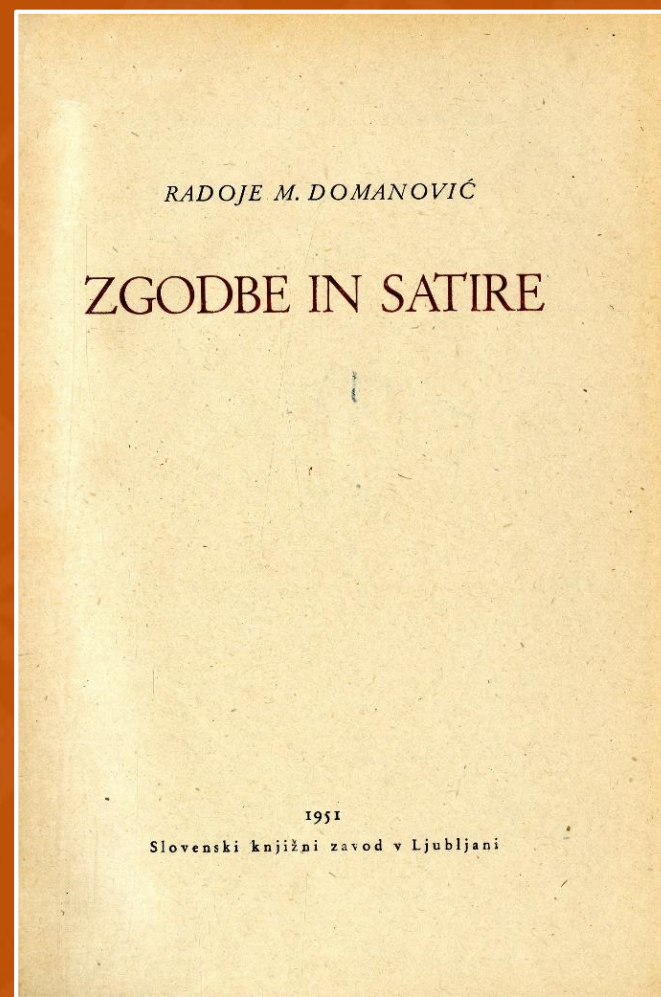
II 28656

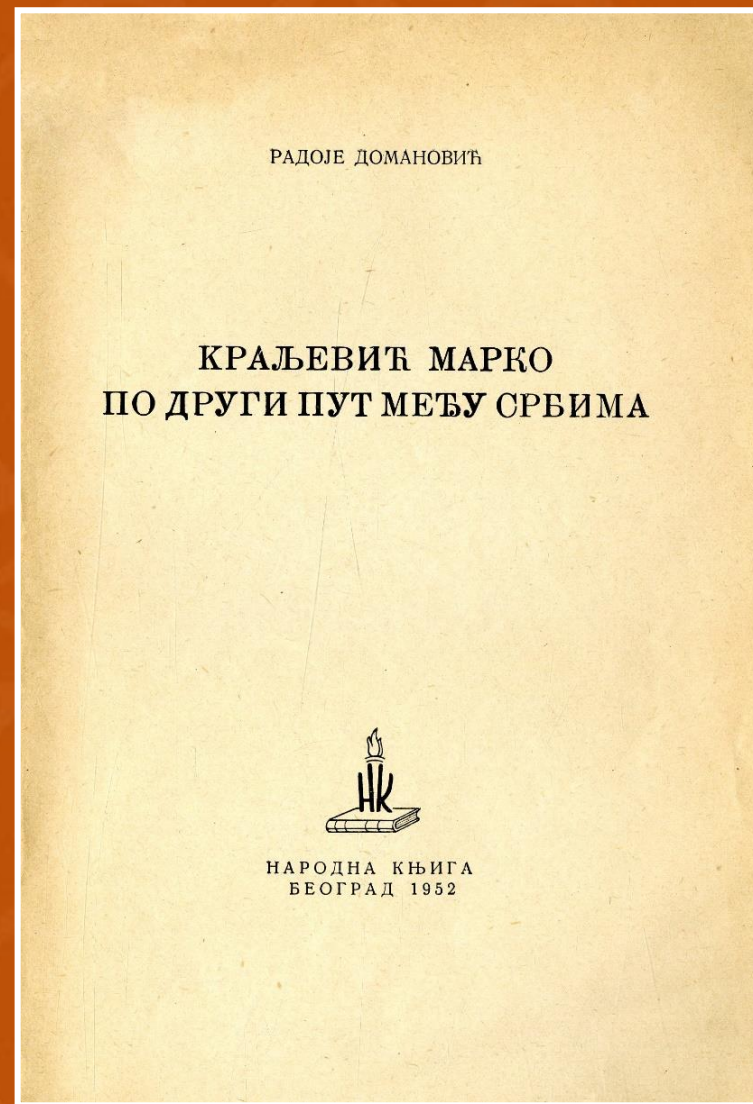
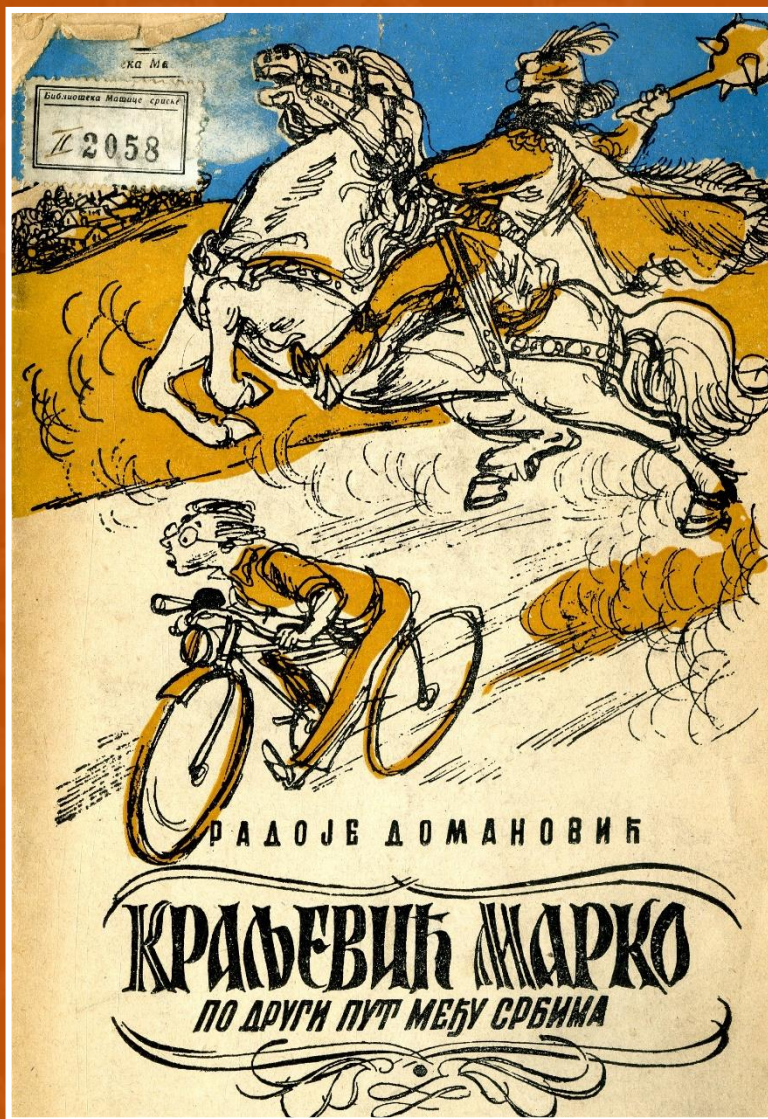
II 430372

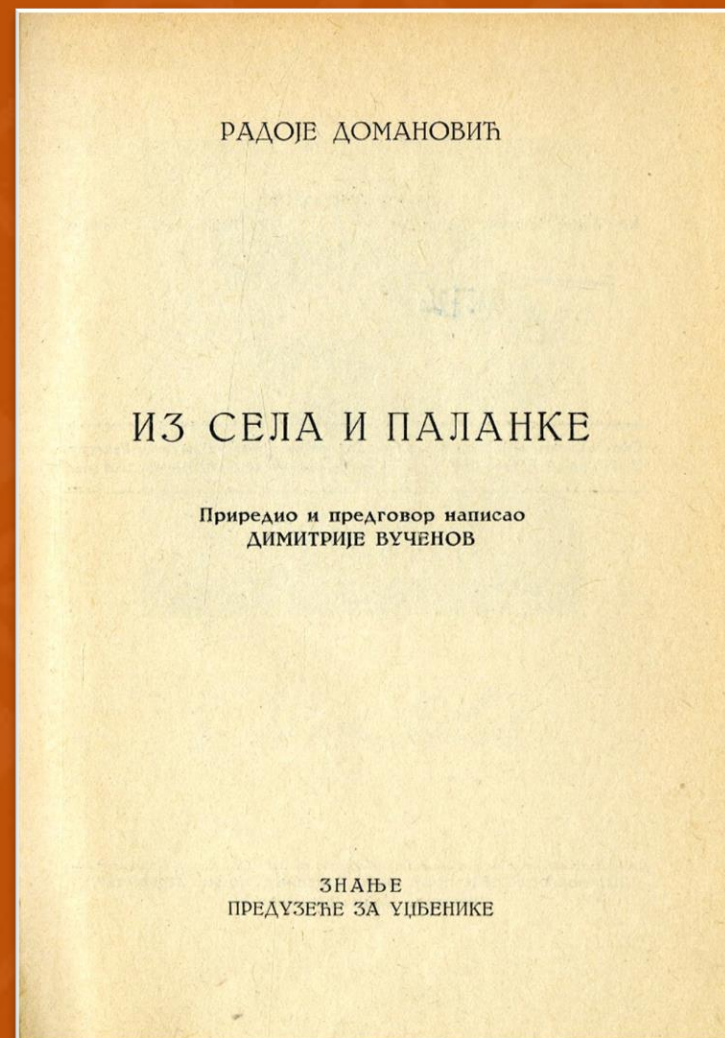
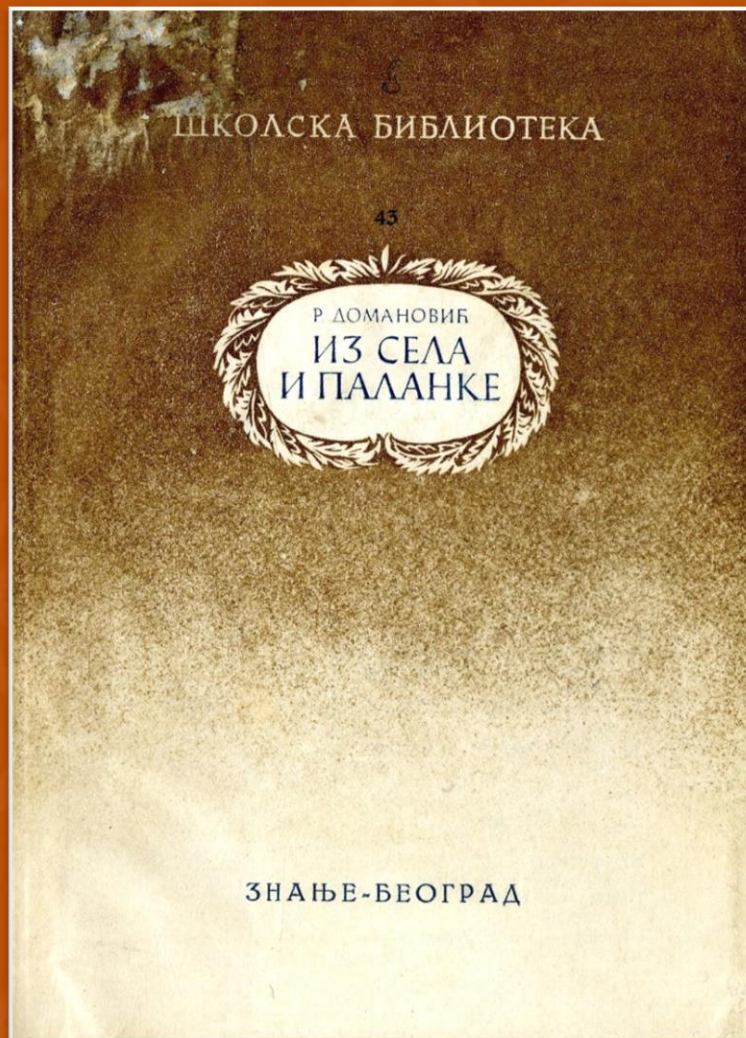
II 430390

II 14054

II 2058

I 14271

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

САТИРЕ

С ПРЕДГОВОРОМ
БОГДАНА ПОПОВИЋА

МАТИЦА СРПСКА

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

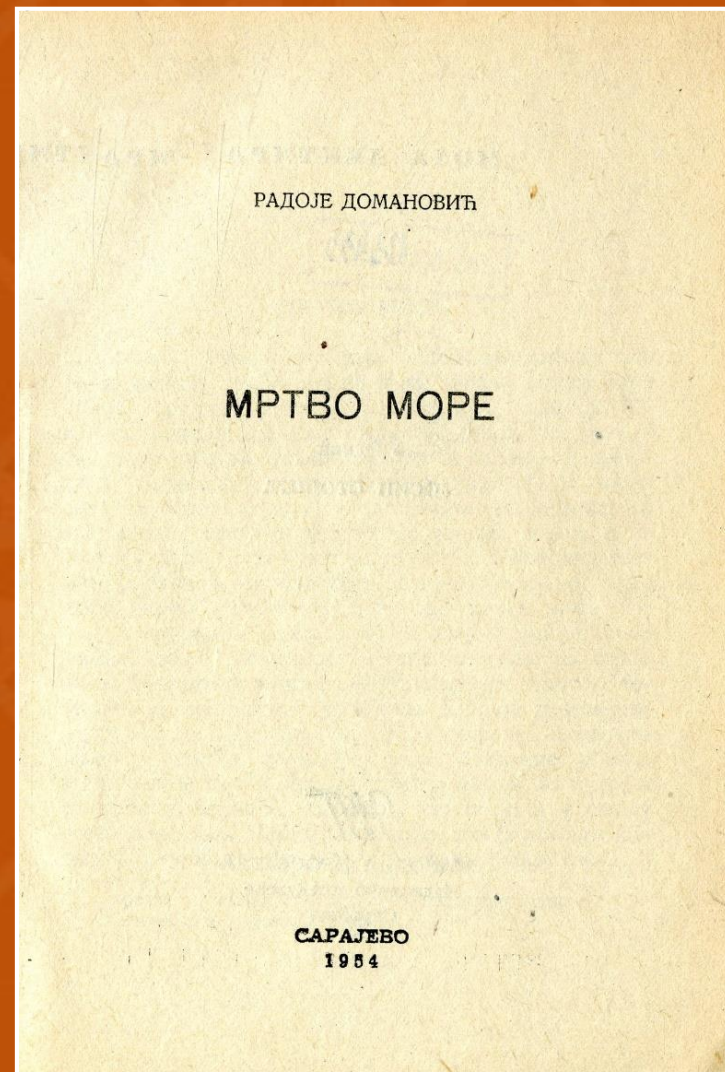
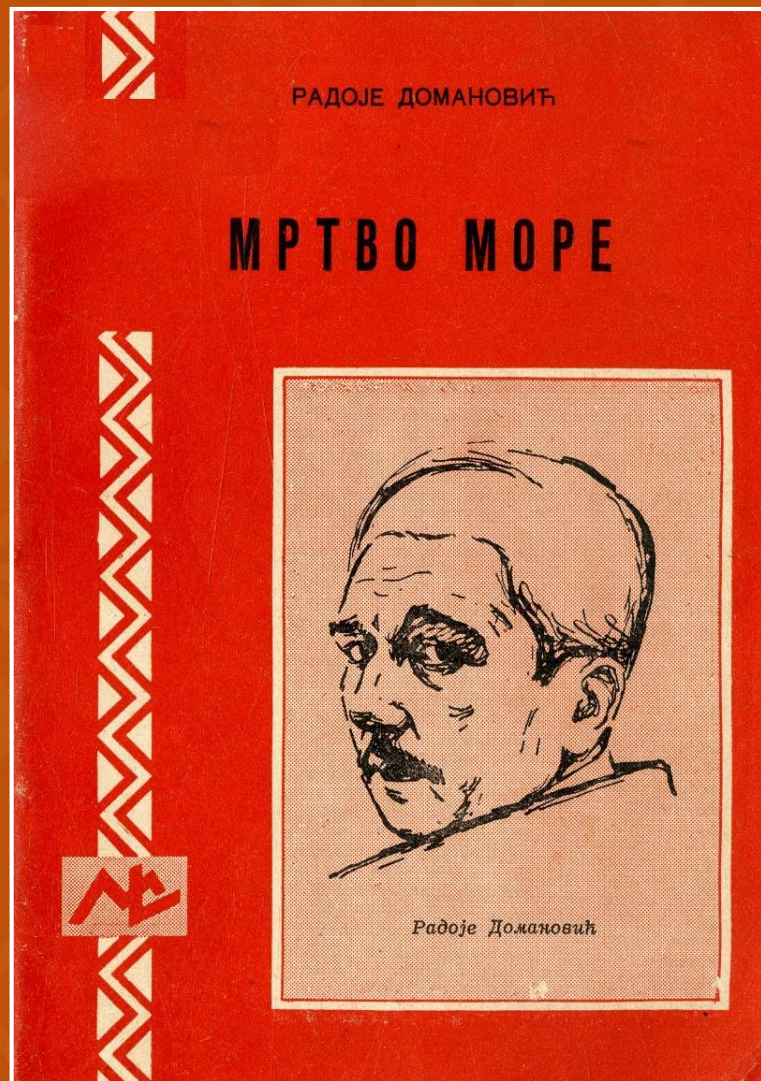
САТИРЕ

ДАНГА — ВОЂА — КРАЉЕВИЋ МАРКО ПО
ДРУГИ ПУТ МЕЂУ СРБИМА — СТРАДИЈА

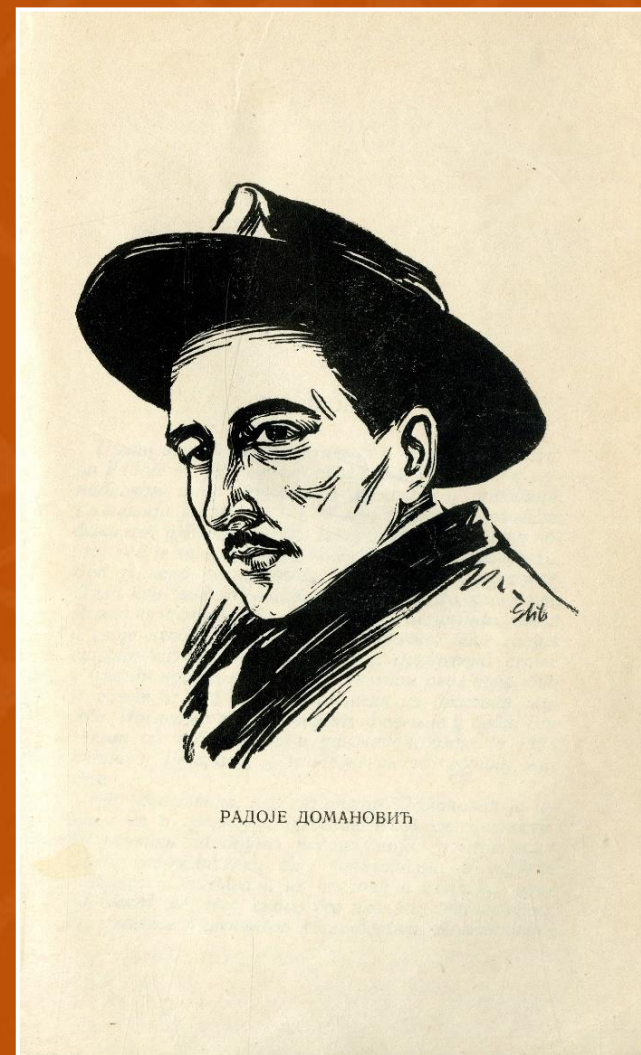
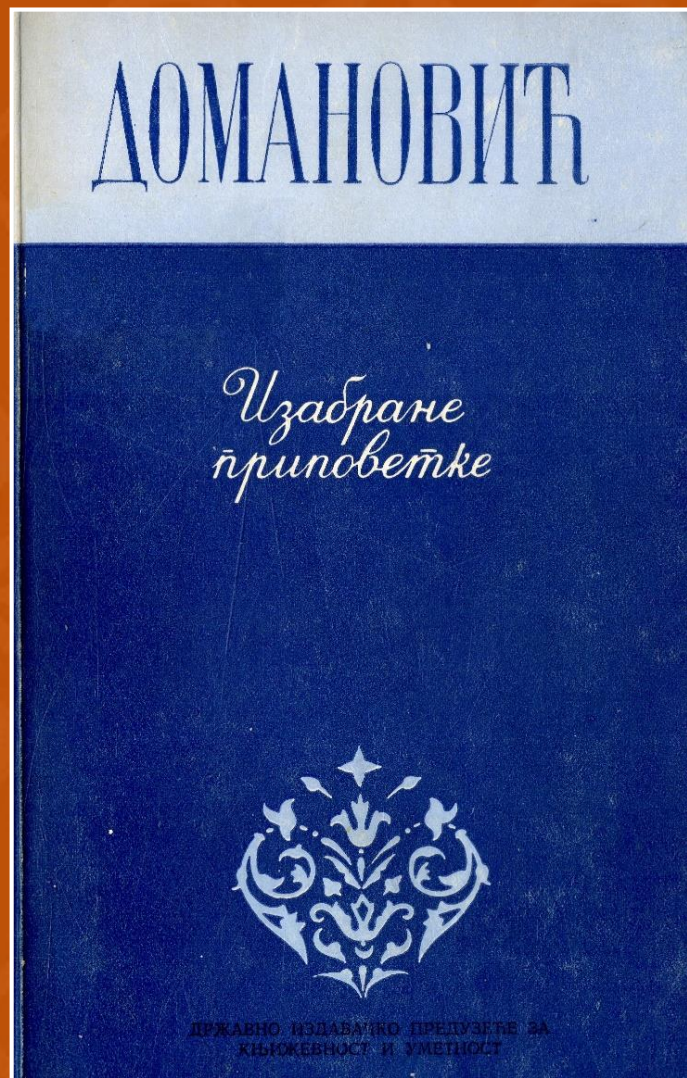
С предговором
БОГДАНА ПОПОВИЋА

МАТИЦА СРПСКА

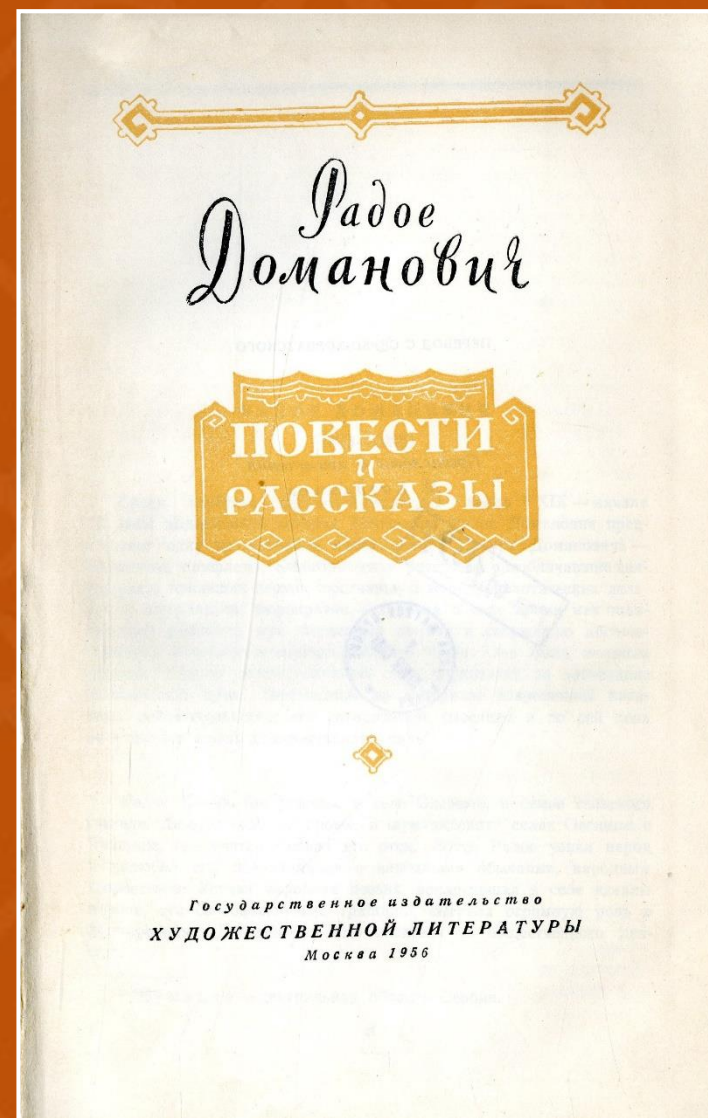
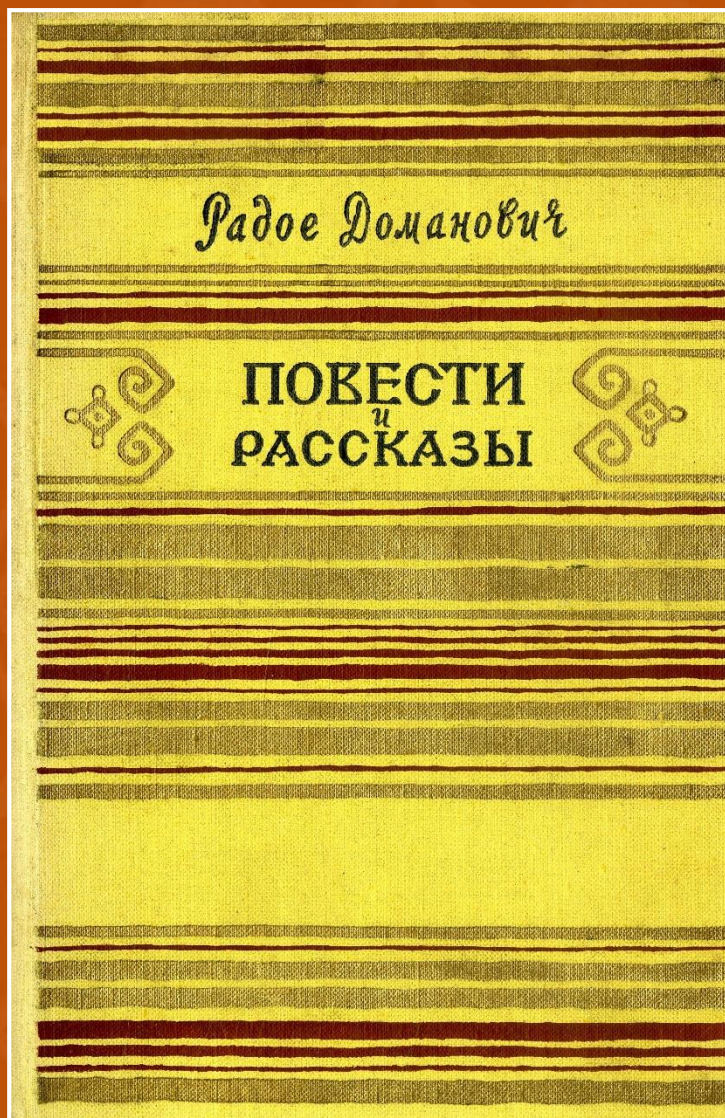
I 369

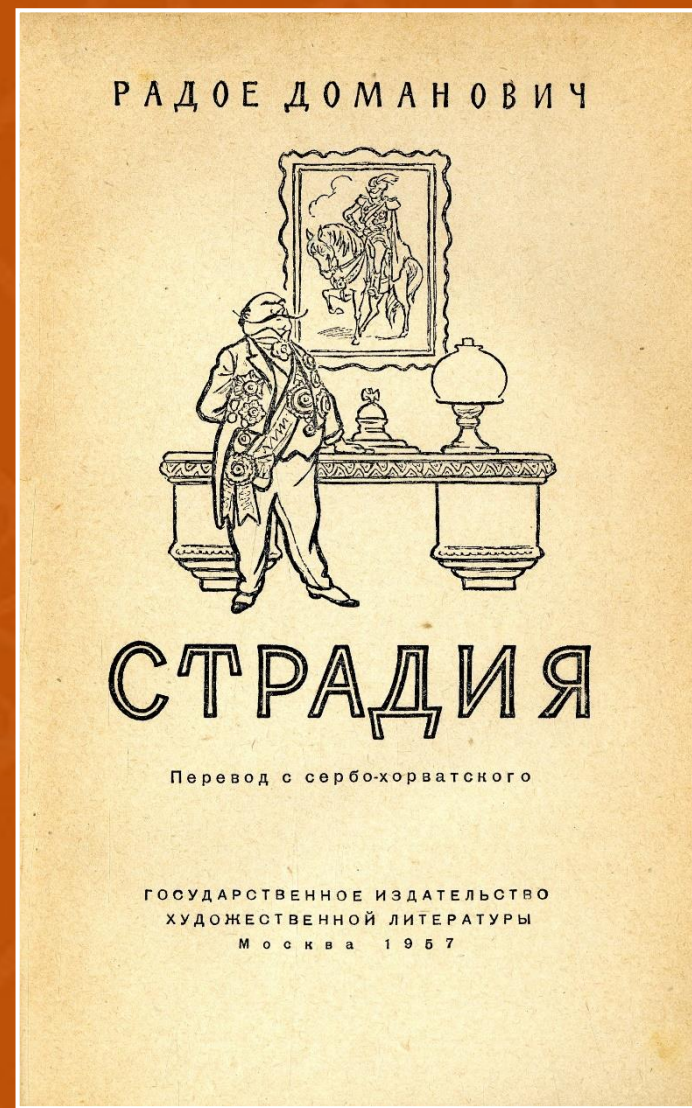
I 14596

II 22120

П 202238

П 202517

Он смягчился и рассказал мне, что воинственное племя анутов напало с юга на страну и повсюду бесчинствует там.

— Сегодня пришло известие, — сообщил он, — что ночью были перебиты многие семьи, сожжены дома и угнано много скота!

— Это ужасно! — в страхе содрогнулся я и сразу решил, что надо спешить туда, на юг страны, дабы сразиться с анутами, — так близко к сердцу принял я страдания ни в чем не повинных мирных граждан. В этот момент, совсем забыв о том, что я стар, изнурен и немощен, я почувствовал себя молодым.

— Так можем ли мы остаться равнодушными к этому кровопролитию и зверствам?

— Нет. Не можем! — воодушевленный огненными словами моего знакомого, воскликнул я. — Было бы грешно перед богом!

— Вот почему мы торопимся на собрания. Все сознательные граждане побывают на собраниях; только каждый в своем месте, в соответствии со своей профессией.

— А почему так?
— Хм... Почему?.. Наши вечные разногласия! Но все равно каждое собрание вынесет единодушное патриотическое решение. И чем больше их будет, тем лучше, а главное, все мы едины в своих чувствах и помыслах, когда дело касается нашей дорогой родины.

И верно, народ начал делиться на группы и расходиться по разным направлениям; каждая группа спешила

— Как цивилизованные люди, мы должны быть выше них; а кроме того, надо сохранять осторожность, чтобы не впасть в немилость у соседней страны, — объясняет миролюбивый и тактичный.

Под вечер можно было прочесть в газетах многочисленные резолюции, принятые в тот день на патриотических собраниях. Не было ни одного человека, который бы не поспешил на помощь стране. Газеты переполнены: резолюция профессоров по поводу неприятных событий на юге Страдии, резолюция молодежи, резолюция учителей, резолюция офицеров, резолюция рабочих, торговцев, врачей, писарей. Одним словом, никто не остался в стороне. Все резолюции в одном духе, все резкие и решительные, и в каждой есть слова «глубоко потрясенные», «самым решительным образом осуждаем» и так далее.

Вечером город опять предавался веселью, а затем миролюбивых и мужественных сынов счастливой Страдии охватил безмятежный, тихий и спокойный сон.

На следующий день начали поступать вести из остальных округов Страдии. Не было такого уголка, где бы не была принята резкая резолюция по поводу «последних неприятных событий».

Само собой разумеется, все граждане, кто больше, кто меньше, были осыпаны наградами за помощь родине, за гражданскую доблесть и добродетели.

Меня так воодушевил этот энергичный народ, полный гражданского самосознания и самопожертвования, что из груди моей вырвался возглас:

— Страдия, ты никогда не погибнешь, даже если погибнут все остальные народы!

«Ха, ха, ха!» — в то же мгновение опять зазвенел у меня в ушах сатанинский, издевательский смех злого духа этой счастливой и блаженной страны.

Я невольно вздохнул.

Сначала я предполагал пойти к министру просвещения, но в связи с последними неприятными происшествиями мне захотелось услышать, что по этому поводу думает военный министр, и в тот же день я направился к нему.

Перед самым моим приходом военный министр, маленький, худощавый человечек с впалой грудью и тонкими ручками, закончил молитву.

В его кабинете, словно в храме, носился запах ладана и разных курений, а на столе лежали старые, пожелтевшие божественные книги.

В первую минуту я подумал, что ошибся и попал к кому-то другому, но мундир высшего офицера, в который был облачен господин министр, убедил меня в противном.

— Простите, сударь, — любезно сказал он нежным, тонким голосом, — я только что кончил свою обычную молитву, которую читаю всегда перед тем, как сесть за работу. Теперь, в связи с неприятными событиями на юге

БИБЛИОТЕКА
СРПСКИХ ПИСАЦА

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ПРЕДСЕДНИК

Др. ВЛАДИМИР ЂОРОВИЋ

Професор Универзитета и Члан Српске Краљевске Академије

ЧЛАНОВИ

ЈЕРЕМИЈА ЖИВАНОВИЋ
Ректор Више Педагошке Школе

ПАВЛЕ СТЕВАНОВИЋ
Хон. Професор Универзитета

УРОШ ЦОНИЋ
Професор књижевности и Управник
Универзитетске Библиотеке

СТЕВАН ЈЕЛАЧА
Професор књижевности III
Беогр. Гимназије

ИЗДАЈЕ
ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ „НАРОДНА ПРОСВЕТА“
БЕОГРАД

РАДОЈЕ М. ДОМАНОВИЋ

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА

КЊИГА ПРВА

Уз делатама се селма

Д ^{српско}
Уз делатама се селма
Уз делатама се селма - дуга миз ири-
јашиел + оставио сам село, ме-
што света рођења. Од тог вре-
мента па до своје двадесет осам
године света сам ири кула
био у свом селу, у токума
код мизне рођења. Догледа
искрето, допродушно. Врата
сам се у Београд осветио, осветио
вет нерапоретни мизни ситне-
Има и умишљина уз дуга
српско делатама. Како
у то славице, светне устомене.
доутије као ситарије, вет као
говек. Школот. .. 2.

II 3659 1-2

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

САБРАНА
ДЕЛА

I

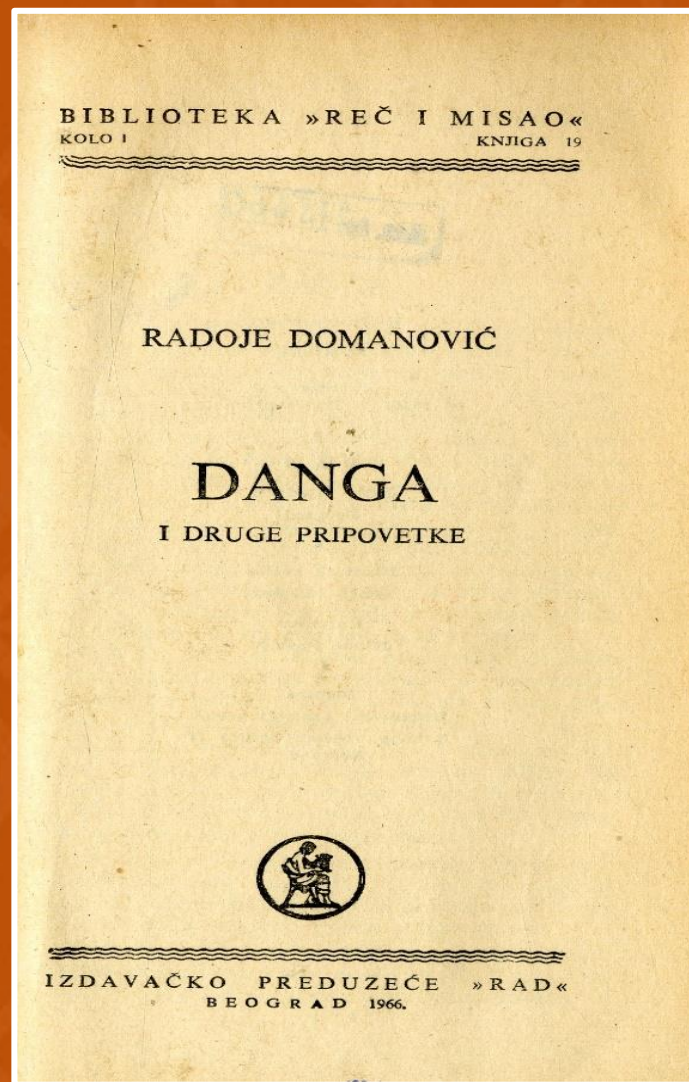
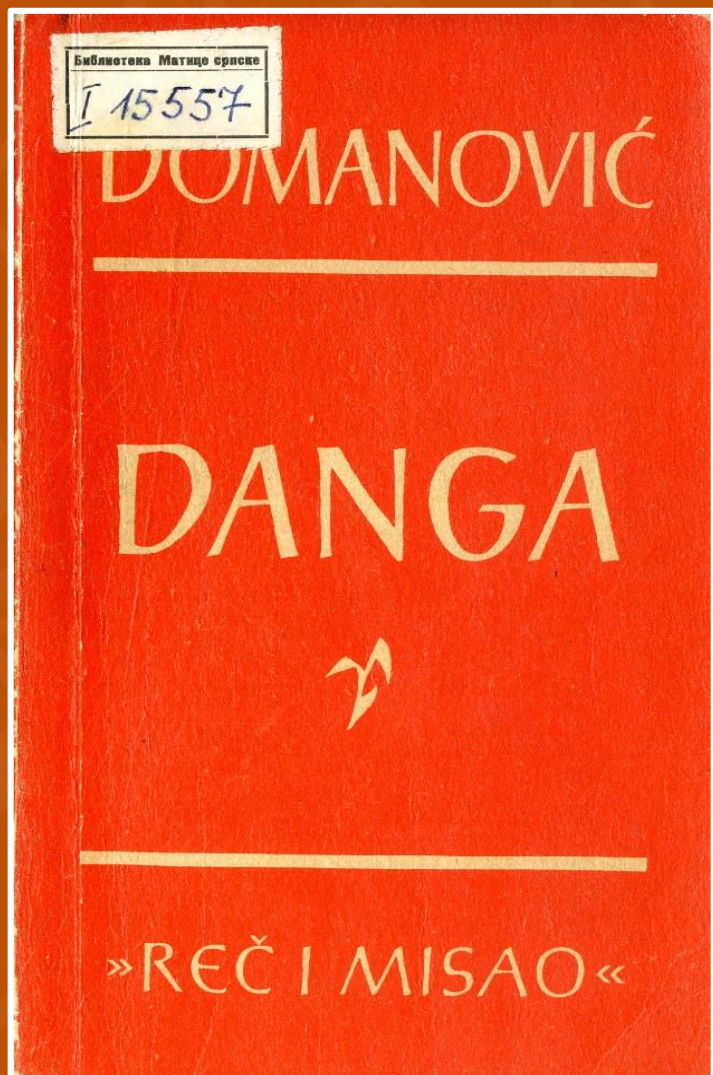
Приредио и предговор написао
Др ДИМИТРИЈЕ ВУЧЕНОВ

ПРОСВЕТА ● БЕОГРАД
1964

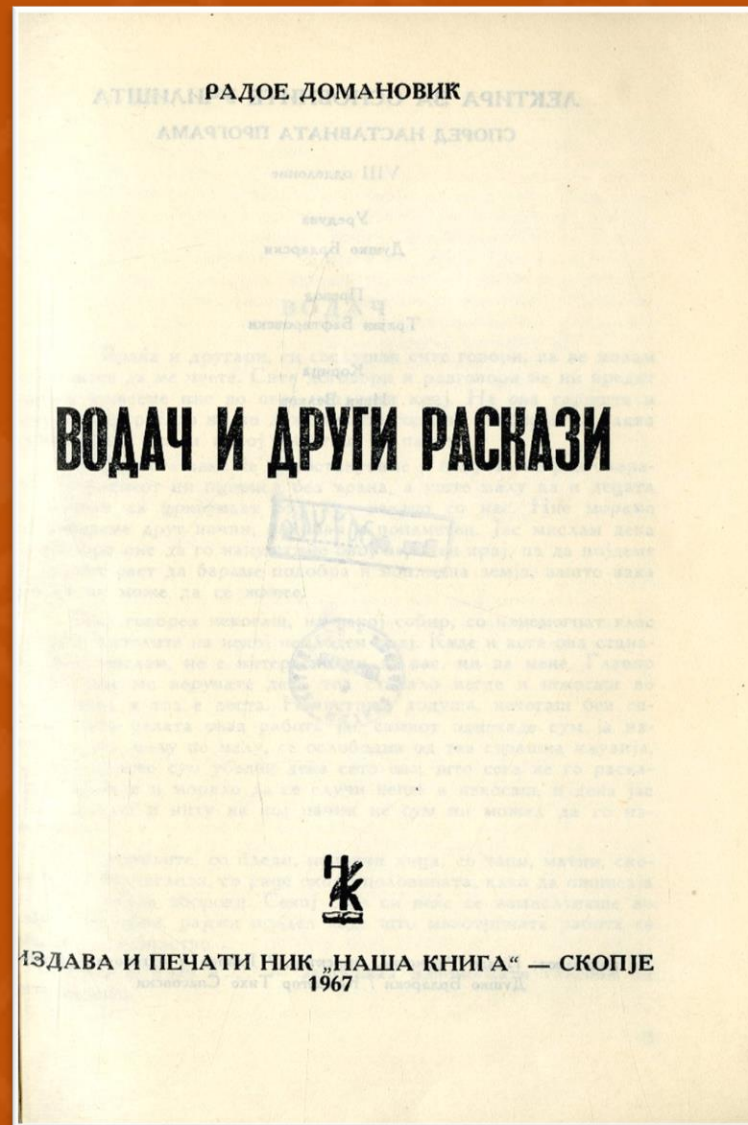
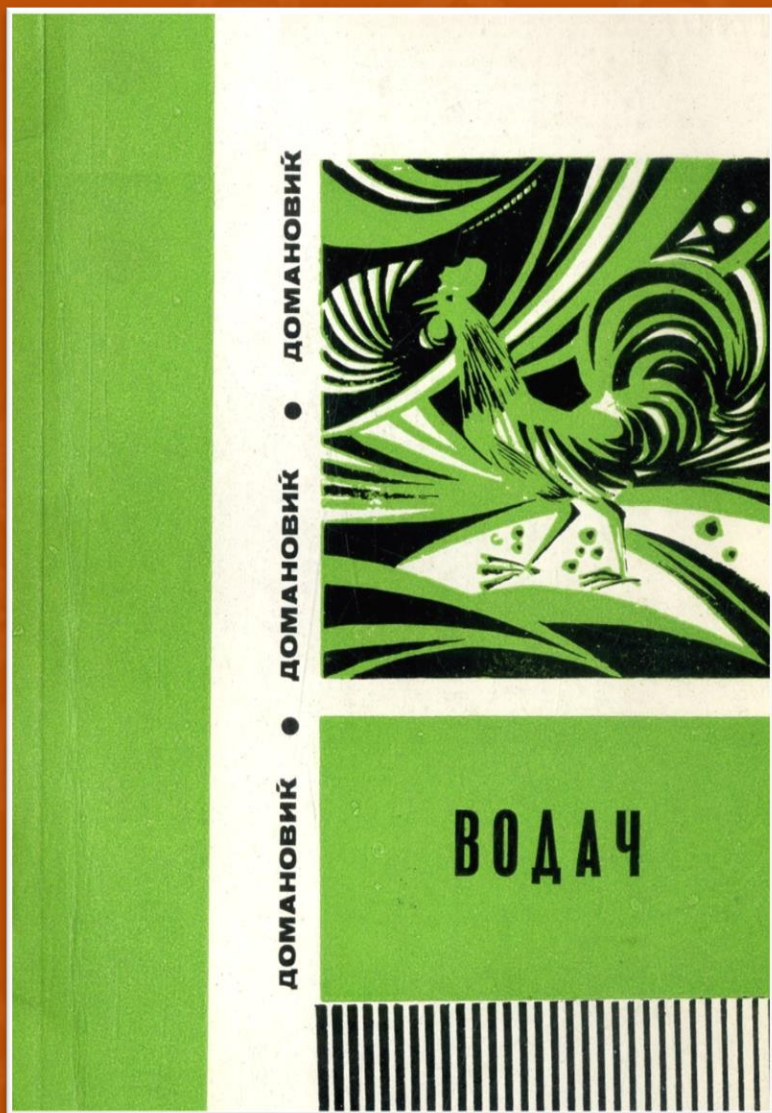
II 21740/1

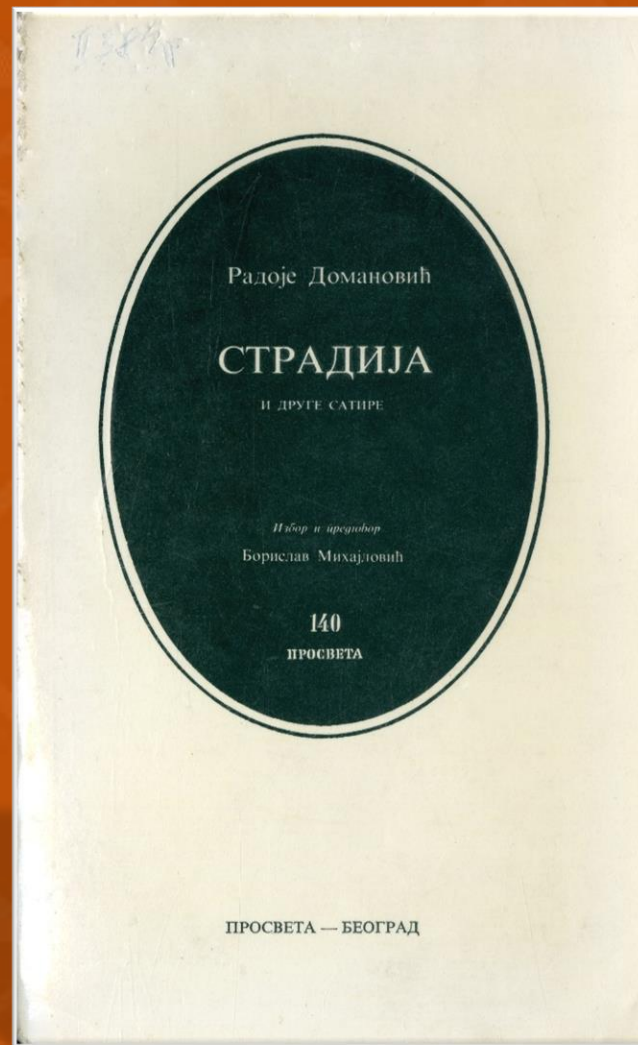
I 12189

I 15557

II 36477

II 38493

Radoje Domanović

STRADIJA

Slovo ljubve

I 32827

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

БМС

II 400069

000614099

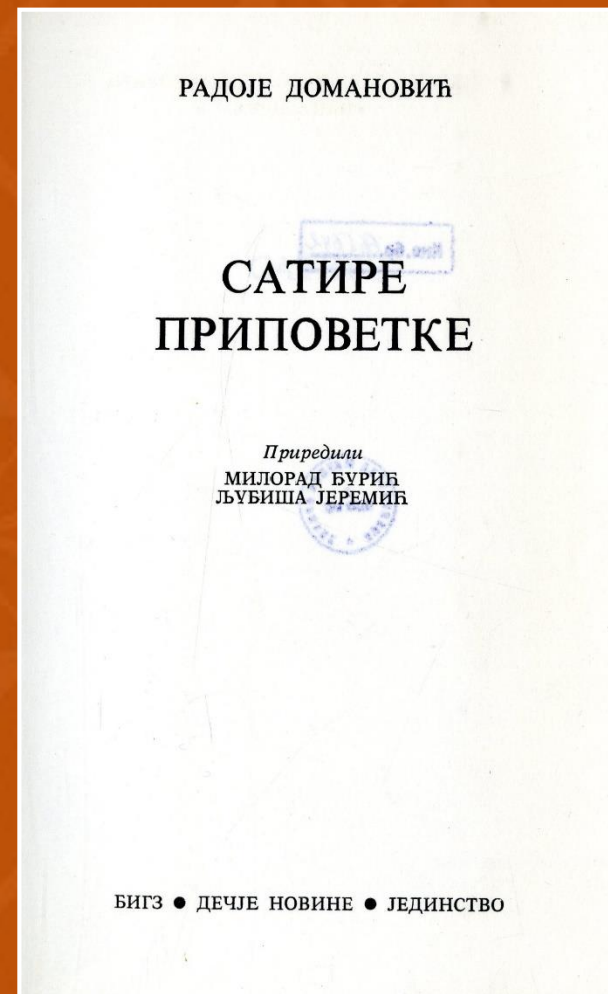
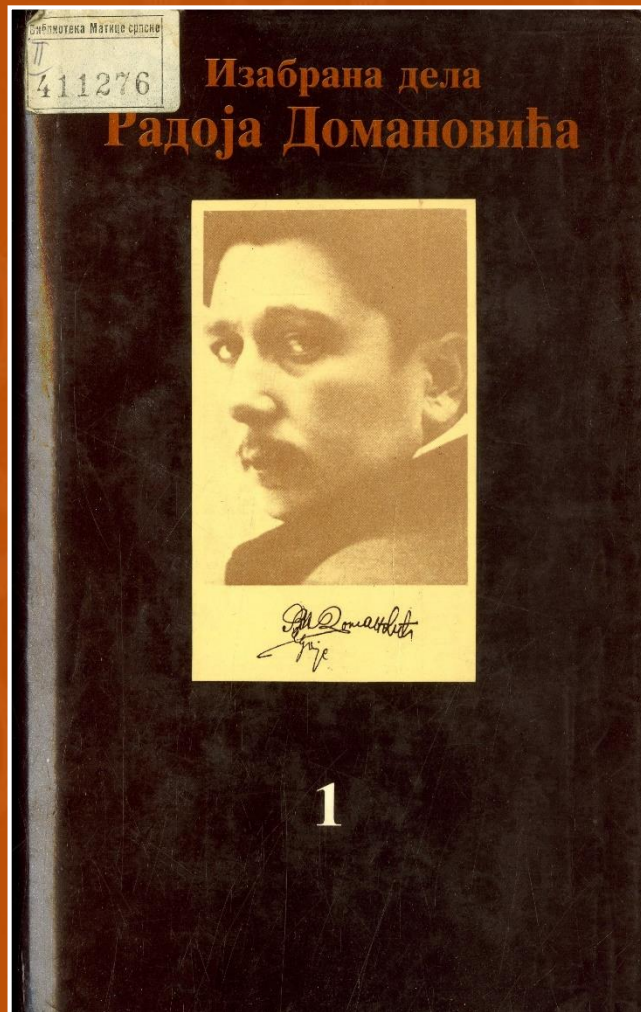
COBISS ©

Радоје Домановић
Мртво море и
друге сатиричне
приче

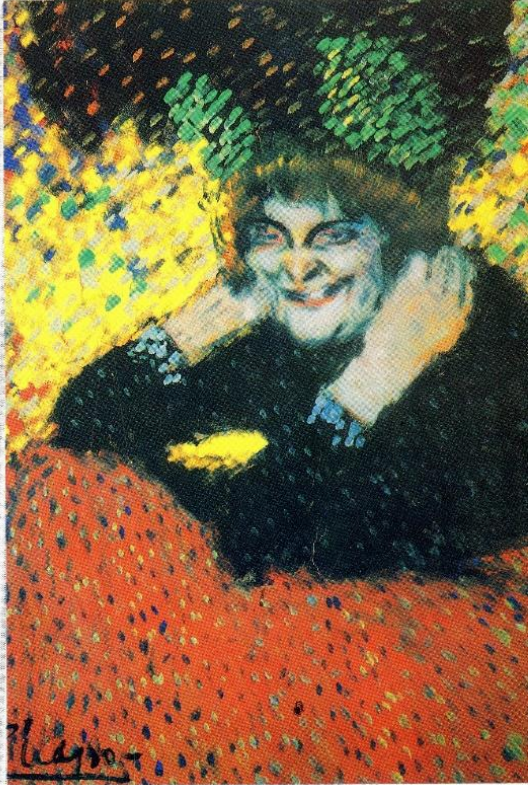
рад

II 400069

II 411276

Радоје Домановић

ОДАБРАНЕ САТИРИЧНЕ
ПРИПОВИЈЕТКЕ

УНПРЕКС
Завод за уџбенике и
наставна средства
Подгорица

Радоје Домановић

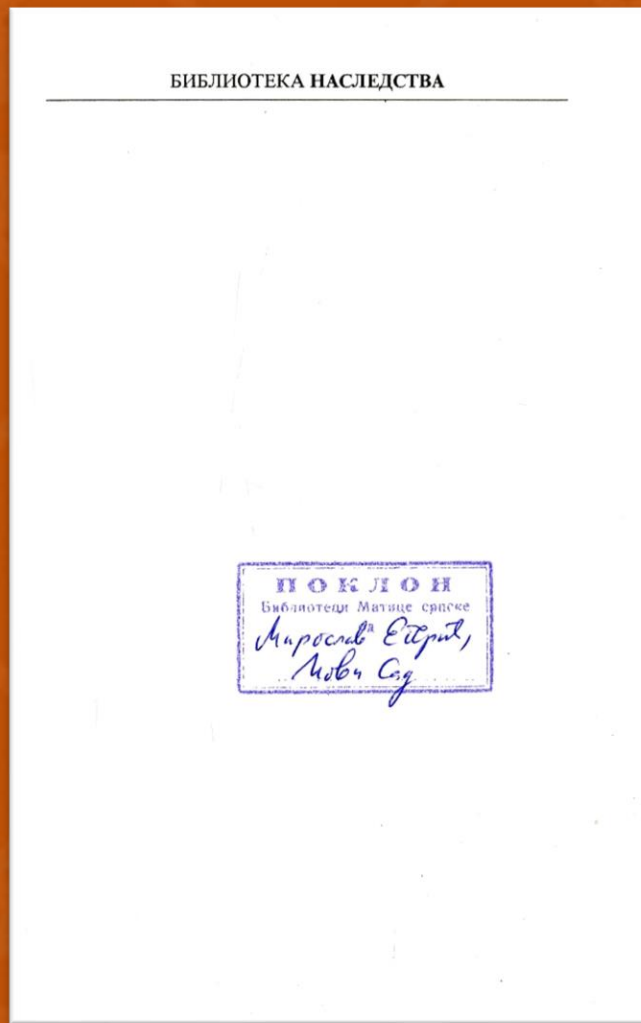
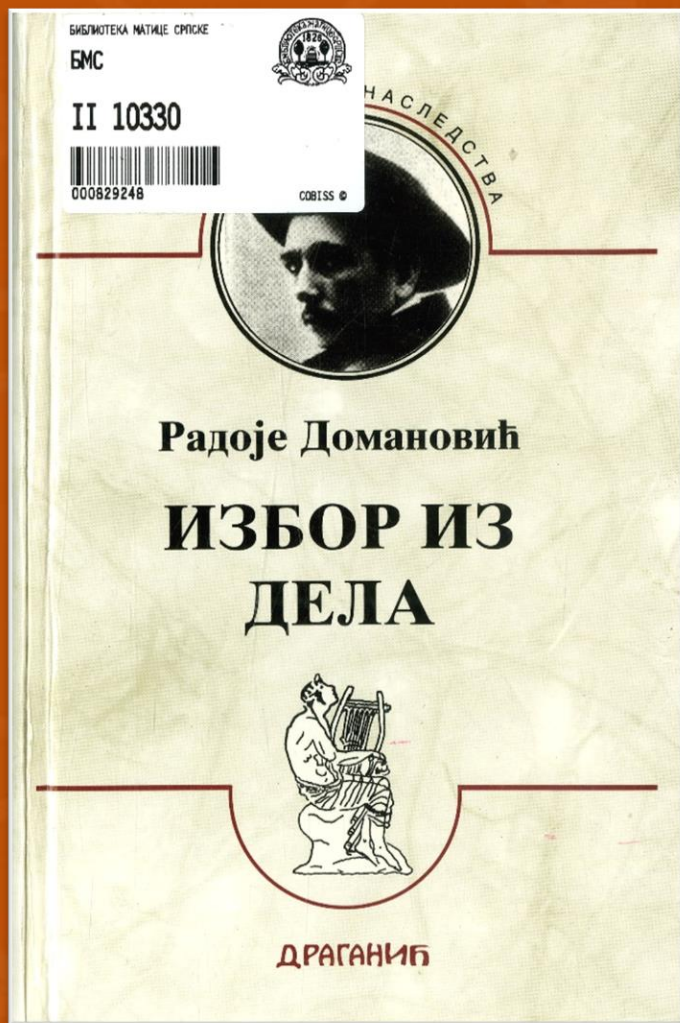

ОДАБРАНЕ САТИРИЧНЕ
ПРИПОВИЈЕТКЕ

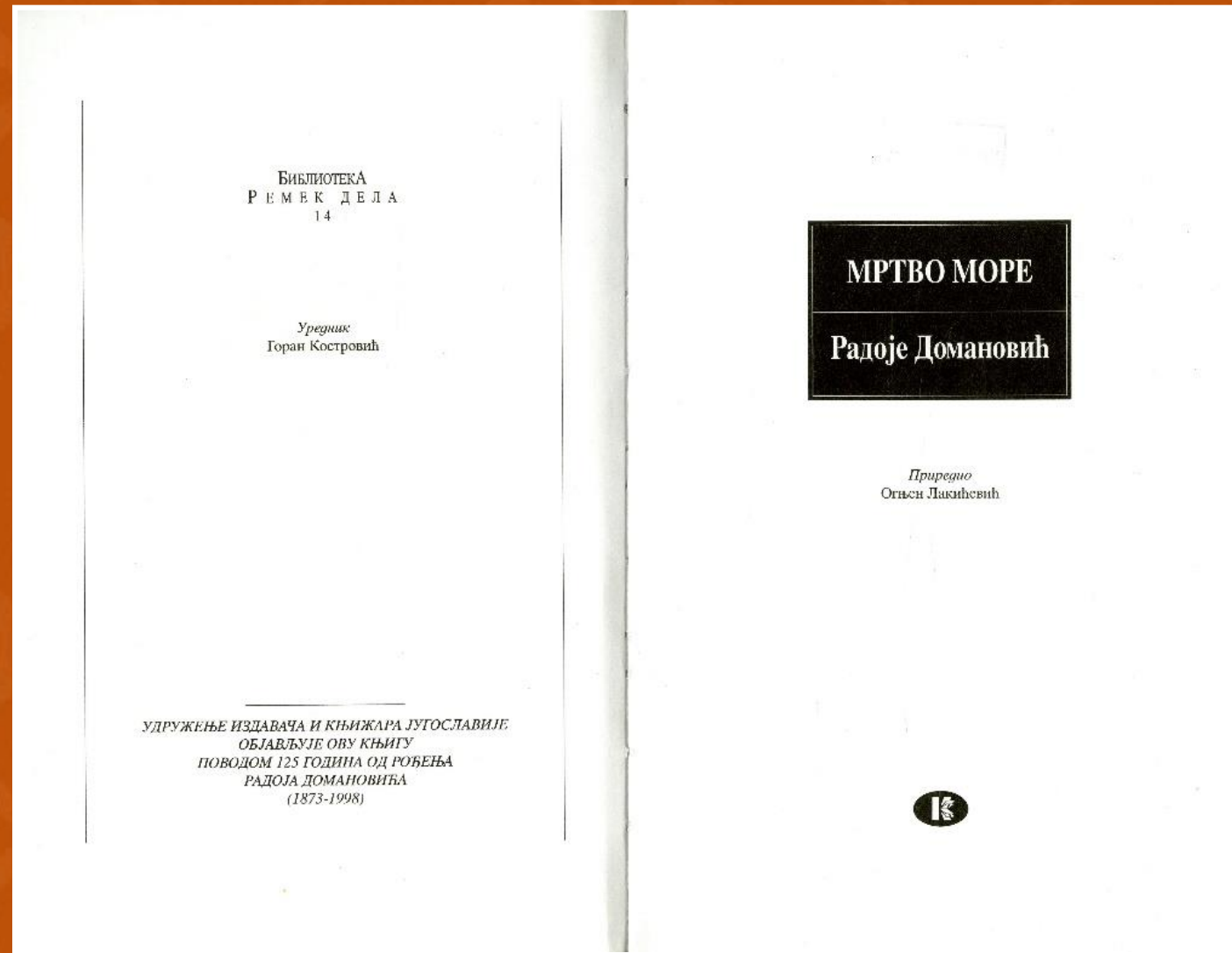
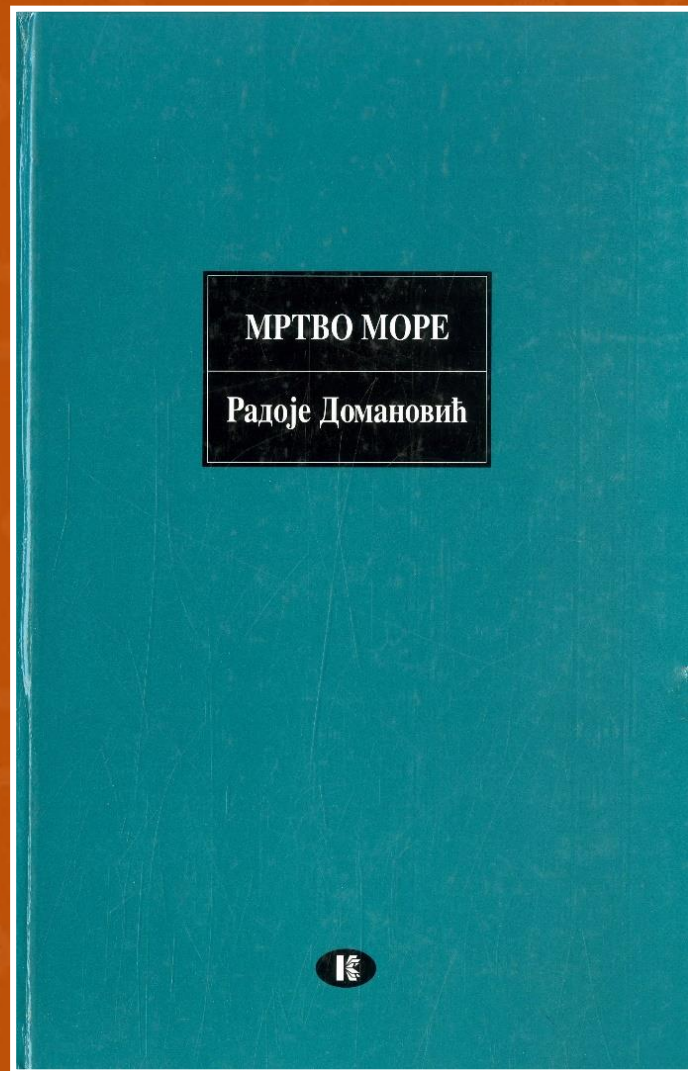
(ИЗАБРАО И ПРЕДГОВОР НАПИСАО
ЖИВКО ЂУРКОВИЋ)

Подгорица, 1997.

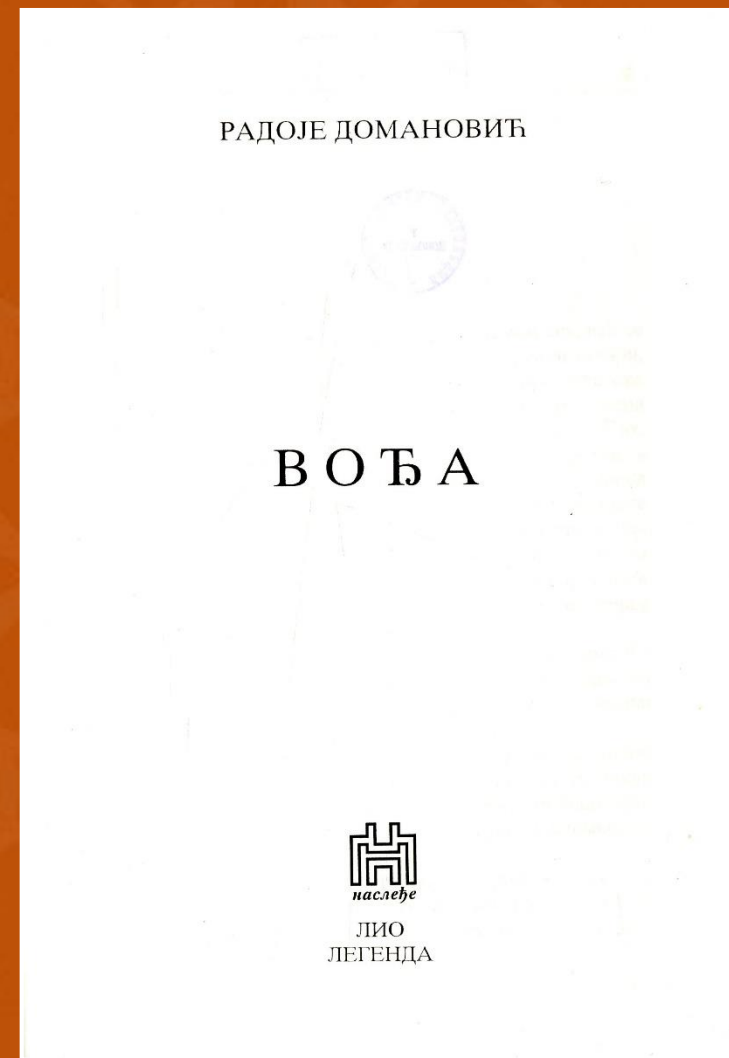
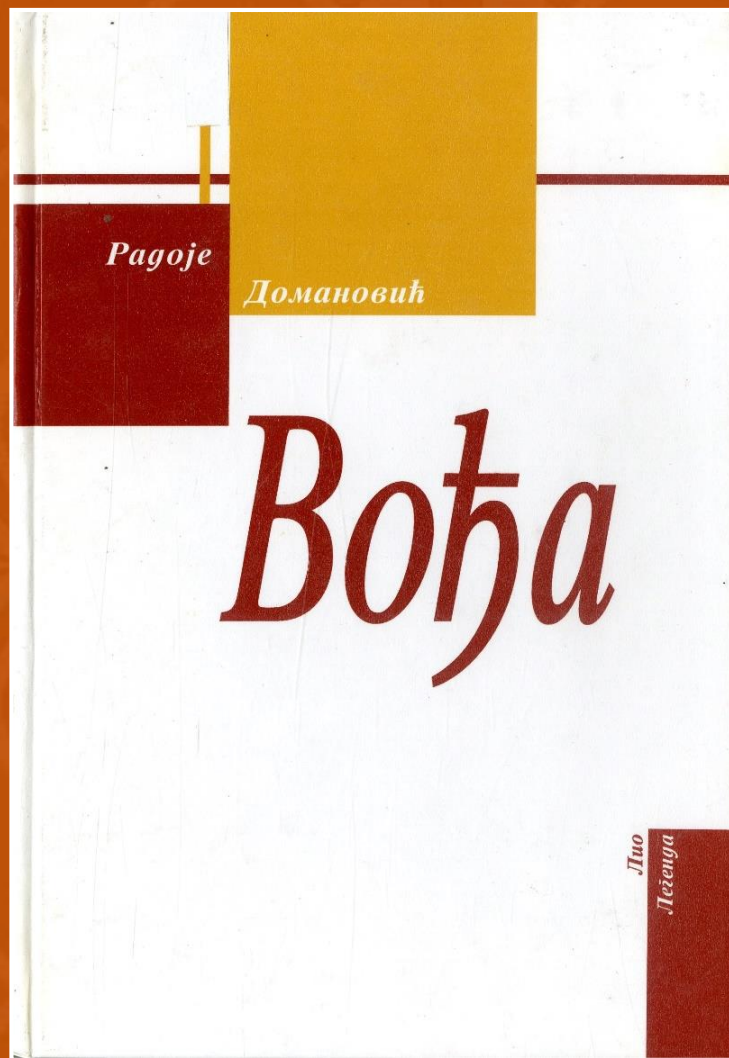
II 435655

II 10330

III 418941

II 437223

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

БМС

II 440115

000834781

Домановић

Алегоријске приче

CORISS

зограф

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

АЛЕГОРИЧНЕ ПРИЧЕ

(Укидање сјџрасији, Данџа, Вођа, Сјџрадија, Мршво море)

приредио

Горан Максимовић

ИП ЗОГРАФ

Ниш, 1999.

II 440115

Радоје Домановић

**МРТВО
МОРЕ**

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

МРТВО МОРЕ

ИЗАБРАНЕ САТИРЕ

Приредио
МИЛОРАД БУРИЋ

БЕОГРАД, 2000.

I 43257

**РАДОЈЕ
ДОМАНОВИЋ**

**ДЕСЕТ
НАЈЛЕПШИХ
ПРИЧА**

ЛИРИКА

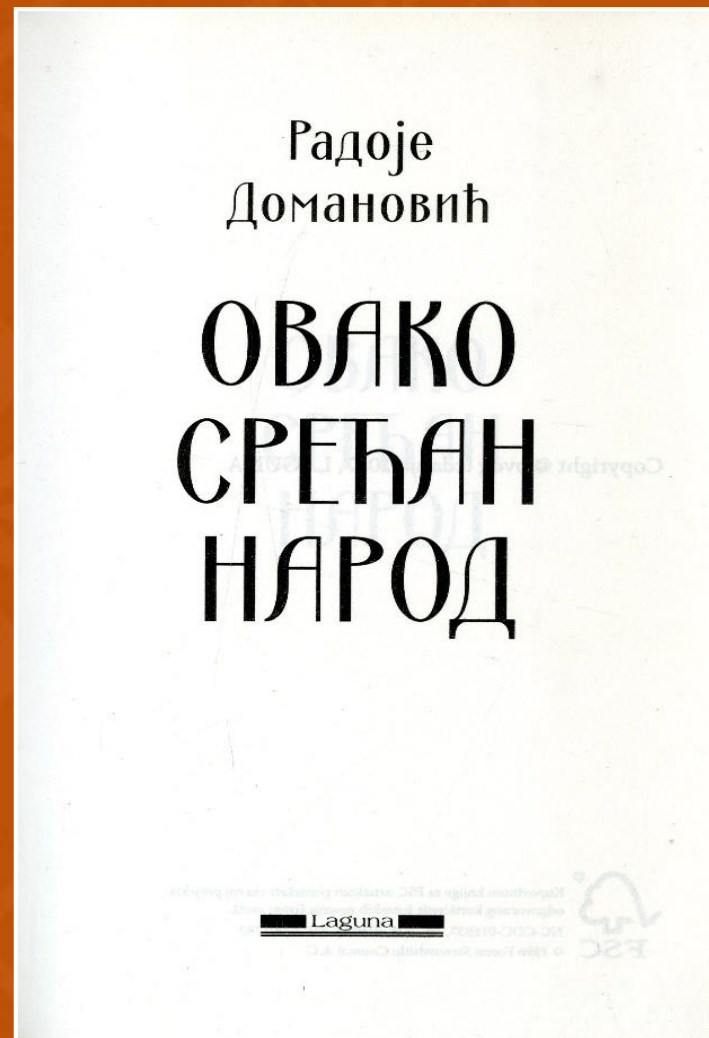
**РАДОЈЕ
ДОМАНОВИЋ**

**ДЕСЕТ
НАЈЛЕПШИХ
ПРИЧА**

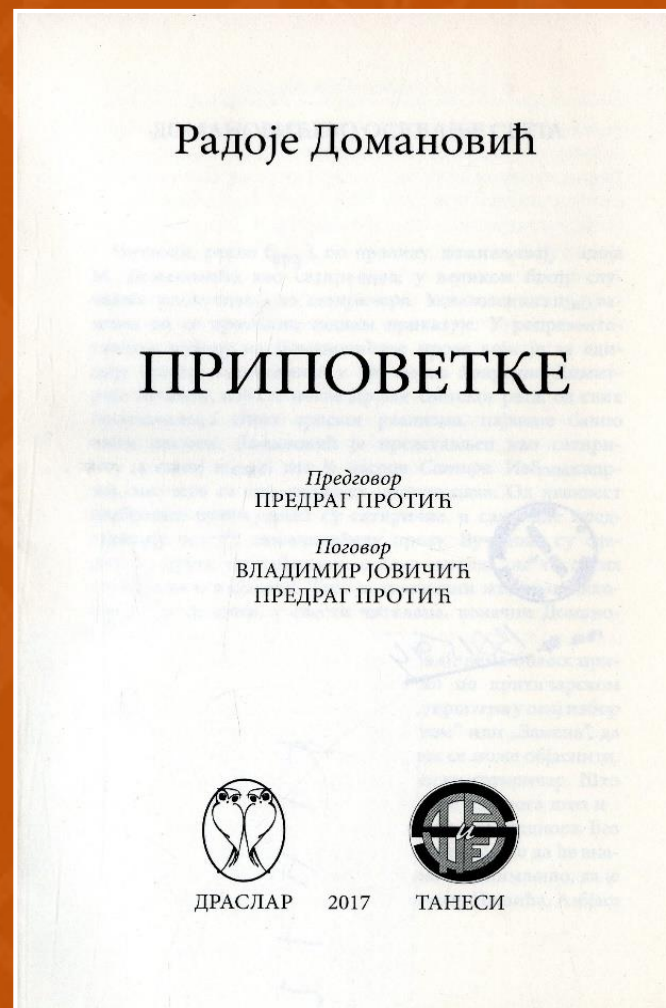
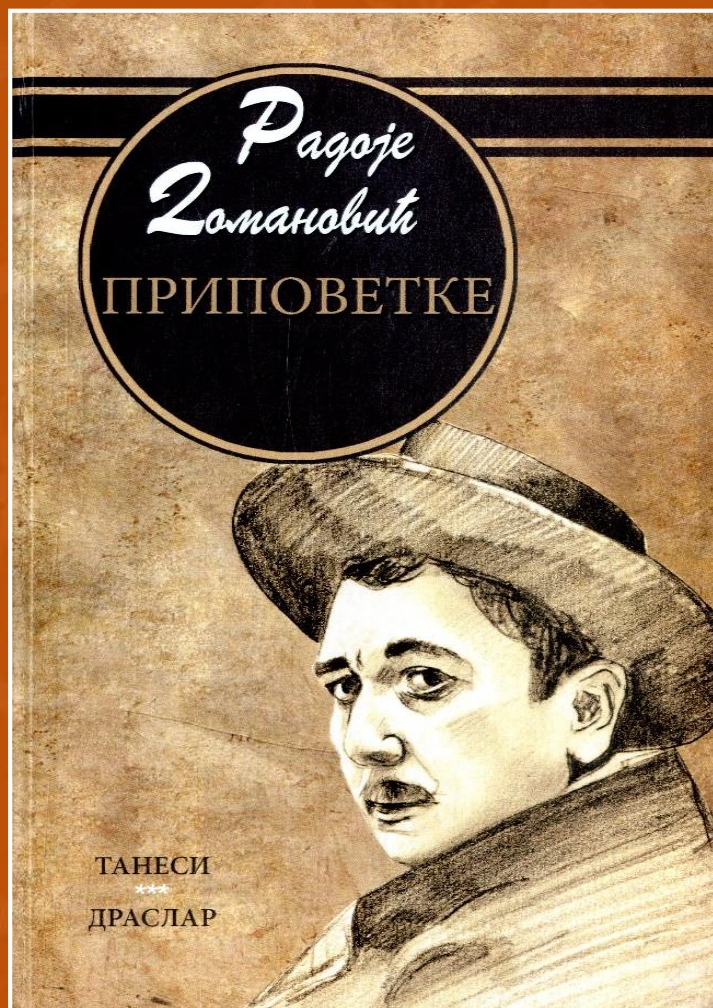
У избору
ЈОВАНА РАДУЛОВИЋА

ЛИРИКА

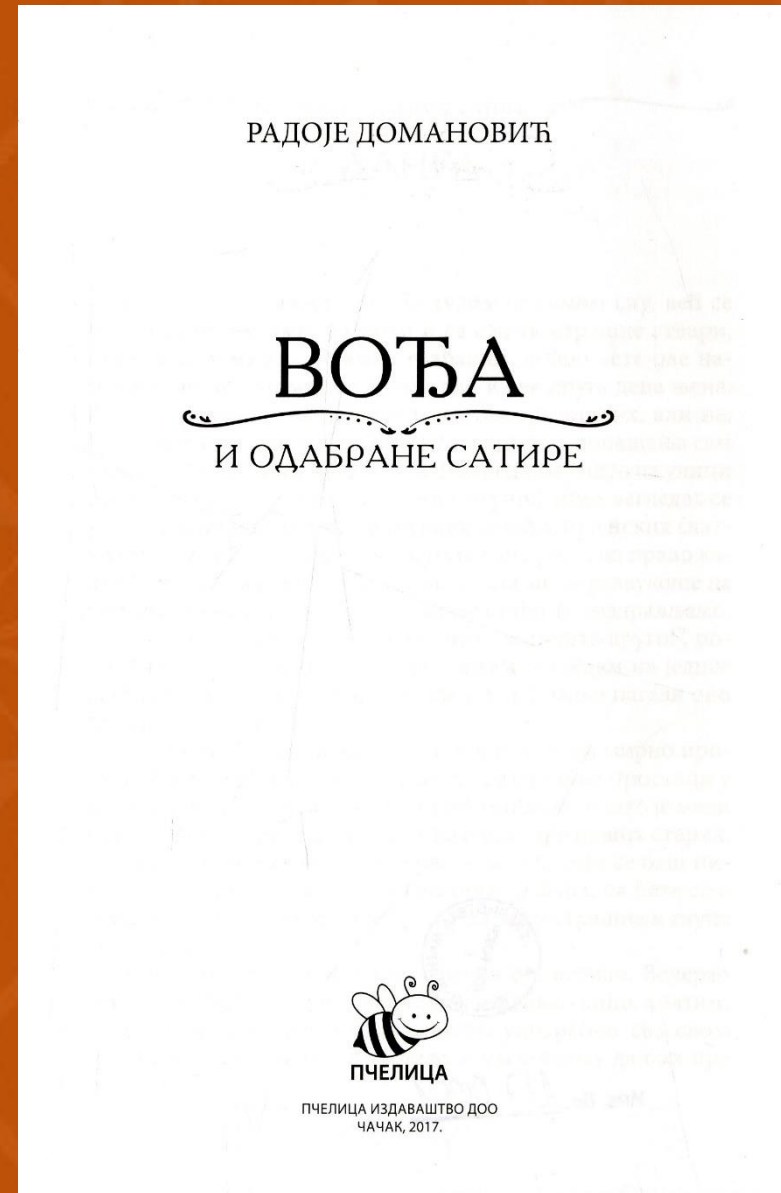
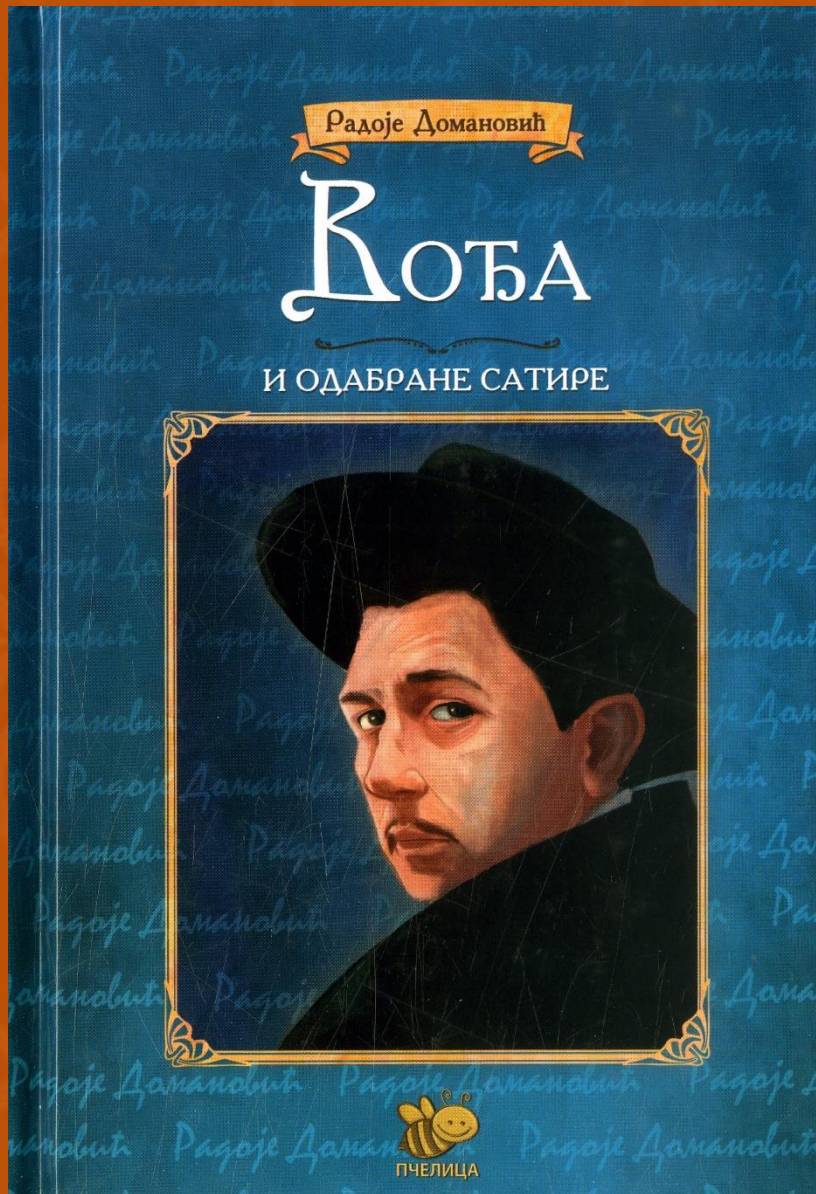
II 446360

II 526952

II 532037

II 526283

НАЈКРАЋЕ ПРИЧЕ

српских писаца

ГЛАМАТНК

Радоје Домановић

НАШИ ЕЛЕКТРИЧНИ ТРАМВАЈИ

Наши трамваји иду безмало тако брзо као добар пешак. То је, како се чује, измислио и наредио управник Београда.

Интересантна наредба, нарочито за Београд. Према тој наредби, која је потекла из ваљда да се не деси какав несрећан случај, изгледа да је у Београду укрштенији и јачи улични саобраћај него у Берлину, јер тамо три пута брже јуре трамваји. А овамо у Београду можеш да спаваш на улици чита-во пола часа да ти се не деси »strasenunfale«, што рекао Шваба, ни кола, ни трамвај, ништа те неће узнемирети.

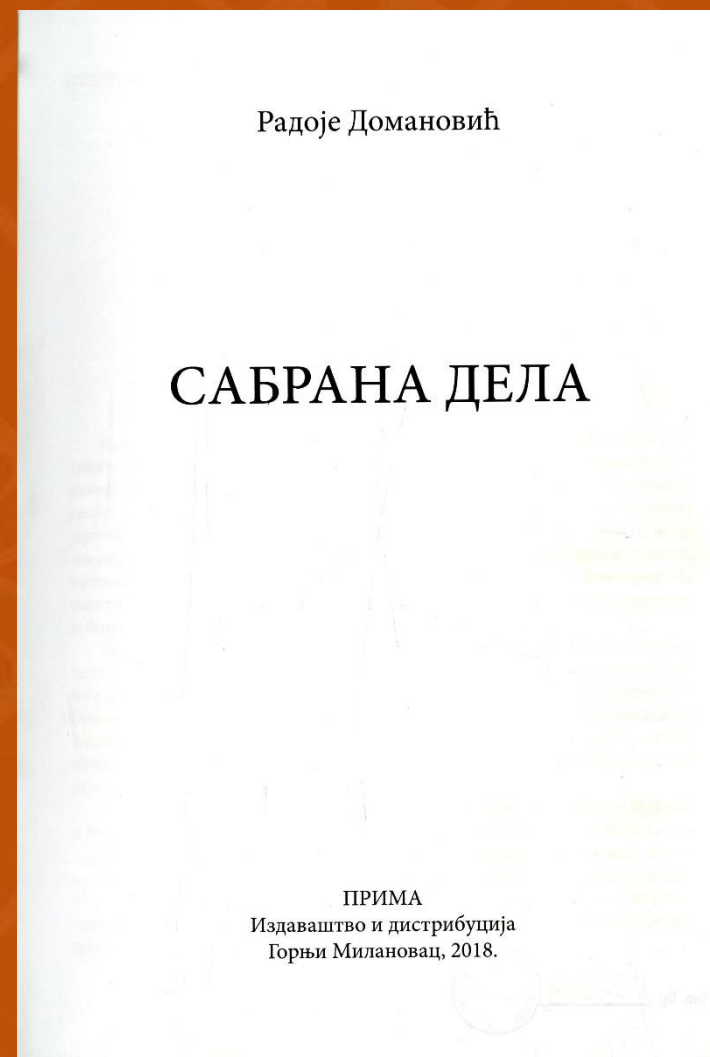
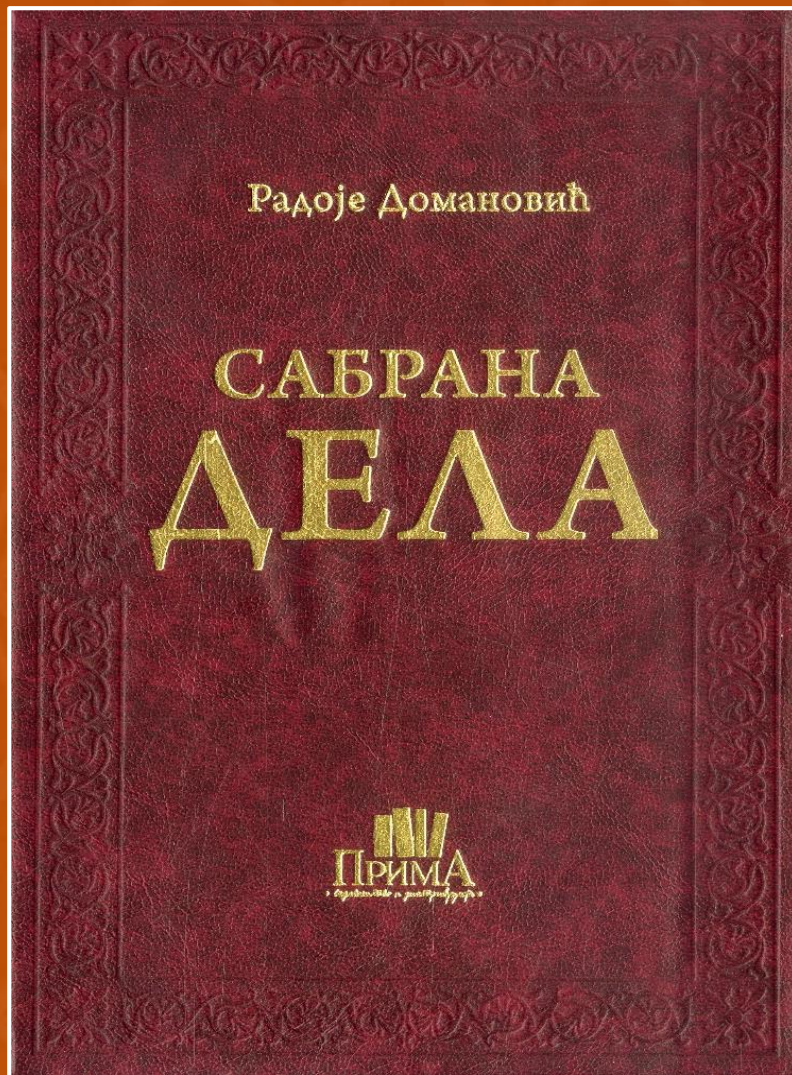
Боље би било да управник обрати пажњу на прече ствари, а да не тера шпортове са овако интересантним наредбама.

Још мало треба па да Београђани овако разговарају:

– Хоћемо ли трамвајем?

– Не могу богами, журим се, те морам пешке!

II 531391

III 505020

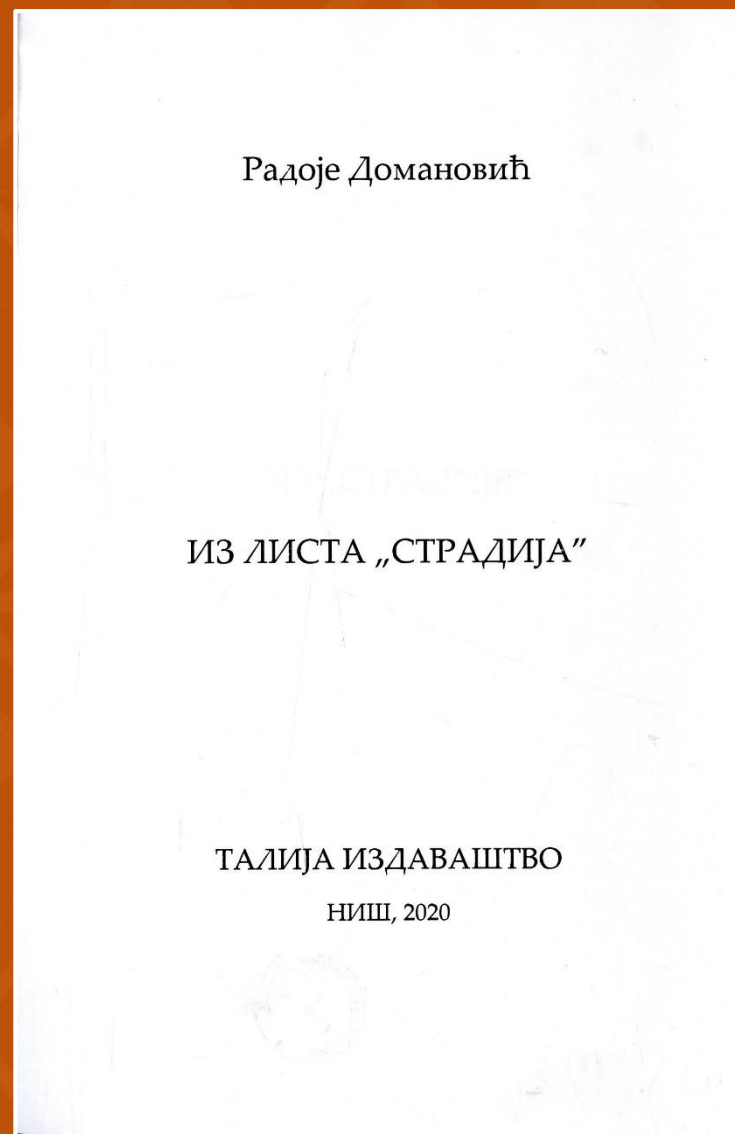
Радоје Домановић

ПРИПОВЕТКЕ

ТАЛИЈА ИЗДАВАШТВО

НИШ, 2020

II 548942

II 548973

Радоје Домановић

ЧЛАНЦИ

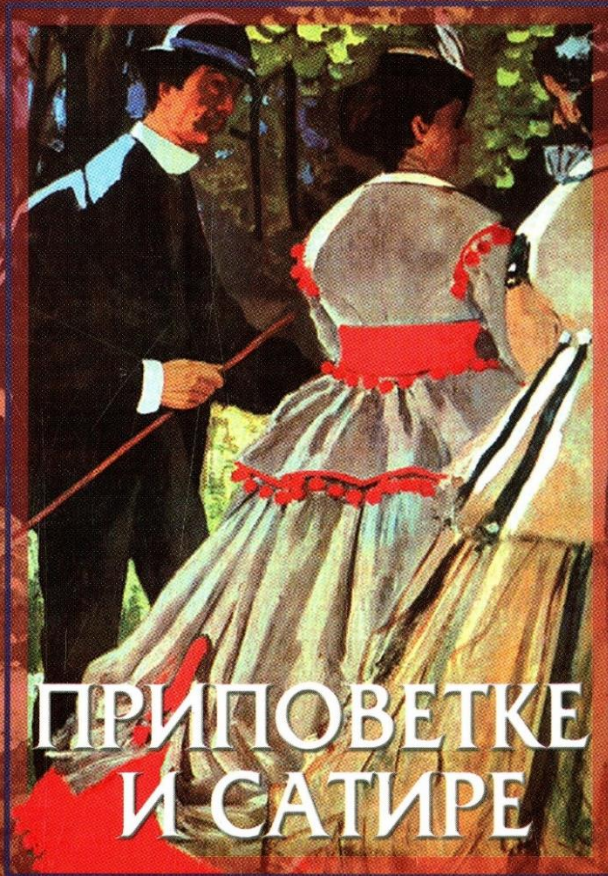
ПИСМА

ТАЛИЈА ИЗДАВАШТВО

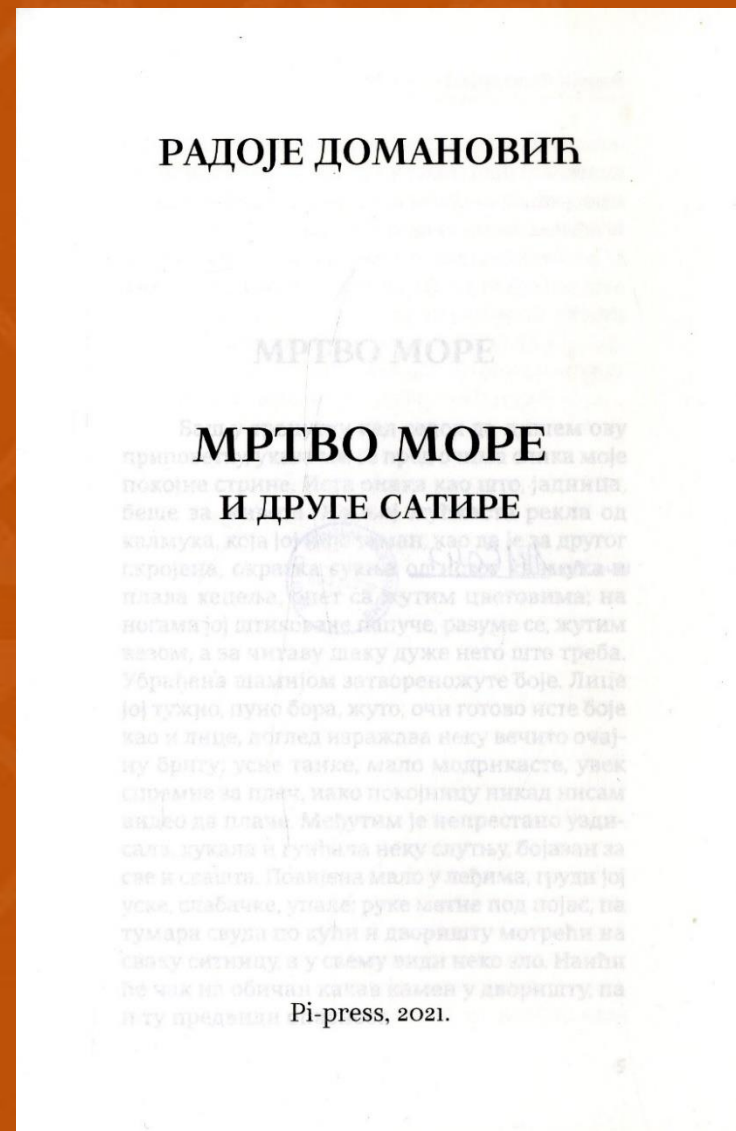
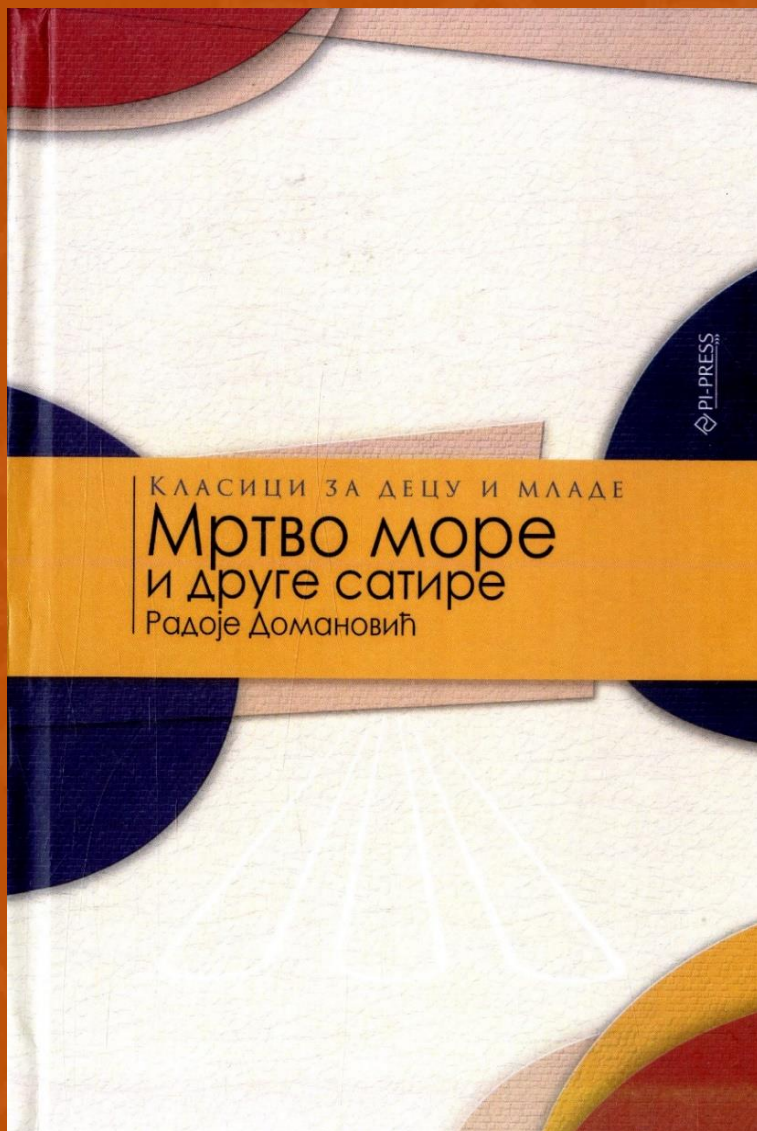
НИШ, 2020

II 548845

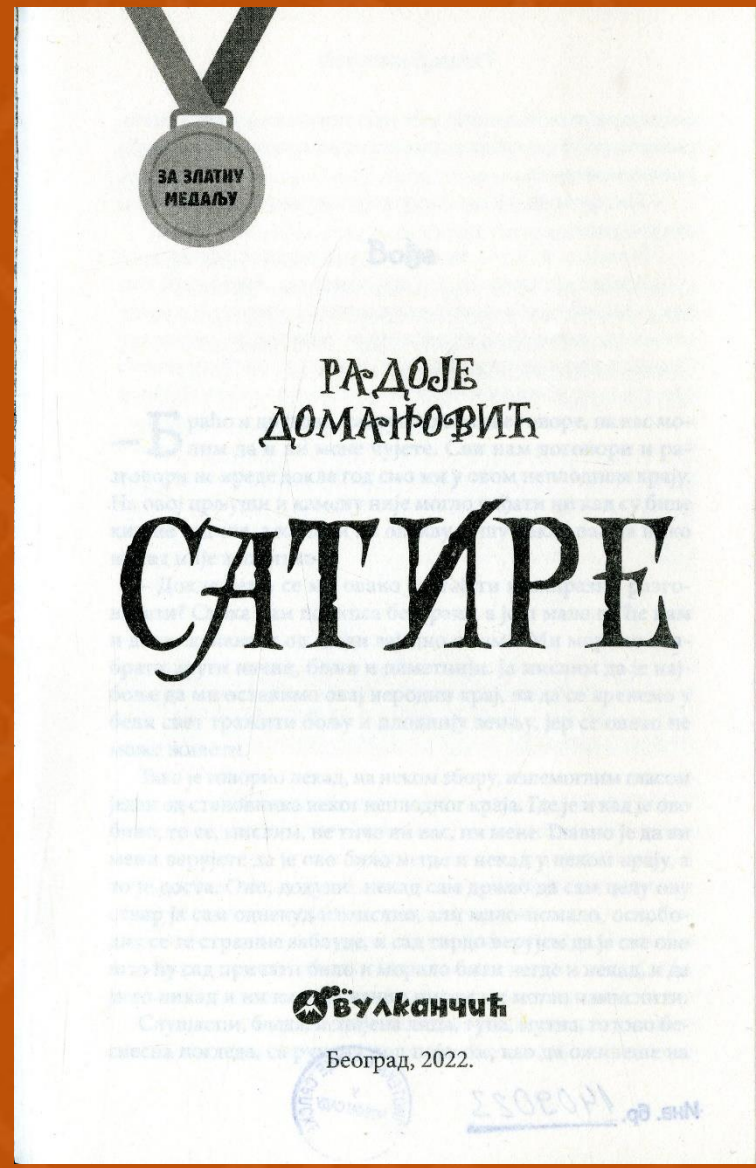
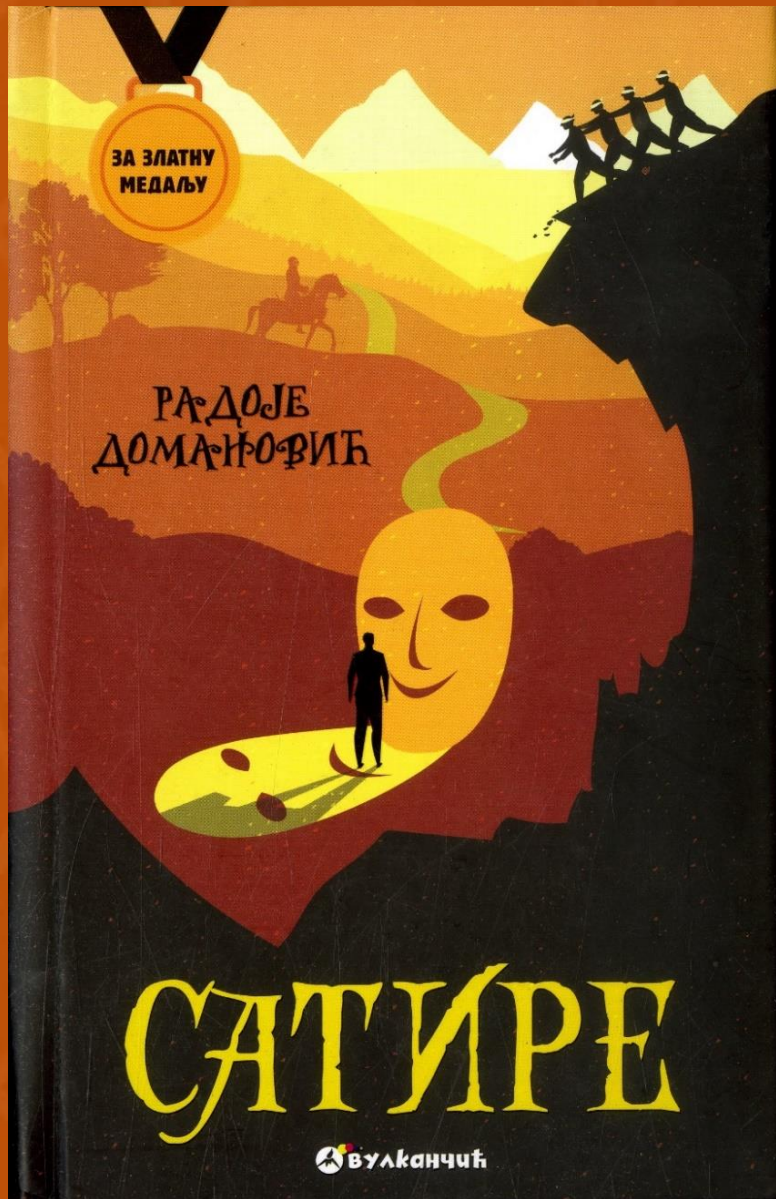
Радоје Домановић

II 547174

II 557342

II 555446

Литература о Радоју Домановићу
(избор)

П. П. 951

Л Е Т О П И С

МАТИЦЕ СРПСКЕ

КЊИГА 212.

СВЕСКА II. ЗА ГОДИНУ 1902.

У НОВОМ САДУ
ИЗДАЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ.
1902.

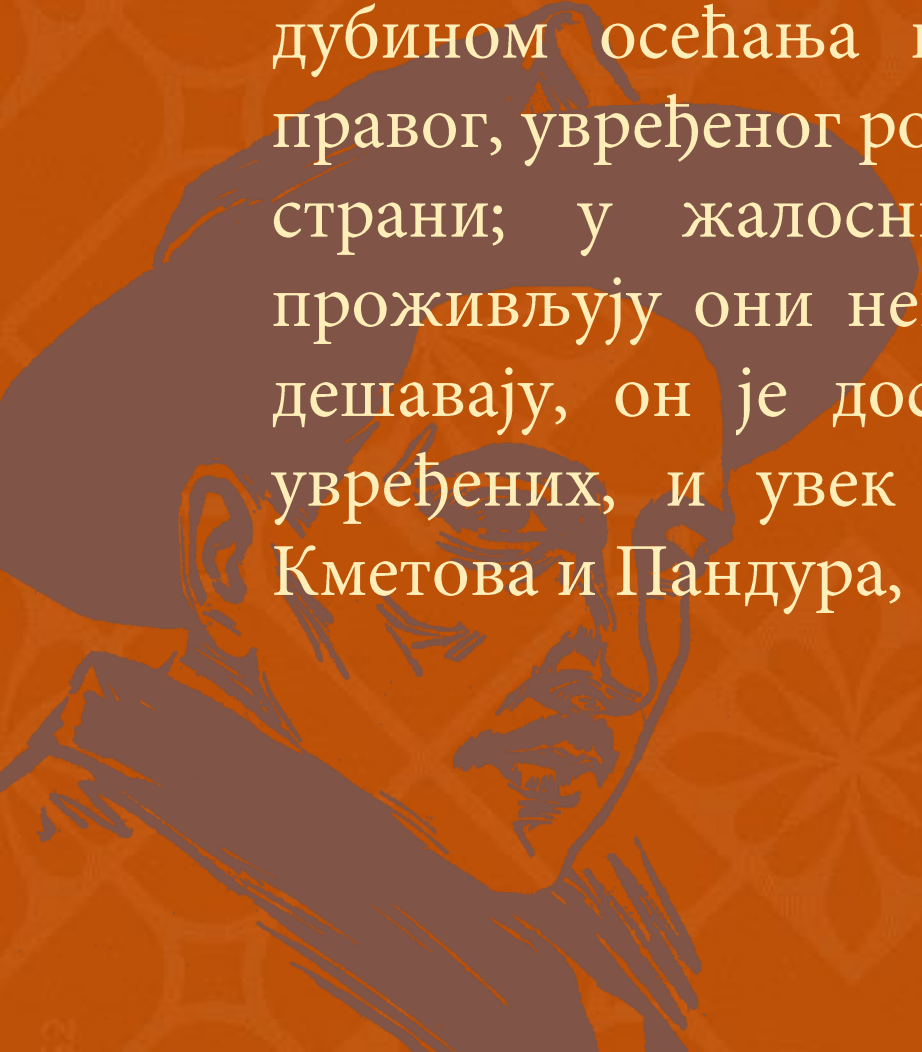
Чисто нас неугодно дирну усред пријатне лектире овакове баш грубе погрешке као само п. пр.: „зinio сам од чуда“ (стр. 117.) „развијо главу“ (стр. 118.) „раставили“ (129. стр.) „да може крени“ (128. стр.) и т. д. Надати се, да ће их нестати у првом продужењу његових угодних и интересантних „Слика“, којима ћемо се искрено обрадовати. *645947* М. Недељковић.

Песме Дим. Глигорића (Сокољанина). Београд 1901. 8-ина, стр. 59.

Кад млад песник — а ја држим да је Сокољанин млад песник — своје песме скупи и штампан, не чини он то, бар по мом уверењу, да о њима чује неповољну оцену. Шему су те песме лепе, па зашто да нису и другом. Сиромах песник! Он у својој навикности мисли запета, да му песме критичар, наш критичар, зато чита, да у њима ужива. Боже сачувај! Наш се критичар лажа таквих песама или као вул јатњета или као мачка миша. Чим узме књигу у руке, одмах је и готов с критиком: старијег ће песника испецкати и раскинути а с млађим ће се готово доброћудно играти и титрати, да га најпосле ипак удави. И ја сам осећао нешто налико на мајке расположење, кад сам се латио тих песама; но та је брз набрзо изветрила, јер ме одмах прва песма ублажи те тако и нагони, да увучем ноште које већ испружих. Не, не, Сокољанин није миш, њега треба већ разбилјије узети. Лиричар је то, који пошрилично нуди а још више обриче. Песме Једна жеља, Елегија, На Парнасу, Два цвета, Старост и младост, Фатима, На разстанку итјичу се симпатично, у њима је и осећања и мисли. Нису ни остале на одмет, иако су, бар по мом укусу, заостале за наведених. Кроз све песме пак провејава и приказује се оно тренутно расположење, које и наведе песника да их слива. Такво расположење зову Немци Stimmung; ми за то још немамо техничкога израза. Но имали, не имали, толико знамо, да песма свагда чини своје, ако и читаоца наведе на слично расположење. Овде је од прилике такав случај. *645948* М. С—ћ.

Радоје М. Домановић. Краљевић Марко по други пут међу Србима. Данга. Вођа. Београд. Издање књижаре Вел. Валожина 1901. 8-ина, стр. 65.

Танка је то књижица, није баш ни на очима а опет је интересантна, пуна, значајна. Одавно се у нашој књижевности није десило, да је која приповетка побудила на себе толику пажњу, колико прва. То је учинило, да се та пажња обрнула и на друге приче пишчеве на и на самога писца. Домановић је такорећи преко ноћ постао славан, а још свакако популаран. Тај готово још младић захвати бистрим умом, оштрим оком и смелом руком за тешки, набуђени и већ смрдљиви пришт на телу народа српског, да га поузданим ножем просече и — уколико он то може — испеди и ишчисти. Поуздани нож у смелој руди његовој је сатира, коју многи радо и бичем назива а смрдљиви је пришт — изволите читати све

„Правилно ценећи ствари, непристрасно и искрено, понекад са дубином осећања која неке његове сатире чини изливима правога, увређеног родољубља, он је досад вазда био на праведној страни; у жалосним данима које већ неколике године проживљују они непознати крајеви у којима се његове приче дешавају, он је досад увек био на страни потиштених или увређених, и увек против обести, неваљалства и подлости Кметова и Пандура, Клеарда и Леара.”

Богдан Поповић

ОГЛЕДИ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

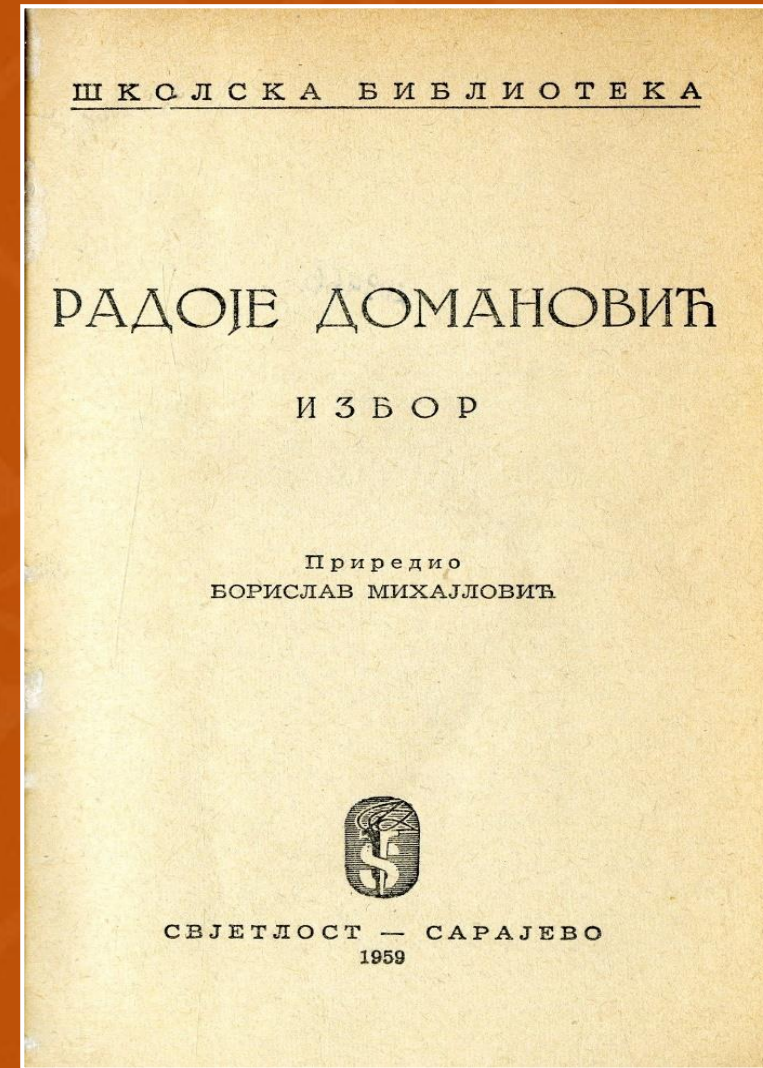
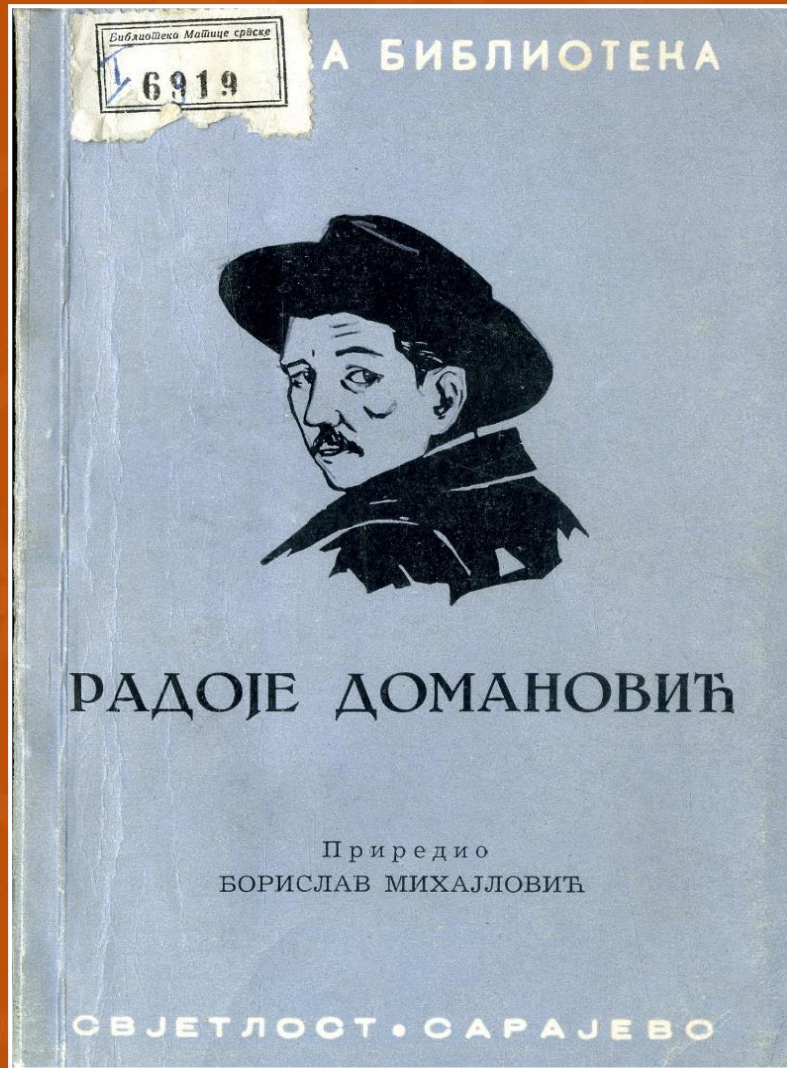
7

БОРЪЕ ЈОВАНОВИЋ

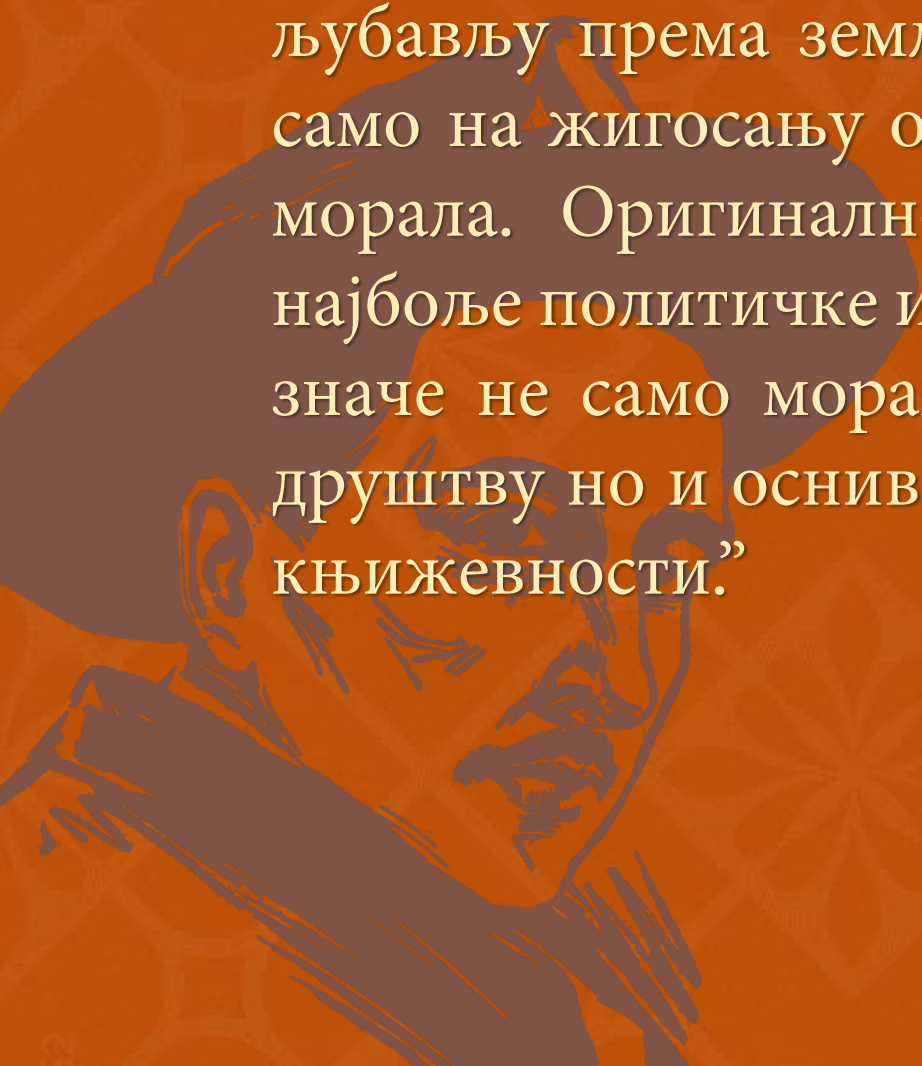
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
У СВОМЕ ДОБУ И ДАНАШЊИЦИ

ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

I 14675

I 6919

„Уносећи много смелости, са ширином видика, са искреном љубављу према земљи и њеном добру, Домановић је радио не само на жигосању онога што не ваља но и на подизању јавног морала. Оригинално схваћена; снажно изведена, та дела су најбоље политичке и социјалне сатире у српској књижевности, и значе не само моралну карактеристику једног доба у српском друштву но и оснивање једног новог књижевног рода у српској књижевности.”

Јован Скерлић

STERIJINO POZORJE
1956-1960

NOVI SAD

JUGOSLOVENSKE
POZORISNE IGRE

STERIJINO POZORJE

13-28
APRILA

Jugoslovensko dramsko pozorište Beograd
Hrvatsko narodno kazalište Zagreb - narodno
pozorište Beograd - slovensko ljudsko gledališče
Ljubljana - Makedonsko narodno kazalište
Skopje - Narodno pozorište Sarajevo - Beograd
gradsko dramsko pozorište - Zagreb - ko dramsko
kazalište - Narodno pozorište Subotica - Mađarska
dramsko narodno pozorište Novi Sad

NOVI SAD
1956

Srpsko narodno pozorište — Novi Sad

Petak
22 maj 1959

Radoje Domanović

Stradija

Satira u 2 dela

Scenska adaptacija **Borislava Mihajlovića**

Reditelj: **Jovan Putnik**, k. g. Scenograf: **Stevan Maksimović**
Muzika: **Dušana Stulara** Kostimograf: **Stana Jatić**
Pomoćni reditelj: **Borislav Vesnić**

Izvođači:

Lazar Bogdanović, Bogić Bošković, Anđelija Vesnić,
Borislav Vesnić, Stanoje Dušanović, Franja Živni,
Dorde Jelisić, Skojan Jovanović, Ljubiša Kovačević,
Rade Kojađinović, Dragutin Kolesar, Vitomir Ljubčić,
Žiža Stojanović-Matić, Vlada Matić, Dragoljub
Mihosavljević, Sofija Perić-Nešić, Tihomir
Pleskonjić, Milan Tošić, Ivan Hajli, Dragiša Sokica

Tehnička oprema: Dragoslav Vasiljević
Osvetljenje: Ljudevit Volf

Početak u 20 časova

33

Borislav Mihajlović

Pred scenskim vratima
DOMANOVIĆEVOG DELA

IMA NEŠTO IZUZETNO neprivredno u preobražanju za scenu tekstova koji nisu za nju pisani. Fazio je to nasilnički i bespravan, posno siljeza. Nagne se čovek, sa nezgrapnim alatom u rukama, nad tuđe delo, tuđ rukotvor, sa namernom da ga nastavi, dekomponuje, iščaši, na ponovo sklopi, da bi to sada hodalo drukčije nego što mu je u početku namenio tvorac. Proizvodnja hibrida, bastarde, vašaarskih čudovišta. Pa i pak...

Pa ipak prikladi nešto nemir u pratima koji bi da se igra, da nešto preokrene, rekreira, da preseli iz jednog ambijenta u drugi, da potraži drugu dimenziju jednoga dela, da ga kostimira za neodoljivi, većiti, nezustali bal pozornice. Gleda čovek medijum jednog pisanog teksta, a oko imaginacije ga vidi, i sve više vidi kao medijum igre, glasa, pokreta.

I tako počinje na toj ljaljašci: neću — hoću; hoću — neću, dok odjednom iznenadni zamah ne odnese toliko visoko onu prazu želju, da sve dilene prestanu. Samo sam za trenutak, za dugi trenutak doduše, bio na toj klackalici sumnje pred satiričnim delom Radoje Domanovića, a onda me je ono neodoljivo privuklo u vrtloge problema svoje nejasnosti. Kako oblikovati za scenu satiričnu (što će, između ostalog, reći i sastavi ustovnu, nestvarnu, alegorisku) pripovetku, pri tom često nisanu novinarski žurjivo, za brze celjusti nekog davnog trenutka. Kako praviti pretstavu bez razradenih, čak bez fiksniranih ličnosti. Kako komponovati mozaik a da se ne pobiju i međusobno ne pokrešu kamenom uzeti iz desetak različitih, vrlo različitih pripovedaka Radoje Domanovića. Otvustvo kontinuirane fabule udružilo se tu sa prisustvom ironične konstrukcije, velikog i malog vica, hiperbole, teza i tezica, papira, a od toga se može napraviti govor, politički članak, utopijski roman, nesalonska kazivanja, štogod hođete, samo pozoriti vrlo teško. Sta da uradi čovek sa dijalogom koji je najčešće obična uslovna tehnika iznošenja svojih ideja, a ne razgovor, sukob ličnosti, psihologije, bića. I tako na svakom uzaju u delo Radoje Domanovića po jedan stržar i po jedan natpis gonore: Odbi — nije za scenu! Upozorenje mudro i oprezno. Mođta malo suviše oprezno? U svakom slučaju više oprezno nego mudro.

Jer, zar se ne čuje i jedan drugi glas, isuštra, iz sveta ovog dela koje je već pedeset godina definitivno završeno, zar ne pravlja jedna trejna vertikala, jedna fantastična antipacija, nešto što vinu ove satire dugim vekom daje samo gašću, finiju aromu. Zar ne kaže taj glas vitalnosti da ga treba osloboditi svega onoga što je bio samo trenutak: vremena i sredine, osloboditi u čist, produžen i trajan ton. A čim je u pitanju glas i čim je potrebno nešto veći, preterujući, stržavati, odužavati, odmah je tu u blizini pozornica i sufler već šapuce prve reči. Domanović je svom vremenu rekao u lice svoju oštru, krapnu, ljuštiti reč, ispravno ga, iskandžijao, obeleđio pečatom gneva. Govorio je svome vremenu i o svome vremenu, ali srećom ne samo njemu i ne samo o njemu.

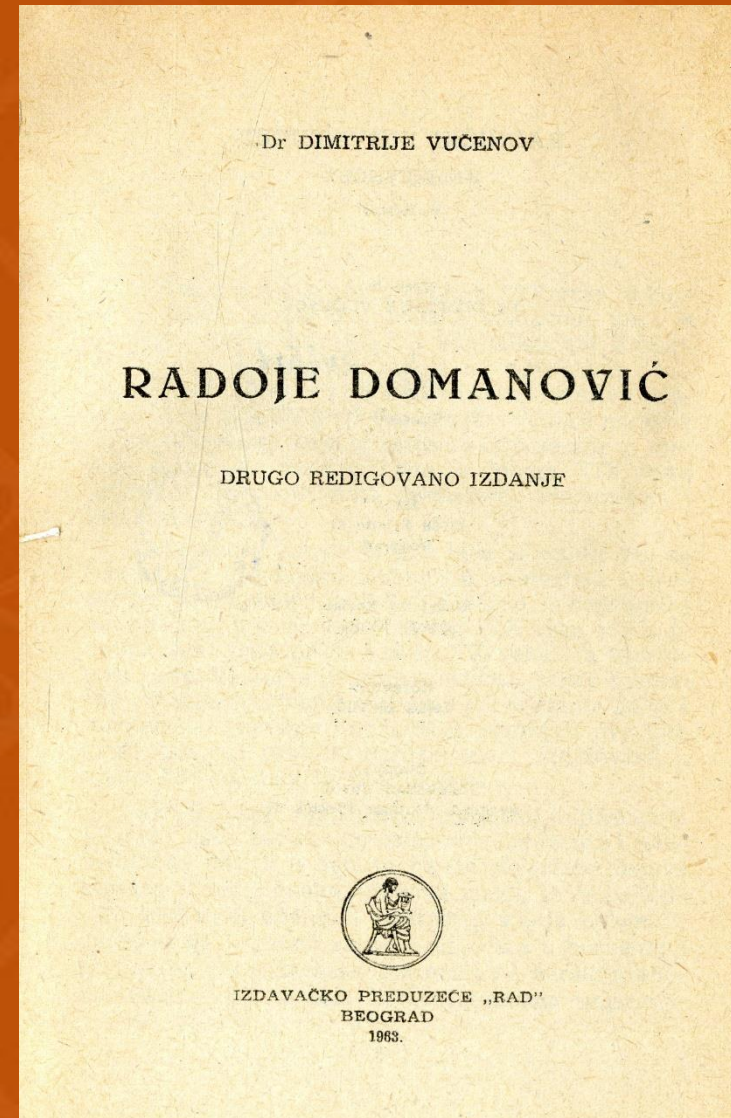
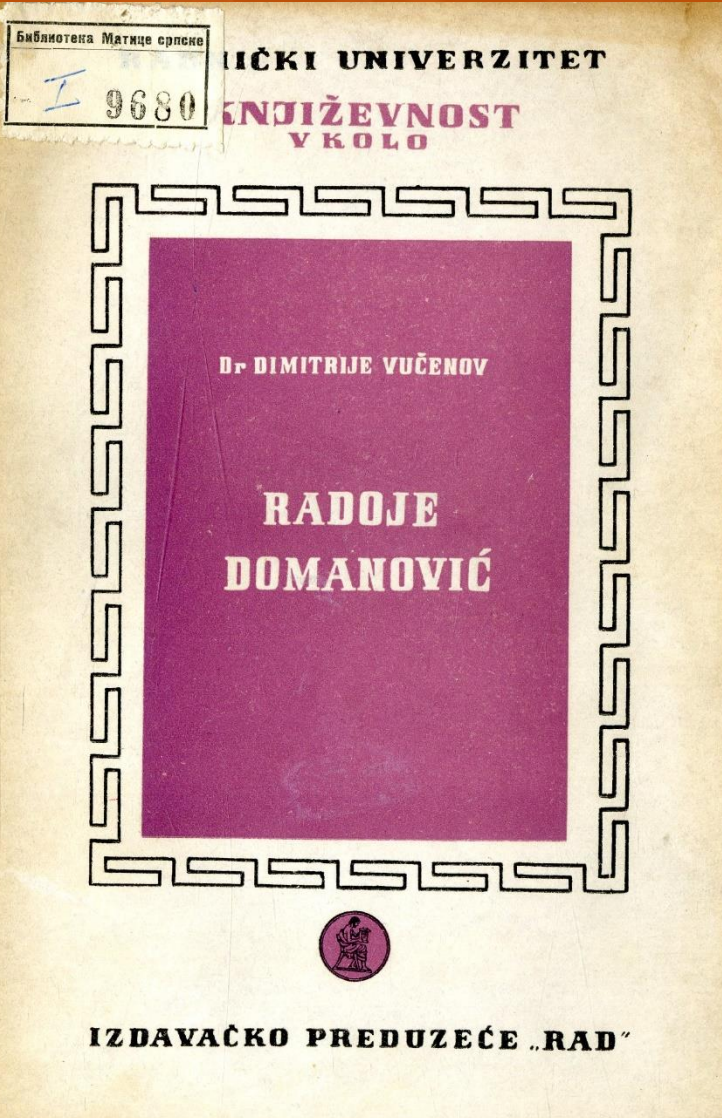
Valja taj trajni, zajednički sudržatelj njegovog dela izdvojiti, ekstrahovati, osloboditi svega što je efemerno, černa začokica, davna i već zaboravljena aluzija. Treba tom delu od njegovog sopstvenog materijala pokušati skrojiti novo odelo. Po mogućnosti trajno, nepoderivo. To može da učini samo pozorište.

I eto kako se početna dilema razrešava, kako nestaje i dramatisacija postaje legalan i legitiman čin.

Borislav MIHAJLOVIĆ

34

II 509775

I 9680

„Домановић приповедачки развија алегорију у проширену метафору бесмисленог путовања уз помоћ ироније која разгледа привиде ствари и уз помоћ хиперболе која умножава неке радње. Међутим, Радоје Домановић није романтичар. Његов реалистички и сатирички дух нема пред собом проблеме бесконачности и судбине, ноћну страну људске психе и осећање револта јединке, него има пред собом битна и појединачна друштвена и политичка питања. Због тога писац ‘Вође’ усмерава своју алегорију ка извесној крајњој симболизацији која ће, реторички духовито, показати превласт чулног и материјалног над сновима и утопијама...”

Славко Леовац

ЈОВАН СКЕРЛИЋ

ПИСЦИ И КЊИГЕ

IV

ПРОСВЕТА
БЕОГРАД 1964

Радоје Домановић

Некролог

Низу великих губитака који су последњих година, по неком злом удесу, задесили српску књижевност додан је још један. 4. августа [1908] умро је у Београду, у најбољим годинама својим, после дуге и тешке болести, Радоје Домановић. Погреб му је био 5. августа, и на њему је учествовао сав књижевни и просветни Београд, као и многобројни лични и политички пријатељи покојникови. На самртном одру било је седам венаца од стране: Српског књижевног друштва, *Српској књижевној гласника*, *Одјека*, *Дневнога листа*, Радикално-демократске омладине, од политичких пријатеља кварта врачарскога и породице Продановића.

★

Радоје Домановић је био дете Шумадије, типски Србијанац, са свим манама и врлинама које тип има. Рођен је 4. фебруара 1873. године у Овсишту, срезу јасеничком, округа крагујевачког, где му је отац био учитељ. Али, детињство је провео и основну школу је свршио у Јарушицама, срезу лепеничком истога округа, где му је отац доцније учитељевао. Гимназију је свршио у Крагујевцу, а историјско-филолошки одсек Велике школе 1894. године у Београду.

22. јануара 1895. добио је за предавача пиротске гимназије; 1. октобра исте године премештен је у Врање, а 18. новембра 1896. у Лесковац. Отворен опозиционар тадашњем реакционарном режиму, он буде јуна 1898. године истеран из службе, а исто тако и његова жена, која је била учитељица. Две године провео је у Београду, оскудно живећи од свог књижевног

ЕПОХА РЕАЛИЗМА

ПРИРЕДИО
МИОДРАГ ПРОТИЋ

НОЛИТ

БОРБЕ ЈОВАНОВИЋ

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ У СВОМЕ ДОБУ И ДАНАШЊИЦИ

Последњу деценију прошлога столећа Србија је провела у мучној друштвеној и политичкој кризи. Сваком годином се све више заостравала борба између противнародног апсолутизма и демократских народних снага, а заостреност те борбе није била једино у политичком животу, већ се преносила и на сва остала друштвена подручја. Књижевност је такође постала поприште тих великих друштвених и политичких судара, у којима се одлучивала потоња будућност Србије, младе и крепке, споља опседнуте непријатељима, а изнутра подриване назадним и безумним режимом. Понекад, у најтежим данима када је реакција махнитала, књижевност је постајала право политичко разбојиште, а да од тога не само да није трпела већ је, напротив, постајала крепкија и животнија. Књижевност у Србији од почетка деведесетих година па до 1903. није била само одраз тадашњих друштвених и политичких судара већ је била моћно оружје у тим борбама, поготово моћно у рукама демократије, а каткада и њено најмоћније оружје.

Можда је Радоје Домановић најпотпуније оличење те слободарске књижевности, полетне и убојне. Ако је ико у последњим, мрачним и језивим годинама владавине Александра Обреновића срчано и доследно представљао народну савест, Домановић је, неуморан и неустрашив, несумњиво био међу првима. Несавитљиви, упорни карактер народне демократије испољен је у Домановићу. Током неколико година он је био један од главних носилаца оне праве народне Србије, он је био искрени демократа и искрени Србин, спреман да се заложу цео да Србија налада своје непријатеље.

II 27745/5

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

II 48325

Радоје Домановић

ИЗАБРАНЕ
САТИРЕ

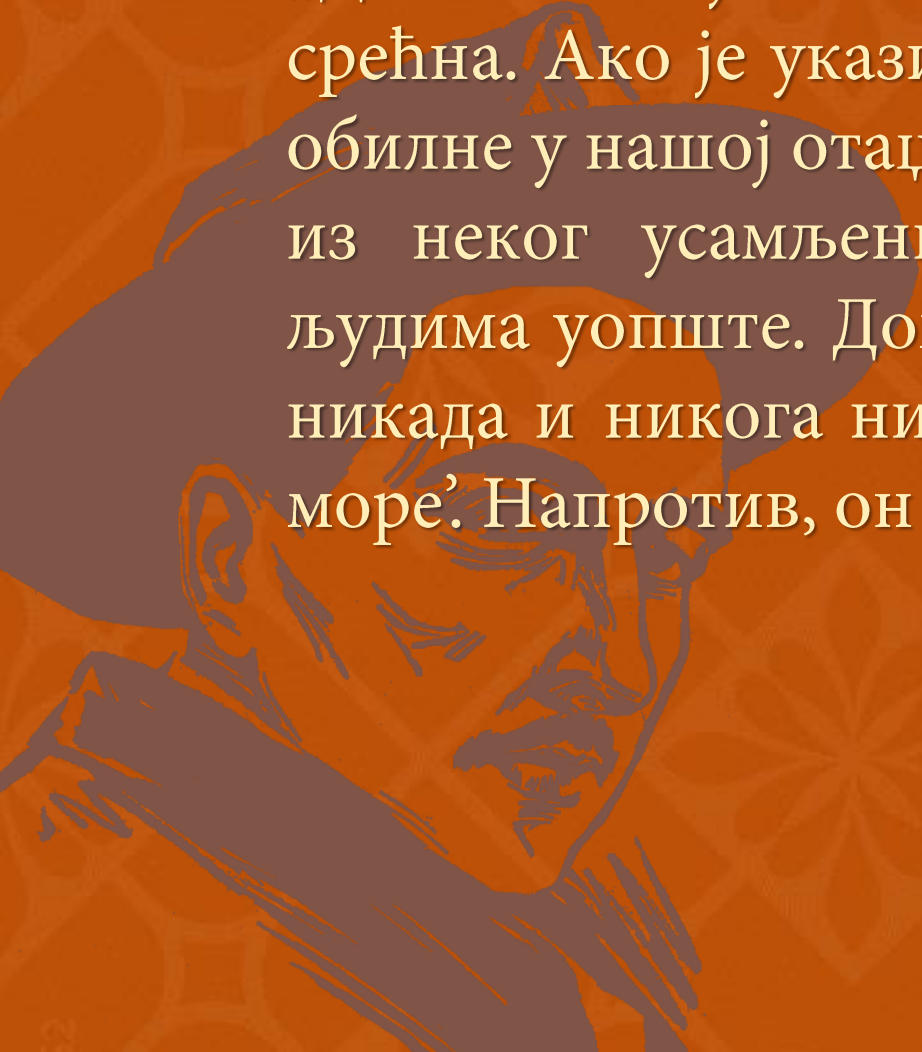
Избор и предговор
Борислав Михајловић

81

ПРОСВЕТА

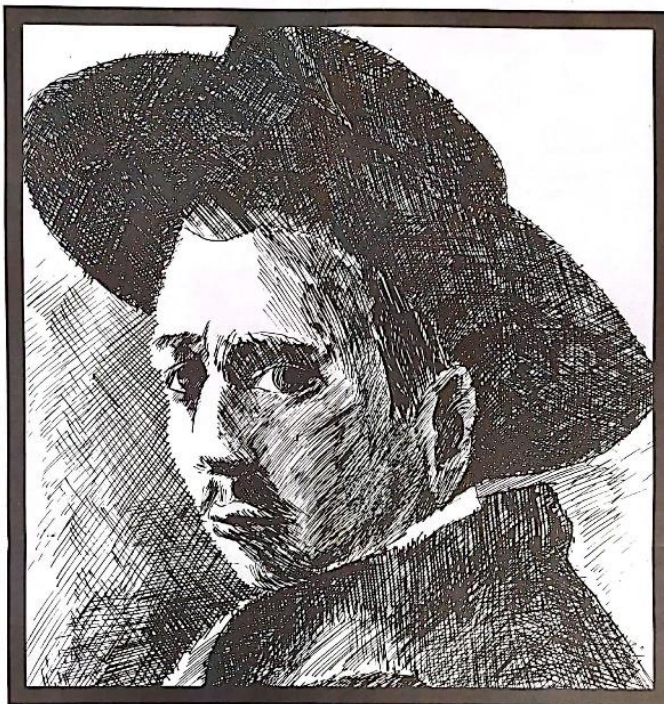
ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

II 48325

A stylized, dark blue-toned portrait of a man with a beard and mustache, wearing a suit and tie. The portrait is positioned on the left side of the page, partially overlapping the text. The background of the entire page is a warm orange color with a repeating geometric pattern of squares and stars.

„Домановић је волео Србију, борио се да она буде слободна и срећна. Ако је указивао на тамне и наказне појаве, тада толико обилне у нашој отаџбини, он их није набрајао из злурадости или из неког усамљеничког презира према Србији или према људима уопште. Домановић је горки песник ‘Мртвог мора’, али никада и никога није хтео да убеди да је читава Србија ‘мртво море’. Напротив, он се залагао да она то не постане.”

Ђорђе Јовановић

**РАДОЈЕ
ДОМАНОВИЋ
1873–1973**

НАРОДНИ САБОР У ОВСИШТУ

Недеља, 30. септембар 1973. године

Пл IV 6006

КРИТИКА У СКЕРЛИЋЕВО ДОБА

Изабрани критички радови

МАРКА ЦАРА, ЈАНЕ ПРОДАНОВИЋА, СЛОВОАНА ЈОВАНОВИЋА,
МИЛАНА ГРОА, МИЛАНА ПРЕДЊА, ВАСЕ СТАЈИЋА,
УРОША ПЕТРОВИЋА, НИКОЛЕ АНТУЋЕ, ВЛАДИМИРА БОРОВИЋА
И ДУШАНА ПОПОВИЋА

Приредио
Др ДРАГИЦА ВИТОШЕВИЋ

МАТИЦА СРПСКА * НОВИ САД
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ * БЕОГРАД

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

Када се узму у руке две књиге целокупних дела Радоја Домановића, разговор се намеће у два правца: о делу и о писцу. И само дело у једном писцу може бити врло сложено; што се тиче писца и дела, они могу бити у врло загонетном односу. Каткад се то двоје поклапа, више или мање, потпуно никад.

У посматрању човека и дела треба стално имати на уму, кроз Домановићеву брзо замрачену историју, оно чиме је она почела: то је блажена ведрина. Према сећањима другова који су му знали породицу, од оца Домановић није могао наследити питомост ни нежност. Ако је што било у Домановићу и од оца, то је оно што се у његовој крви узбунило последњих несрећних година. У казивањима Домановићеве сестре подвлачи се нарочито утицај матере. Домановић сам „често је причао да је књижевност заволео још као дете, и то преко матере која му је често певала народне песме и причала разне приче. То га је подстакло да и он сам пише песме и приче“. Али оно што је нарочито значајно у том душевном разумевању две осетљиве природе, то је подударност топле интелигенције и чедне ведрине. Домановићева мати била је оно што народ зове *добра душа*, и Домановић се с том добром душом показује у својим младим годинама и у делу и у животу. Али у тим сећањима из младости казује се и то да се та ведрота али преосетљива природа лако узрујавала. То је опет један податак за разумевање Домановића у последњим годинама у којима је слабост нерава отела мах, да нам побуди сумњу да и отац Домановићев није остао без утицаја на његову судбину.

ВЕЛИБОР ГЛИГОРИЋ

КЊИГА И ЖИВОТ

ПРОСВЕТА • БЕОГРАД

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

Дело Радоја Домановића оличава сатиру у српској књижевности и друштвеној критици. Дубоки су корени његовој сатири у животу српског народа. Први извори су јој у светлим традицијама народних устанака, у бунама против насиља и робовања. Народна поезија, са својим идеалима о правди, јунаштву и слободи, својом етиком и хероиком, у завичајном поднебљу је сатире Радоја Домановића.

Њени ближи извори су у речи и делу, у друштвеној и политичкој критици Светозара Марковића, његовој побуни против самовлашћа, терора и робовања, против лажи и обмана, фразерства и мистификација, у његовом доследном и страсном ангажовању за слободу критике, слободу истине, мисли и речи. Светозар Марковић је у *криичком духу* имао најхрабријег следбеника и саборца у сатири Радоја Домановића.

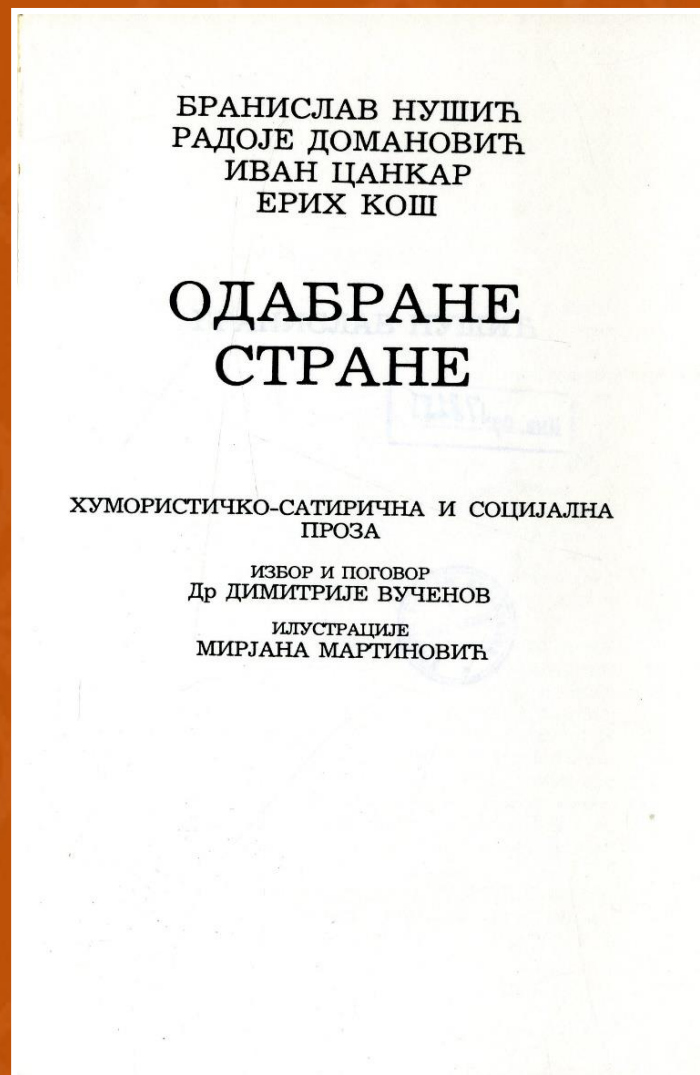
Домановићева сатира је друштвена, политичка и књижевна. Родила се у мрачно и бурно време историје Србије, у доба деспотске власти монархије, полицијске самовоље, прогањања слободу мисли и речи, у доба коме припадају таласи потреса од у крви угушене Тимочке буне. Сатира Радоја Домановића устаник је слободу мисли и савести. Јавља се револтно, гневно, убојито. Свом жестином речи и слика, горчином и

II 63490

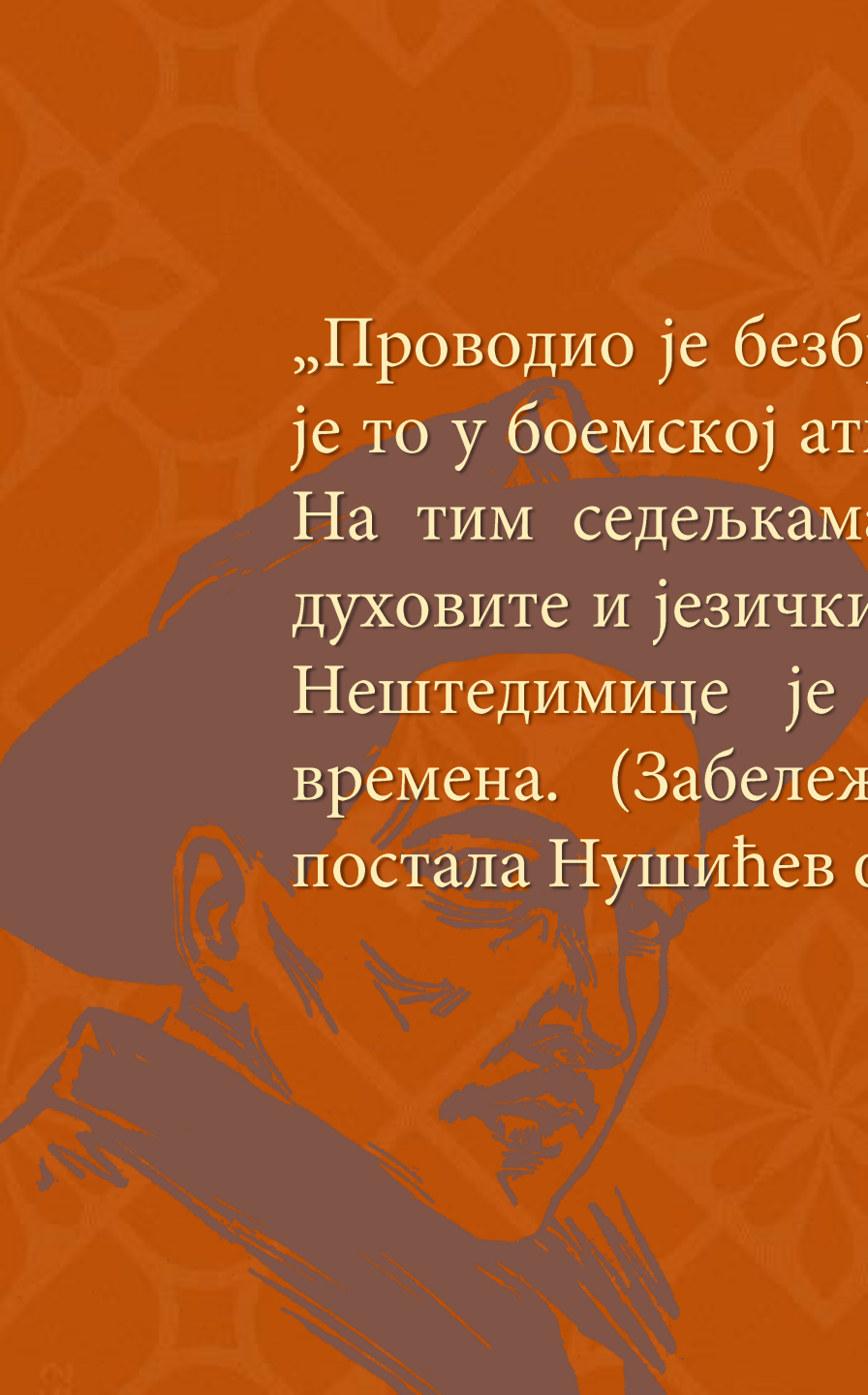
„У таквој ширини Домановићевог сатиричког става, у уметничкој вредности његових алегорија и у сјајној повезаности форме и садржине његових дела лежи трајност његових сатира. Као сликар владарског самовлашћа, бирократског терора, ситносопственичке пузавости и малограђанске запарложености Домановић није ни достигнут ни претигнут, и остао је у нашој књижевности као највећи српски сатиричар.”

Димитрије Вученов

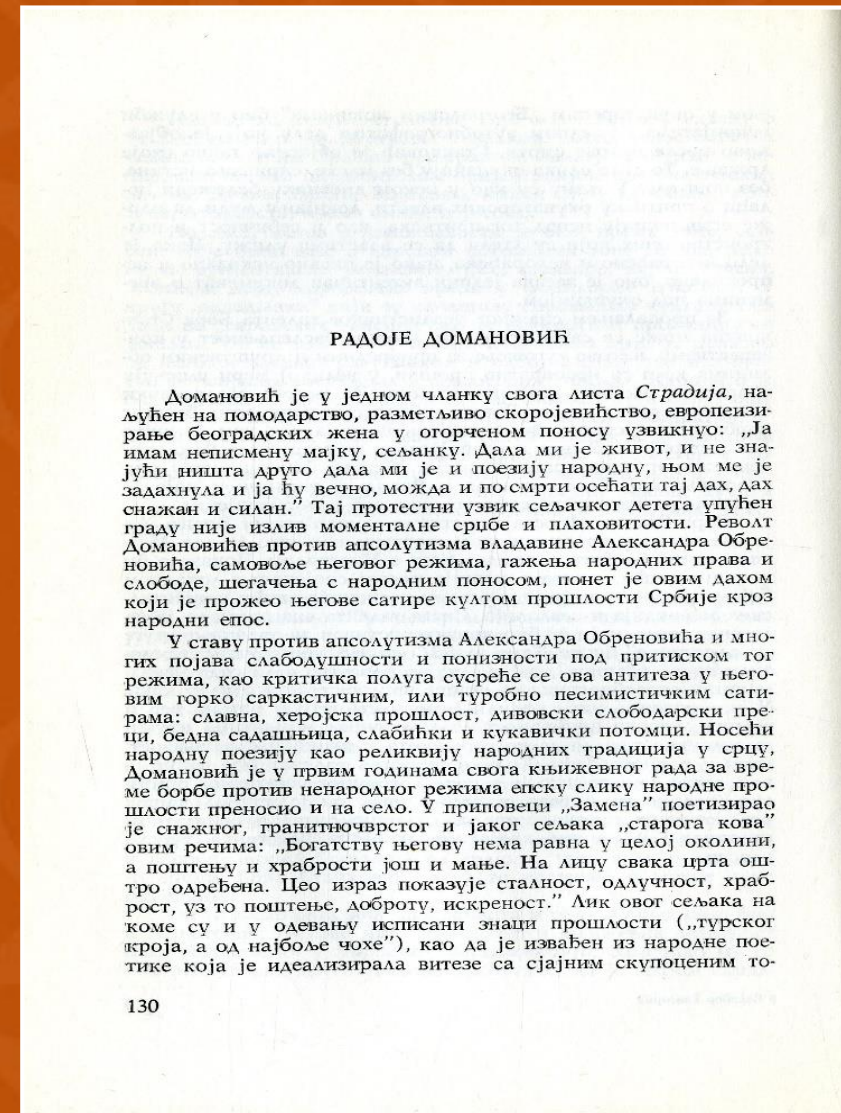
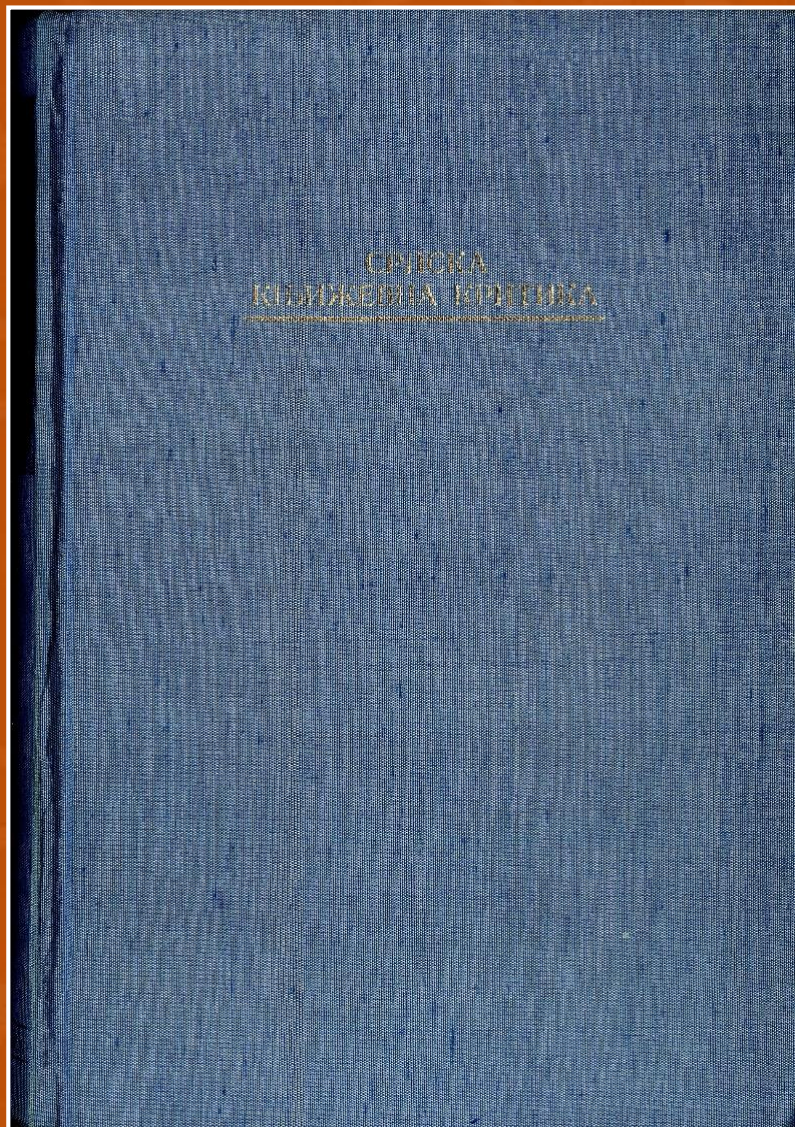

I 31764

„Проводио је безбројне сате по београдским кафанама као што је то у боемској атмосфери оног времена радила већина писаца. На тим седељкама он је причао своје безбројне приче, увек духовите и језички богатије но што су његови писани текстови. Нештедимице је трошио залиху својих опажања, тема и времена. (Забележено је да је једна његова прича доцније постала Нушићев фељтон.)”

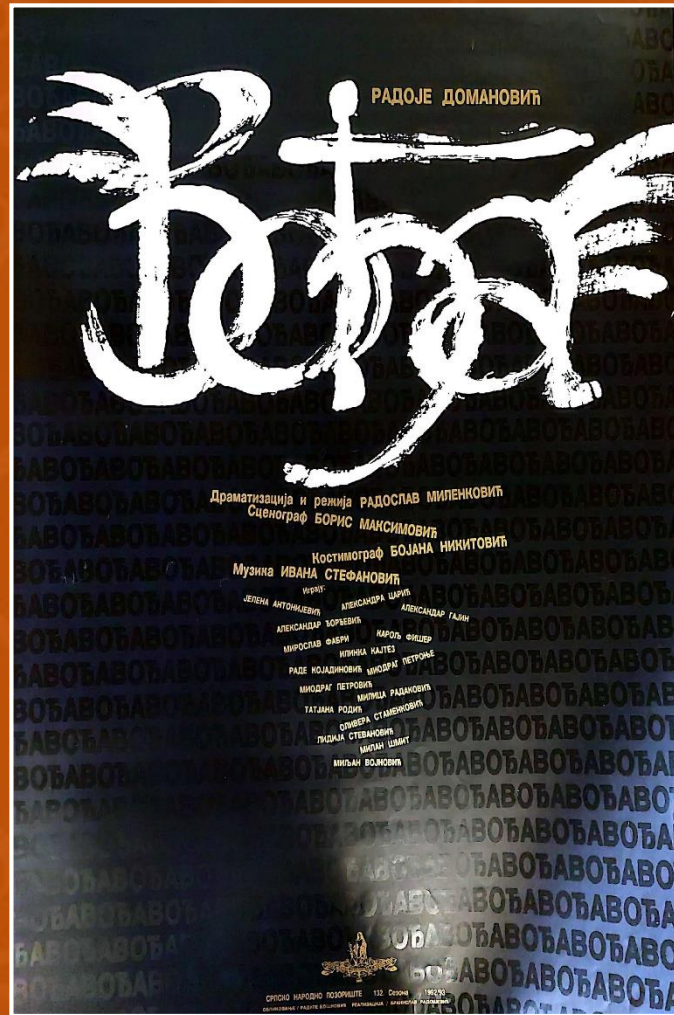
Борислав Михајловић

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

Домановић је у једном чланку свога листа *Страдија*, на-
љућен на помодарство, разметљиво скоројевићство, европеизи-
рање београдских жена у огорченом поносу узвикнуо: „Ја
имам неписмену мајку, сељанку. Дала ми је живот, и не зна-
јући ништа друго дала ми је и поезију народну, њом ме је
задахнула и ја ћу вечно, можда и по смрти осећати тај дах, дах
снажан и силан.“ Тај протестни узвик сељачког детета упућен
граду није излив моменталне срџбе и плаховитости. Револт
Домановићев против апсолутизма владавине Александра Обре-
новића, самовоље његовог режима, гажења народних права и
слободе, шегачења с народним поносом, понет је овим дахом
који је прожео његове сатире култом прошлости Србије кроз
народни епос.

У ставу против апсолутизма Александра Обреновића и мно-
гих појава слободушности и понизности под притиском тог
режима, као критичка полуга сусреће се ова антитеза у њего-
вим горко саркастичним, или турско-песимистичким сати-
рама: славна, херојска прошлост, дивовски слободарски пре-
ци, бедна садашњица, слабићки и кукавички потомци. Носећи
народну поезију као реликвију народних традиција у срцу,
Домановић је у првим годинама свога књижевног рада за вре-
ме борбе против ненародног режима епску слику народне про-
шлости преносио и на село. У приповести „Замена“ поетизирао
је снажног, гранитночврстог и јаког сељака „старога кова“
овим речима: „Богатству његову нема равна у целој околини,
а поштењу и храбрости још и мање. На лицу свака црта ош-
тро одређена. Цео израз показује сталност, одлучност, храб-
рост, уз то поштење, доброту, искреност.“ Лик овог сељака на
коме су и у одевању исписани знаци прошлости („турског
кроја, а од најбоље чохе“), као да је извађен из народне пое-
тике која је идеализирала витезе са сјајним скупоценим то-

Пл IV 3355

„Синтеза горког хумора, сатире и гротескне фантастике, ближе критичком а не класичном реализму, дело српског писца је интересно као уметнички и историјски документ једне непорециво наказне стварности. Одбрана универзалних етичких релеванција, нетрпељивост према несавесној и самовољној диктатури с једне стране, мирење с постојећим стањем са друге, платформа су ауторовог критичко-сатиричног модалитета – непобитно дужност коју је он примио као неодложни аманет.”

Тихомир Петровић

Центар за научна истраживања САНУ и
Универзитета у Нишу
и
Студијска група за српски језик и књижевност
Филозофског факултета

КЊИЖЕВНО ДЕЛО РАДОЈА ДОМАНОВИЋА - НОВО ЧИТАЊЕ -

Зборник реферата са истоименог научног скупа одржаног у
Нишу 6. и 7. новембра 1998. године

Ниш, 1999.

КЊИЖЕВНО ДЕЛО РАДОЈА ДОМАНОВИЋА - НОВО ЧИТАЊЕ
Зборник радова са научне конференције одржане у Нишу
6. и 7. новембра 1998.
Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу
и Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета
UDK 886.1.09-929

Јован Деретић (*Београд*)

ЗНАЧЕЊСКИ АСПЕКТИ ВОЖДА РАДОЈА ДОМАНОВИЋА

На измаку XIX века на тлу реалистичке приповетке поникао је највећи сатиричар српске књижевности Радоје Домановић (1873–1908). Српска сатира имала је у време његове појаве већ дугу традицију, која је превазилазила границе реализма и сезала до конститутивних периода нове књижевности. У протеклих стотинак година колико је протекло од прве српске сатиричне књиге, „Малог буквара за велику децу“ Михаила Максимовића до појаве Р. Домановића, може се пратити скоро непрекинута нит трајања српске сатирике. О њеним стваралачким димензијама сведоче многа дела: епиграми Л. Мушицког и других песника његове школе, „Роман без романа“ и „Родољупци“ Ј.С. Поповића, Бранкова сатирична поема „Пут“, Змајев корпус сатиричне поезије, поједине сатиричне песме и приповетке Б. Јакшића, ране приповетке М. Глишића, прве Нушићеве комедије, „Маскенбал на Руднику“ и још неколике сатиричне песме В. Илића, сатиричне приповетке С. Сремца, његова „Лимунација на селу“ и многа друга дела. Али Домановић је први наш писац који је управо у сатири најпотпуније изразио своје стваралачке могућности. Сатира није само једна од особина његовог дела, она је доминантно књижевно обележје његовог стварања. Домановић је прво име српске сатирике. И више од тога, у оквирима наше књижевности он је постао синоним за сатиру.

За истинске хумористе познато је да се сами мало смеју, засмејавајући друге они као да потискују прикривену тугу. Прави сатиричари имају још гору судбину. Они су обично несрећни људи а многи завршавају живот дубоко озлојеђени, с мржњом на цео свет, или помрачена ума. Тако је било и с Домановићем. Син сеоског учитеља, опозиционара, васпитаван на народној поезији и

КЊИЖЕВНО ДЕЛО РАДОЈА ДОМАНОВИЋА - НОВО ЧИТАЊЕ
Зборник радова са научне конференције одржане у Нишу
6. и 7. новембра 1998.
Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу
и Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета
UDK 886.1.09-7

Горан Максимовић (*Ниш*)

ДОМАНОВИЋЕВ СМИЈЕХ

Ријетки су прозни писци који су тако добро осјетили епоху у којој су живјели и стварали, а још су ријетки они који су то на тако магистралан начин преточили у умјетност ријечи, као што је случај са Радојем Домановићем (1873–1908). У српску књижевност улазио је на непримјетан начин, једновремено причама из паланачког и сеоског живота. Најпрвије 1893. године приповијетком из мало-варошког живота *Рођендан* (у новосадском часопису *Јавор*), наредне 1894. године и приповијетком *Објава* (у београдском часопису *Дело*), и 1895. године приповијетком из сеоског живота *На месечини* (датирана у Јарушницама 1893. године, а објављена у сарајевској *Босанској вили* двије године касније), што је било у сугласју са општим књижевним токовима тога времена, да би свој прави израз и достојно мјесто у националној литератури задобио хумористичко-сатиричким причама, које нарочито интензивно објављује од 1898. до 1903. године: *Укидање старости*, *Демон*, *Не разумем*, *Позоришће у италиани* (све 1898), *Данга*, *Озбиљне, научне сивари* (обје 1899), *Вођа*, *Краљевић Марко по дружи цују међу Србима* (обје 1901), *Сирачица*, *Размишљање једног обичног српског вола*, *Мриво море* (све 1902) и слично. Управо је захваљујући њима Домановић израстао у писца чији су текстови постали непревазиђени књижевни узор и потврда да је истинска демократизација умјетности не само могућа, него и пожељна, и да једно бурно и силвито доба, преплетено националним узлетима и падовима, заносима и илузијама, славом и горчином, може бити подједнако дјелотворан умјетнички подстицај, као што и књижевност својим зачудним семантичким слојевима, моћним параболома и провокативним алгоријама, духовитим персифлажама и разорном иронијом, може успоставити повратну комуникацију са стварношћу и дјелатно утицати на њене мијене и хтијења, попут неког

III 422314

ЗНАМЕНИТИ СРБИ У АНЕГДОТАМА

ЦВЕТНИК

Сабрао
Дејан Томић

Прометеј
Нови Сад
1999.

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
(1873–1908)

Радоје Домановић, као професор, предавао је српски језик и књижевност. Био је добар предавач, тактичан и речит. Народну поезију је необично волео, те је често на часовима, кад је био добро расположен, говорио у десетерцу. Многи ученици су га у томе подражавали.

Једном Радоје прозове неког Марка Големовића, који је био прилично бистар и досетљив, али је лекције неуредно учио. Пошто изиђе пред таблу и поклони се наставнику, по ондашњем обичају, Марко дугоко уздахну. Радоје га зачуђено погледа, осмехну се и упита:

„О јуначе Големовић Марко
Која ти је голема невоља
Те уздишеш сјетно и дубоко?
На шта си се млађан ражалио?”

Марко поћута мало, размисли, па развезе и он у десетерцу:

„Мени јесте голема невоља:
Видим да ћу данас погинути!
Нит од пушке, нит од сабље бритке,
Већ од пусте граматике српске.”

Радоју се толико допаде Марков одговор, па одмах настави:

„О делијо, Големовић Марко,
Видим да си јунак од мегдана,
Жао ми те данас погубити:

Stanoje Stanojević

НАРОДНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

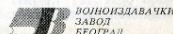
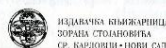
I КЊИГА А-3

СТАНОЈЕ СТАНОЈЕВИЋ

НАРОДНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА СРПСКО-ХРВАТСКО-СЛОВЕНАЧКА

I КЊИГА А-3

ДОМАГОЈ

дарске управе за Панонију и Далмацију. Један знатан део старе вароши Д. околна је у наше доба.

ДОМАГОЈ, кнез даљматинске Хрватске (око 804—870). После се на гробно поле Топлимрине смрти, по свој прилици отевши га Тримировим синовима. Д је био снажан владар, и вршио је знатан утицај на тадашњу политику на обалама Јадрана. Помагао је франачког краља Лудовика II при освојењу Барија од Арапа (871). Док је хрватско бродовље боравило код Барија, опљачкала је византиски морнарица Неретљанку и хрватску област. За освету Неретљани и Хрвати почеше онда гонити византиске савезнике, Млечане. Борба се водила веома крваво и огорчено, а име Д. остаде у нарочито немилу успомену Млечана (pressinus Sclavonum dux). У корист Млечана интервенисао је папа онда Јован VIII, који се обратио Д. «славном кнезу», да стане на крај гусарењу. Д је, постстрекавши и помаган од Византије, дигло устанак против франачког господства. За време тога устанка, коме је стајао на челу Домагојев син Ђако, умре Д. Ослобођење од франачког господства довршио је његов син Ђако (878).

Литература: Шпилл, Geschichte der Kroaten. М П-г.

ДОМАЈА значи у народу исто што завичал, родна кућа. Но по посебном значењу се означаје Д. оно кућинте и земљиште, које се законом заштићује од отуђивања. У Србији је указом кнеза Милоша од 29/6 1836 први пут изречено начело, да се има заштитити најпотребније селачко оруђе од захвата поверника. Ово је касније раширено законом о грађанско-судском поступку 1866 на заштиту земље од два дана орања (сл. 471), а та заштита, након дугих расправа у Скупштини, проширена је на 6 дана орања (Закон народног благостања). Закон овај настао је као реакција против зеленаштва, које је у Србији било угрозило егзистенцију селаштва, нарочито у доба, када се је оно налазило на прелазу са натуралног на новчано и даље на кредитно газдинство. У томе осетљивом моменту прелаз дошло је као судба у тањким периодима много селачких породица до просјачког штала, па је закон доиста олакшао народу овај прелаз, заштитом незадужене домаје са најнижим лимитом и ороном. Међутим што се је српски селјак више еволуционирао у смеру новчаног и кредитног пословања, то му је све више почео сметати овај заштитни закон, јер му је везао кредитну способност и тиме могућност напреднога развика. Тек задругарски, особити кредит, спасао је селаштво од негодних последица законске заштите неутуђиве и незадуживе домаје, но тамо, где се задругарство још није учврстило, смета она

још увек напредним домаћинима у развиту њихове економије. Покунај, да се овај закон промени и на осетљиве покрајине (финансијални закон за 1923/24) начини је на једнодушни отпор свих праведних организација и свих покрајина, које су се позвале на то, да у њиховим развијеним кредитним приликама такав закон много више смета него ли користи. Настојања Деречина 1890 и даље, да се у Хрватској уведе закон о заштити домаје и негодности селачкога послоа, нису успели.

Литература: М. Аврамовић, Тридесет година задругарскога рада, 1894 до 1924. О. Франгел.

ДОМАНОВИЋ РАДОЈЕ, књижевник-приповедач-сатиричар (4/2 1873, село Овсичте, округ крагујевачки — 4/8 1908, Београд). Училишту је завршио у Крагујевцу 1894, философски факултет 1898 у Београду. Као предавач служио је у Врами, Широту и Лесковцу. 1898 отпуштен је из службе, из политичких разлога, те је до 1900 живео од књижевности и новинарства. Тада је постављен за писара Министарства Просвете, а 1902 опет отпуштен, из политичких разлога. Годину дана 1903/04 провео је на одсуству у Змићеву, 1905 постављен је за шефа ректора Државне Штампарије. У то доба издавао је Страдицу, сатиричко-политички лист. 1899 штампао је у Пожареву две књиге Приповедака, а 1902 Чича Миту, приповесту из српског живота, 1903 Три приче за омладину. 1895 изашла је његова допитачна брошура Напомена радикалној омладини. 1905 Српска Књижевна Задруга дала је избор његових Приповедака, где су његове најаче сатире: Вођ, Данка, Краљевски Марко по други пут међу Србима, које су 1920 штампане и латиницом у Загребу. Најпознатија му је Страдица, изишла 1902 у Београду, којом се утврдио за најоригиналнијег и најоптријег српског сатиричког писца.

Литература: В. Поповић, Три приче Радоја М. Домановића (Српски Књижевни Гласник, 1902, књ. 6—7); Ј. Скерлић, Некролог, Радоје Домановић (Српски Књижевни Гласник, 21, 1908).

В. Петровић.

ДОМАЋА ЗАЈЕДНИЦА. В. Задруга. ДОМАЋА ТВОРНИЦА РУБЉА Д. Д. Загреб. Фабрика је основана 1910, као приватно предузеће, а 1919 претворена је у акционарско друштво с капиталом од 1.500.000 круна, који је 1920 повишен на 10.000.000 дин. Фабрика има најмодерније машини, а у њој је запослено преко 350 радника и чиновника. Дневни је капацитет 6.000 кошуза и до 20.000 огрлица (крашова).

С. П. ДОМАЋЕ РУНОТВОРИНЕ. В. Кућна индустрија.

III 425039/1

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ПОГЛЕДИ НА ОДЛАЗЕЋИ БЕК

Студије и чланци: Мр Драгана Вукићевић, *Књижевнокритичке теме у делу Радоја Домановића* 239 / Др Бојан Јопић, *Ликовни погледи Растка Петровића* 251 / Др Бијан Ким, *„На Дршци бујарица“ или Андрићев сан о масовности* 277 / Душанка Филиповић, *Програмски избори народних умотворина „Младенство народног генија“ (1924) Растка Петровића и „Од хата јобука“ (1938) Васка Поје* 291 / Др Лиљана Томп, *Бујарица и „Од хата јобука“* 319 / Др Милен Шукато, *Портрети и слике Италијана у прози Мисограда Бујарићића* 327 / Мр Бојан Ђорђевић, *Диснарративност и онтолошка архе (на примеру приповештве Отисак срца на зиду Ђ. Пекића)* 341 / Лиљана Мустеданагић, *„Карневалска образа“ Арсенија Недевана* 355 / Мр Александар Бајазетов, *Врхине грађанина и смена генерација: Породична трилогија Данила Кица и широтиња образовног романа 375 / Мирјана Петков, Шендигија и Сам: О Кицовом шендизму* 395 / Мр Драгана Бесара, *Екземпли фарсе у драмама Александра Поповића* 423 / Др Александар Јовановић, *О прози разлома колективног пенања: Над исемом Видане премена Борислава Радојића* 445 / Мр Јован Љуштановић, *Ка повешти деце исеме Милована Данојића* 455 / Др Владислава Гордић, *Поешка снова у врховицама Матице Мићин-Лимовске* 467 / Прилози и грађа: Љилана Лукић, *Два необјављена писма Јована Лучића и Алексе Шантића* 473 / Др Петар Буњак, *Један аутограф Милоца Црпанског* 489 / **Истраживања и интерпретације:** Мр Соња Петровић, *„Сраженје“ Говрила Ковачевића и усмена традиција о Косовском боју (напомена)* 507 / **Прегледи:** Др Богољуб Станковић, *„Славистика“ и „Славистичка библиотека“* 567 / **Опене и прикази:** Др Душан Иванчић, *Враћање изворима* 571 / Светлана Шељатовић, *Да ли су недоверене прозе Лазе К. Лазаревића довршене* 574 / Мр Тања Јовићевић, *Петра Тодоровић: животи у делу* 577 / Др Мицивој Ненин, *У простору лирирајуре* 582 / Слободан Владушић, *Сустреси* 586 / Јасмина Тонић, *Обице књижевног поштыка* 589 / Невена Варница, *„Павић“: О Павићу, по Павићу* 595 / Невена Варница, *Данило Киц у четири виђења* 599 / Др Бранко Момчиловић, *Још једном о земљи чуда* 604 / Др Владислава Гордић, *И вазе Шекспир* 606 / **Разговор с новолом:** Богдан Терзић, *Три језичка нивоа* 609 / Др Јасмина Грковић-Мејџор, *Професор Бошковић као компаративиста* 612 / Др Александар Лема, *О новом издану радова Радослава Бошковића* 615 / **Научни скупови:** Др Љилана Пешчан-Љуштановић, *Десети наслова Библиотеке усмене књижевности* 619 / Лиљана Болковић, *Научни скуп* о делу Борислава Пекића 620 / **Извештаји:** Др Слободан Ж. Марковић, *Христијо Георђевиќи (1943—2000)* 625 / Др Михајло Пантвић, *Славо Леонац (1929—2000)* 629 / Др Светозар М. Игњачевић, *Тихомир Вуковић (1938—2000)* 633 / **Регистар кључних речи:** 637 / **Регистар личних и географских имена:** 641

МАТИЦА СРПСКА

ПОГЛЕДИ НА ОДЛАЗЕЋИ БЕК

КЊИЖЕВНОКРИТИЧКЕ ТЕМЕ У ДЕЛУ РАДОЈА ДОМАНОВИЋА

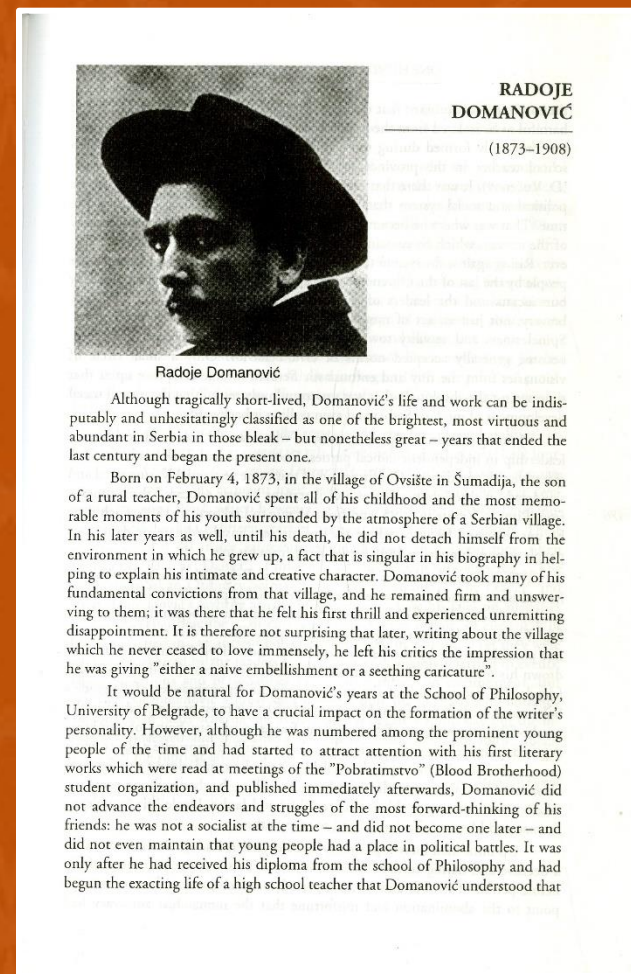
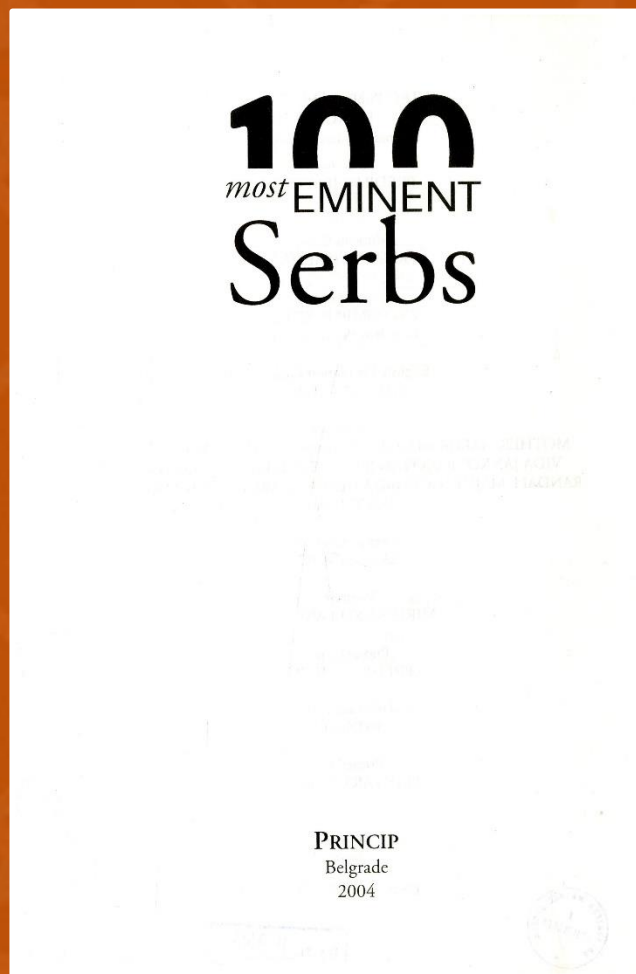
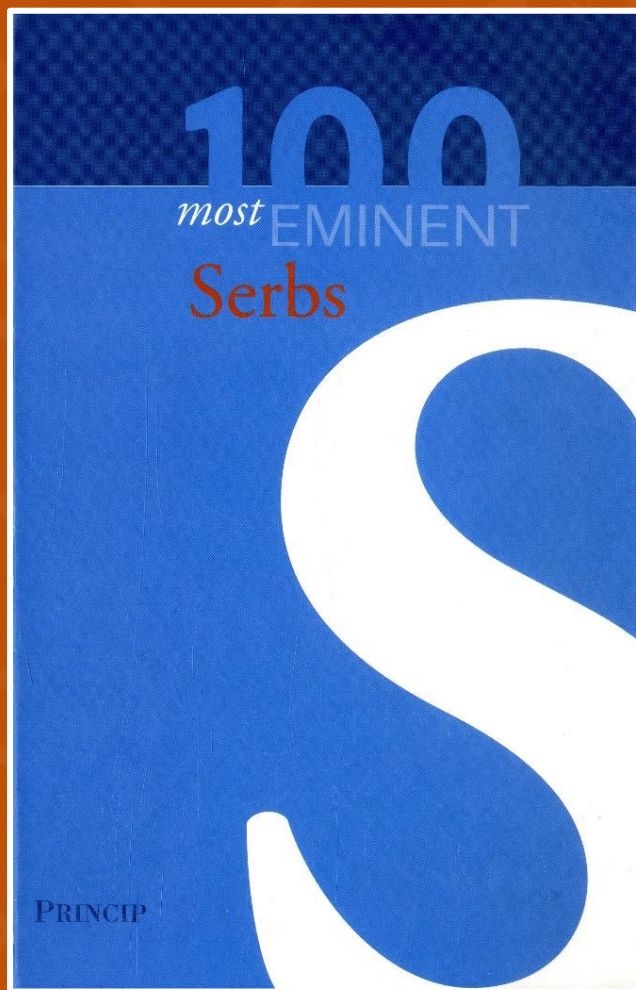
Драгана Вукићевић

САЖЕТАК: Жанровски врло разноврсно, стваралаштво Радоја Домановића не обухвата књижевну критику. Иако нису предмет посебних интересовања, нити су конституенти жанра, књижевнокритичке теме заузимају значајно место у тематском комплексу пишчевог дела. На индиректан начин, скривен иза фиктивног света књижевних јунака, он је у својим сатирама и новинским чланцима говорио о врло актуелним књижевним питањима. Огорчен противник академизма, књишке критике, биографизма, филолошких анализа, компилаторских, псеудонаучних интерпретација књижевности, Домановић је кроз пародију утирао пут модерним тумачењима. Упркос уочљивом конзерватизму (отпор страним утицајима, идеализација прошлог, афирмисање патријархалног), својим сатирама је утицао на формирање читалачке публике флексибилније према новим обрадама националних тема и отвореније према новим значењима која су у текст уносиле гротеска, пародија и алегорја.

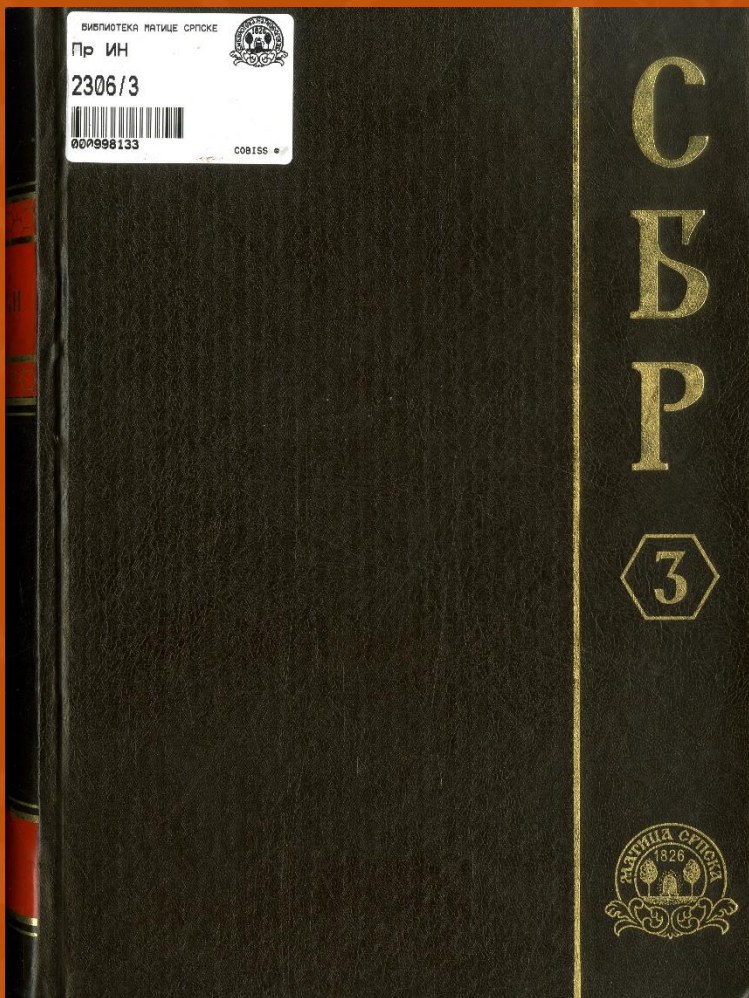
КЉУЧНЕ РЕЧИ: Радоје Домановић, књижевна критика, теме, сатира, пародија, гротеска, рецепција, реализам, модерна.

Жанровски врло разноврсно, стваралаштво Радоја Домановића не обухвата књижевну критику. Иако нису предмет посебних интересовања, нити су конституенти жанра, књижевнокритичке теме заузимају значајно место у тематском комплексу пишчевог дела. На индиректан начин, скривен иза фиктивног света књижевних јунака, Домановић је, у својим сатирама и новинским чланцима, говорио о врло актуелним књижевним питањима. Књижевнокритичке теме подредио је правилима фикционалне прозе и — више начиним њихове обраде (поступком њихове литераризације) него избором или тенденцијом која тај избор прати — скренуо пажњу на њих.

Да бисмо боље разумели Домановића као „књижевног критичара“, нужно је ослободити се ограничења које овој књижевној дисциплини намеће савремена наука о књижевности. Писати књижевну критику кра-

III 441991

СРПСКИ БИОГРАФСКИ РЕЧНИК

3

Д—З

НОВИ САД
2007

Алекси, нице свом николском другу, да ће га убити ако би се, као будући војадар, понашао као отац. Тај његов поступак опевао је Сима Милутиновић Сарајлија.

Умро је од туберкулозе и сахрањен у приватној порти.

ЛИТЕРАТУРА: Милан Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српској народној историји*, Београд 1888, 144–145; ГИЧ, 1899, бр. 19, 139–140.

Р. Ј. Павловић

РАДОЈЕ
ДОМАНОВИЋ

Домазет, **Новица**, жандармеријски каплар, народни херој (Влаховићи код Љубинца, Херцеговина, 1913 — Порим код Коњица, Херцеговина, 14. III 1943)

Основну школу завршио је у родном месту. После одслуженог војног рока примљен је у жандармерију. Рат га је затекао као стражара у ниском затвору. У јуну 1941. изабран је за заменика командира Влаховићке чете, коју је његов побратим Милан формирао у збегу на планини Ситиници. Дужност заменика командира задржао је и када је чета постала део партизанских снага (14. X 1941) и ушла у састав прво 3. херцеговачког батаљона „Неђо Чабриновић“ а затим и Ситничког батаљона (27. XI 1941). Заједно са Миланом издејствовао је почетком 1942. ослобађање 20 талаца, жена и девојка из села Поплата у замци за заробљеног италијанског официра. Истакло се у нападима на немачку моторизовану колону у Бадрачама, која је превозила дуван (10. III 1942) и италијанску колону код Бишнице. Средinom априла 1942. постављен је за заменика команданта тек формираног 2. удриног херцеговачког батаљона. Са групом бораца, која је остала осмечена у Херцеговини после повлачења главнине партизанских снага, основао је 6. I 1943. батаљон „Искра“. Већ сутрадан са групом бораца тог батаљона кренуо је ка Неретви. Када су почетком марта ушли у састав 10. херцеговачке бригаде, преузео је дужност заменика команданта 4. батаљона. Потпуно је на Пориму, више Зиемаља (Коњачки срез). У априлу 1946. посмртни остаци пренети су у Љубинце.

За народног хероја проглашен је 26. VII 1946.

ЛИТЕРАТУРА: М. Штраг, *Наши народни хероји, синови клери Босне и Херцеговине — народни хероји Југославије*, Сарајево 1946, 134–138; *Животи народних хероја Југославије*, Београд 1957, 164; *Херцеговина у НОБ, књиге I—III*, Београд 1961; Симо А. Рашић, *Љубинце и Поплато ваље: 1941—1945*, Љубинце 1969, 91, 122, 131, 142, 206—207, 211; Симо А. Рашић, *Љубинце и Поплато ваље: Рат у западним 1941—1945*, Љубинце 1979, 80, 91, 115; Менисур Сеферовић, *Историја и заједно од Неретве: Леселин херцеговачка НОУ пролетерска бригада*, Београд 1981; *Народни хероји Југославије*, 1, Београд 1982, 194.

М. Љубичић

Пр ИН 2306/3

541

№ 541

Почитувани Товарише Савићу,

Врло радо ћу се одаравати ва-
шим писму, који ми је мио.

Ваше писмо ме заведе у до-
бри час, кад сам "застао доде-
лима" седео код куће и имао
шрпе о српнавама шротима, на
рачуна плате заштитне, да воји
сам фелас да радим у мисти-
фикацији, али то велики неће ми
дојде земљу пријатељима, не
је већ ипак зна и невоље пре-
шурма преко главе.

PROTEKA BATHUR
Y
PROBIR BATHUR

имам да сад едну голубу
слику, која би могла штати
наша: "У сеоској мести" и
ћу сам хисо још отомод, кад
сам ишасо још, одмах ишасо
иш, али како ћу да јан-два де-
ми голуби са ишми са шротом
на наше друштво, то сам оставио
да разишлим, ишми и обш евр-
шми ишми је шротима за вас.

У осталом, ево ћу да вам ошми-
но "У сеоској мести" а сатуру ћу
јати Срп. Косиш. Тласику. Обу
сам шротом обш ишмиш шротом,
али сам ишмиш шротом на се
ваше друштво, шротом ме

давно голубаце.

Ако ми се, на жалост (!) у-
слади фронтни фронт шротом, ашми
ћу се шротима ишмиш шротом
ишмиш шротом, а шротом шротом
ћу шротом шротом, који сте ми јати,
а о којој ћу шротом шротом.
Обу шротом сеоску мести, шротом
сам, а давно ми шротом на шротом,
да шротом како је шротом
шротом; шротом шротом и шротом
ишмиш шротом" (као јати ишмиш)
на наше шротом село, а шротом
на шротом, који се шротом шротом
шротом о шротом.

Примите искрени поздрав
од вашег шротом шротом

Јад М. Д. М. Шротом

1907

PROTEKA BATHUR
Y
PROBIR BATHUR

РОМС 541 Писмо Милану Савићу

Београд, 31. Јануара 1901. год.

542

541

Почувати господице,

Хвала вам на искреним
и дилежним, као све ужитим
и дружавственим писмама, као
и свејкој љубави коју невини
рад.

Мени је тако мило вам својим
радним саветима и писаним
поштом, као што сам имао науме.

За своју досадну година много
рада давао сам једног радног
интереса, која су ме звала у
сарадњу, ме сам све што дадох
давам искрено, само што се
мени није било још, из обичаја.
У нашим друштвима многи су ме
хвалили, а многи судили. Једни су
попуцали брџицом својим саветима.

Или и људски радом радница,
намањати их одлучити самим
самим и обичајим, невини
британски радницима, а у исто
време уживали као неки свој
савести (који кажемо, био мило
одећа!) у својој брџи мило
рада, још су свој радним саветом
и оте своје хвалили још до сада
та, а попуцали брџицом својом.
Све ме је то навело, да и хвалом
и радом примам и једнако, а још
јакиме самиме, кад су искрени
примам своју најискреније, радним
имао обичај, али не још, свега
која мило нама мило на свој
свадњу. Из милог своја ~~и~~ мило
које сви хвале и то са једним и
оштрим, ја мило не хваљу, а мило
једним ја милома на не мило не
хвалом. Мило је то мило ја је мило.
Брџице да је најбоље да вам по-
пуцали своју своју. Но да сада, свој

Најбоље време не могу ужити, из
попуцали још са обичајим
саветима, још су милома ~~и~~ својом
Трајати, и још одлучити у
свадњу своју, а ја милома то мило
несвојко да мило, из мило да милома
примаме, а у једно да се наше мило
и једно обичајим, иде и обичајим.
Мило мило да трајати све још
свадњу. Ја милома трајати своју, али
још обичајим нашим примаме,
још да је крајње време да се
пресудом са уживањем своја.
Кад во има још трајати своја.
На мило уживању, то је једно своја
што их примаме, да се во не мило
ма. Мило и мило своја, али мило
неко још, а мило мило своја
свадњу своја је једним своја
и примаме милома не још, да у
своја, која када и милома и
мајиниме милома милома и
като мило и мило. Трајати милома
све мило, милома, милома, милома.

и милома и милома и милома и милома,
а у своја сам још и милома милома
се милома своја, милома милома,
та не уживају ма че то, у своја,
још, кад милома своја
своја да милома, милома своја,
милома своја.
Још да милома се још милома
своја, милома своја, своја
био милома и своја милома
која их милома, ја да милома
милома милома и милома милома
и милома милома.
Милома своја, своја, да милома,
своја. (још, своја, своја своја,
милома милома), која ма своја милома
несвојко примаме, своја милома
мајиниме и милома милома, а
ја милома да милома милома
своја милома.
Своја милома, своја милома и милома,
милома милома своја.
Ја милома милома

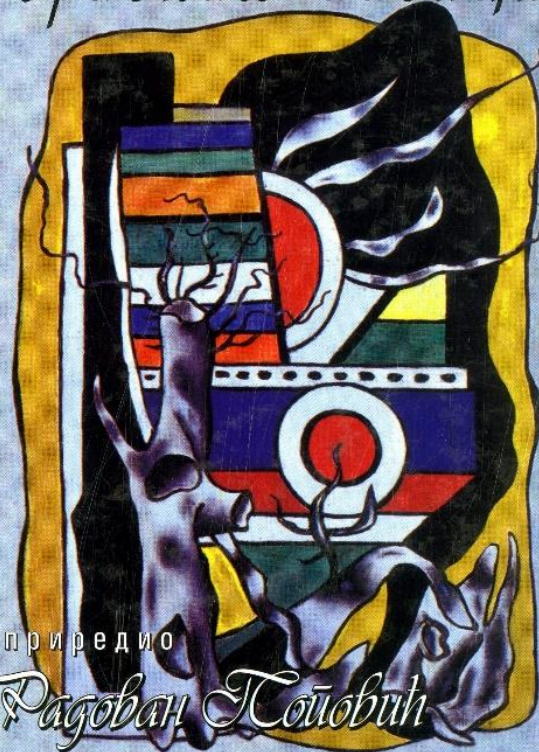
„Домановић је једном по једном сатиром скидао лажан ореол са диктатуре монархије, откривао њене слабости и ругобе, погађао у живац у ономе у чему се она највише отуђивала од народа, у ономе где је она издала лепе традиције српског народа негујући полтронство, бескичмењаштво, корумпираност карактера и пандурство, у ономе у чему је она извитоперила и унаказила демократски дух као битно обележје бића српског народа.”

Велибор Глигорић

КОВЕРТИРАНА КЊИЖЕВНОСТ

*Лейа ѿсма
срѣских ѿсаца*

приредио

Радован Стојовић

А ♦ Г ♦ Ω ♦ Р ♦ А

II 453021

Радоје Домановић

(Овсиште, Топола, 1873 – Београд, 1908)

Радоје Домановић – Јанку Веселиновићу и Борисаву Станковићу

У „Правди” од 14. новембра у рубрици „Важне вести” под натписом „Сувишни људи у Србији” штампано је ово:

„Синоћ је једна група људи, који су у Србији постали сувишни, одржала конференцију на којој су решавали шта да раде кад су овде постали сувишни. После подуже дебате, решено је да се обрете Браниславу Нушићу – који је први постао у Србији сувишан те отишао у Нови Сад, да хлеб зарађује – да им он ако може – изрази од Патријарха да добију један од српских манастира у који би се могли сместити”... итд.¹

Напоменуто је да сте и вас двојица били на тој конференцији, где се оваква одлука донела.

Ако ово нисте прочитали, ја вас молим да прочитате, јер је за мене јасно да вас двојица нисте ни у ком случају моли били сагласни са њорњом одлуком, ако је уопште и донета. Држим да је „Правда” намерно измислила и конференцију и одлуку, а та ала ни у ком случају није наивна. Њом се, очигледно је, иде на то да се данашњи режим представи свету као назадан и свиреп према људима од књиће, а у том су случају имена вас двојице врло нешачно уиштрелена.

¹ Изостављен крај „вести” гласи: „Они би се обавезали да исто толико троше од манастирске имовине колико и калуђери, тј. да расход увек буде раван приходу. Конференцију су одржали ови сувишни чланови: Јанко Веселиновић, Драгутин Илић, Борисав Станковић, Петар Кочић, Невесински, Никола Јанковић и још неки”. – Прим. пр.

Бојећи се да вам ова белешка не промакне из вида, ја сам учинио своју дужност, а на вама је да учините своју.

Радоје Домановић

Самоуправа, 15. новембар 1904.

Радоје Домановић – Борисаву Станковићу

Велиш јавно и отворено да си ти залишан у Србији, а то зато што ти није у овој земљи добро, што си запостављен, што ниси награђен итд. Од прилике то излази из твог писма упућеног мени. Кад ти так јавно напишеш и потпишеш, то је и сувише дрско, да не кажем да је размаженост.

Књижевник живи од књижевности. Признајем да су прилике у нас за књижевност још такве, да је хлеб књижевников горак. Ко ти је томе крив? Тај си позив тако мучен за наше прилике изабрао сам, изабрало га твоје осећање. На то те није нико приморао, нити те је могао приморати. Признајем да се боље рентира трговати с јарећим и јагњешим кожама него писати приче, и ако хоћеш оно што се рентира ти бирај то, то је твоја воља. Нико ти неће стати на пут. Али, рећи ћеш, или ће ко други рећи: Знам, знам, пријатељу, у том случају држава је дужна да подиже и помаже таленте. Јесте: Тебе је помагало и оно доба пре 29 маја и зато му хвала. То једно добро не оправдава многа зла оног режима, али ја му то, можда једино добро, признајем. Долази 29 мај и револуционарни кабинет шаље те у Француску с платом као писара министарства финансија, са штипендијом министарства просвете и додатком из „Финансијског Прегледа”. То ти је држава могла учинити и учинила, а за наше прилике то није мало. Велиш одузет ти додаток из „Фин. Прегледа”. Јесте, ал зато што је Народна скупштина избрисала ту партију из буџета. То признајеш сам. И сад после одсуства од године дана, као чиновник по закону не можеш узастопце одсуствовати још годину. Ваљда нећеш тражити да се сви земаљски закони удушвају према теби. Сем твојих прича има ова земља и дургих важних, па и важнијих потреба. Давао си оставке, које како по твојем писму изгледа, имају ружну мотивацију. Према теби се има обзира, не уважава се и ти примаш плату, коју још нису добили твоји школски другови, који су стручнији, спремнији од тебе као

правници. Сем тога нико ти не забрањује да наплаћујеш хонораре. Књиж. Задрута те прихвата и издаје твоје приче. Води се о теби рачуна: Што држава и друштво може то чини, а остало је твоје. Ти дакле ниси залишан, па кад то тврдиш, опет ти понављам изгледаш сувише нескроман, ћудљив, размажен.

Зар је залишан Јанко, који данас прима са државне касе око 5000. Змај је примио 4000, Љ. Ненадовић 4000, а данас Милован Глишић, а ваљда тек он има и година и заслуга прима 4800. Ти у тим годинама не можеш бити председник касације, нити можеш тражити да се донесе закон, по коме, свака пореска глава у Србији мора купити по једну твоју књигу.

Па баш да те и власти и данашњи режим истински гоне, ти мораш имати љубави према земљи, ти се мораш томе мушки одупрети, веровати у том случају још пре, да си не само залишан, већ потребан. Пушкин и Достојевски нису кукали, већ се борили. Толико за сад.

Радоје Домановић

Самоуправа, 25. новембар 1904.

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига СХХИИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 19

ГЛИШИЋ И ДОМАНОВИЋ

1908 – 2008

БЕОГРАД 2009

Милован Глишић

Радоје Домановић

III 458849

УНИВЕРЗАЛНИ ЗНАЧАЈ
ДОМАНОВИЋЕВЕ САТИРЕ

Љубиша Јерemiћ

„Ко уједини Српство, да се сместа, у знак
народног признања и љубави, ухапси!“

Све у Домановићевом животу као да је било унапред намештено да га принуди да свет и живот око себе извргне руглу и подсмеху. Угледао је свет фебруара 1873. године у једном шумадијском селу, и у породици где се неговао култ знаменитог устаничког првака Павла Цукића, као и приврженост духу народне, еписке и патријархалне традиције; а имао је да проведе најбоље стваралачке године под влашћу Обреновића који су Цукића мучки убили, и у средини у којој се еписка етика мучно, али упадљиво извитоперавала. Данас се у историји српске књижевности усталило мишљење да је Домановић творац модерне сатири и да се за њега може рећи да је као сатиричар „највећи и најснажнији, најживљи и најдубљи од свих које смо досад имали“ (Мирослав Пантић). Овакав суд, ваља се сетити, подразумева да у српској књижевности постоји оно што је професор Вученов називао „континуитет присутности сатири“¹, барем од 1792. године и Максимовићевог *Малог буквара за велику децу*, са важним доприносима Вука и Стерије, Радичевића и Змај-Јове, В. Илића и Јакшића, Глишића, Митровића, Нушића... Ако се, пак, прихвати запажање да највиши облик сатири напада саме човекове могућности поимања себе и света, онда би се могло рећи и то да је српска књижевност данас добила и нове облике високе сатири код наших афористичара, као и у делу Матије Бећковића, који је предмет свог сатиричког напада нашао баш у матрицама еписког говора као једне потрошене могућности поимања.

Домановићев живот окончао се прерано, већ 1908. године, мада се његов стваралачки век завршио још раније, тачније, са погибијом последњег

¹ Професор Димитрије Вученов педесетих година XX века предао и зналачки бавио се Домановићем, и њему дугујемо захвалност за исцрпну студију дела и живота овог сатиричара, као и за тротомно издање његових сабраних дела (критичког издања још нема, а фамозна Домановићева „минхенска година“ још овећ је пуна тајни).

РЕТОРИКА РАДОЈА ДОМАНОВИЋА
(Непроменљиве суштине говора и наше време)

Милош Ђорђевић

Присјуйи. — Приступајући Домановићевој реторици, полазимо од идеје да је она означена најпре 1. у самом Домановићевом тексту као кључна за његово разумевање и тумачење и, потом, 2. у критици је означена не као самостално питање, већ, најчешће, у контексту осветљавања структуре и значења сатири као поетичког врела и врха стварања. Тако у *Најоменама* „Сабраним делима“ Димитрије Вученов *подвлачи* да је „Домановић у суштини усмени *причалац*“, да је ритам његове реченице најчешће *ритам казивања, реторички ритам*, и ритам козера усменог, хуманисте и забављача окупљеног друштва, а једном својом страном и *ритам усменог народног приповедача*“ (подвукао М. Ђ).¹

И ето могућег одговора на питање: *одакле и како почети?* Усмени приповедач или беседник, забављач друштва или онај који реч подешава према аудиторијуму и реторичком ритму — све упућује на Домановићеву реторику и на потребу да се комплексније, из те перспективе, осветли квалитет његовог опуса. То се посебно односи на реторику као чинилац сатирично-алегоричног језгра и врх његове приповедачке реалистичке уметности, у делу у којем не доминирају хумористичко и сатирично као вредност, односно у приповеткама из сеоског и малограђанског живота.²

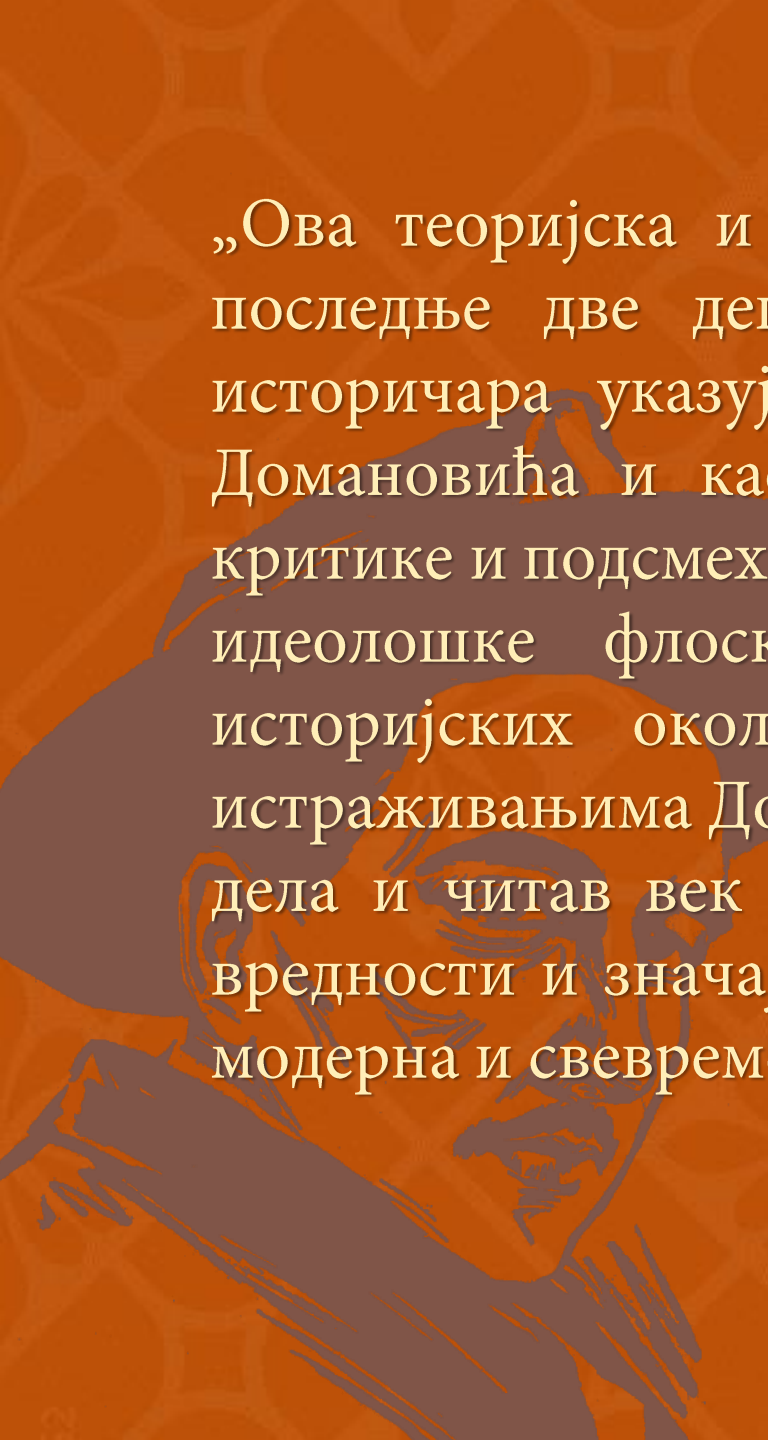
Одговором на питање: како беседи „типски Србијанац“, још у ђачким круговима „познат као човек који лепо и занимљиво уме да прича“, оригиналне и ретке „оштрине и јачине“³ Реторичку способност Домановића као основу алегоријско-сатиричних прича, осветљавамо фокусирајући се на његове манифесте, почасне и посмртне говоре. Они су примери нужни за решавање питања одакле и како почети и докази реторичке позиције и способности, иако је сам био „против дугих и досадних говора“⁴ и није често држао го-

¹ Димитрије Вученов, „Напомене“, у: *Радоје Домановић*, СД III, Просвета, Београд, 1964, 561. Сви паводи су по овом издању, ако није другачије означено.

² *Истио*, 463.

³ Јован Скерлић, „Радоје Домановић“ (некролог), у *Радоје Домановић*, *Изабрана дела*, Драганић, Београд, 219.

⁴ Д. Вученов тврди да је говор на Таушановићевом вечеру (18. децембар 1904. „у ствари говор против говора“. *Истио*, 557.

„Ова теоријска и поетичка анализа коначно постаје доминантна у последње две деценије, и у радовима многобројних књижевних историчара указује се савремена – и свевремена – слика Радоја Домановића и као писца чија дела имају дубље значење од пуне критике и подсмеха. Веза са реалношћу више се не узима као подлога за идеолошке флоскуле, већ за свестрано разумевање културно-историјских околности у којима је Домановић стварао. Овим истраживањима Домановић је добио много, указавши се као писац чија дела и читав век после његове смрти не само да нису изгубила на вредности и значају, већ су издржала пробу времена и указала се као модерна и свевремена.”

Бојан Ђорђевић

МОДЕРНА ВРЕМЕНА У ДОМАНОВИЋЕВОЈ ДАНГИ

Слободан Владушић

У прологу властитог читања Ничевог младалачког списа *Рођење трагедије* Петер Слотердајк нас подсећа на драму класика: закључујући да данас „тумач не одлази класику као што вјерник одлази на мису“¹ Слотердајк ову слику појачава до пароксизма, тврдећи да „попут хладних барбара стојимо пред налазом из класике, равнодушни до сржи, и беспомоћно га вртимо у рукама.“² Међутим, таман када помислимо да су класици заувек отписани, они нам се поново враћају, али овога пута „не као прогонитељи, или наметљиви учитељи, већ као неупадљиви преци и духовни заштитници.“³ Слотердајкове реченице посвећене су Ничеу, али изгледа да је то оквир у коме можемо данас говорити и о Домановићу. У тексту који следи, видећемо како смо овог писца отписали, и како нам се он поново враћа.

Вредност Домановићевих најбољих прича данас није спорна; *Данга* и *Вођа* су и даље у живом читалачком искуству културније публике. Домановић је и даље захвална тема научних скупова, о њему се пишу текстови и студије, објављују се зборници. Уколико пак, анализирамо теме за које се данашњи проучаваоци Домановића опредељују, видећемо да поетичка питања одnose превагу у односу на херменевтичка. Тиме се данашња, савремена читања наслањају на текст Богдана Поповића *Алегорична сатирична прича*, за који се слободно може рећи да је класична литература за све истраживаче које занимају поетички проблеми Домановићеве прозе.

Разлог за пренебегавање херменевтичких питања навео је већ сам Поповић тврђом да „о моралним проблемима, проблемима човековог положаја и задатка, проблемима друштвеним, о проблемима васпитним, о религији, о науци, (...) наш писац не говори, или говори тако ретко, и тако узтрעד, или тек о понеком о њих, да се могу и не узети у обзир. У његовим досадашњим сатирама предмети су увек црпени из савремене политике.“⁴ Другим речима, Попо-

¹ Петер Слотердајк, *Мислилац на вожњици*, прев. Ранко Сладојевић, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1990, 75.

² Исто, 76.

³ Исто.

⁴ Богдан Поповић, *Огледи из књижевности*, Просвета, Београд, 1968, 142.

СТВАРНОСНА И ФИКЦИЈСКА ПРОЗА РАДОЈА ДОМАНОВИЋА (Прилог психологији стварања)

Радомир В. Ивановић

Димитрију Вученову

„Dificile est saturam non scribere“
(Teško je ne pisati satiru)

Јувенал

ПРЕПОЗНАТЉИВА СЛИКА СВЕТА (реалности)

Литературолози који су се последњих деценија помно бавили проучавањем жанровски разноврсног књижевног опуса Радоја Домановића (1873–1908) унисано тврде да се ради о делу примереном алтернативним интерпретацијама, али да евидентно недостају специјалистичка истраживања, особито она која припадају филозофији и психологији стварања (у ширем), потом естетици и поетици (у ужем), наратологији и генологији (у најужем контексту посматрана). На сложеност примењених стваралачких поступака и формалну разубењеност облика безуспешно су указивали најбољи познаваоци тротомног опуса, пишчеви интимуси Јаша Продановић и Милан Грол.¹ Они су непосредно сведочили о томе да је и наративну и есејистичку прозу исписивао „један од девет Домановића“, односно да је у процесу стварања и промишљања о оствареном писац учествовао са свих „његових девет природа“, чиме је књижевник представљен као бајковито биће, које припада бајковитом свету, у свих девет врста и жанрова које је стварао. Психологе уметности на то упућују процеси *синергије* (истовремене употребе различитих врста енергије —

¹ На прилог Јаше Продановића, објављен у часопису *Наша стварност* (јуна 1938) и књигу Милана Грота *Из њедрајине Србије* (Београд, 1939) упућује најпоузданији Домановићев тумач Димитрије Вученов у обухватној и систематично писаној монографији *Радоје Домановић (Живот, доба и гениза дела)*, Рао, Београд, 1959, стр. 521. Видети још три књиге истог аутора: *Домановићева сатира као приповејка* (Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1983), *Српски реалисти и њихови преходници* (Друштво за српскохрватски језик и књижевност СР Србије, Београд, 1970), у којој је драгоцен прилог *О функцији алегорије у Домановићевим сатирама и другим особинама његових алегорично-сатиричних приповедака*, и „Трагом епохе реализма“ (Багдала, Крушевац, 1981).

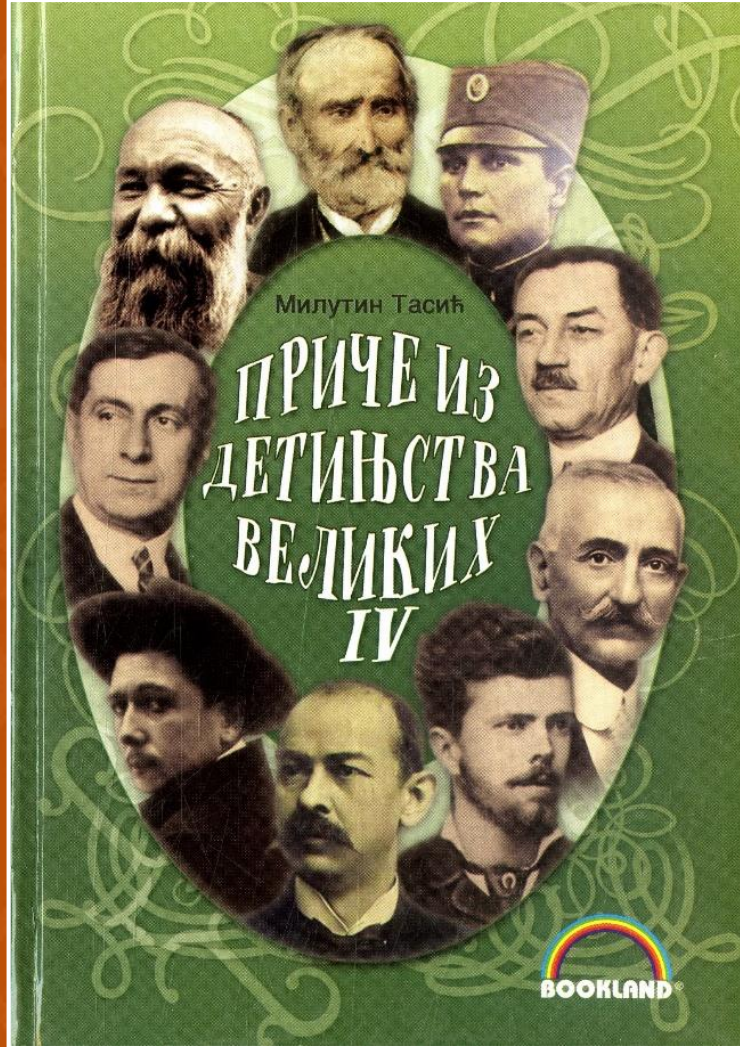
СТРАДИЈА

ВЛАСНИК
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

Одговорни уредник Рад. М. Домановић. Браће Недића ул. бр. 25.
Штампа Ч. Стефановића преко од „Руског Цара“ — Београд.

III 458052/3

РОДОСЛОВ

У необјављеном рукопису Порекло и родослов фамилије Домановић из Горње Јарушице, Миљинка Домановића, Радојевог унука, који обухвата време "од првог досељеника на ове просторе 1787-2007. године" читамо чињенице:

Домановићеви преци су "из села Домановића из Херцеговине на седмом километру од Чапљине према Мостару". По попису из 1991. године, ово село имало је 1268 становника.

Од четири брата Тимотијевића, један се населио у Адранима код Краљева, други у Студеници код Чачка, трећи у Бошњану код Раче Крагујевачке а четврти, Вучић Тимотијевић (1765-1830), у Горњим Јарушицама. Ново презиме узели су по селу порекла и славе Свети Врачи.

Радојев прадеда Вучић имао је четири сина: Миљинка, Миљана, Петра и Радојка, и кћи Милицу.

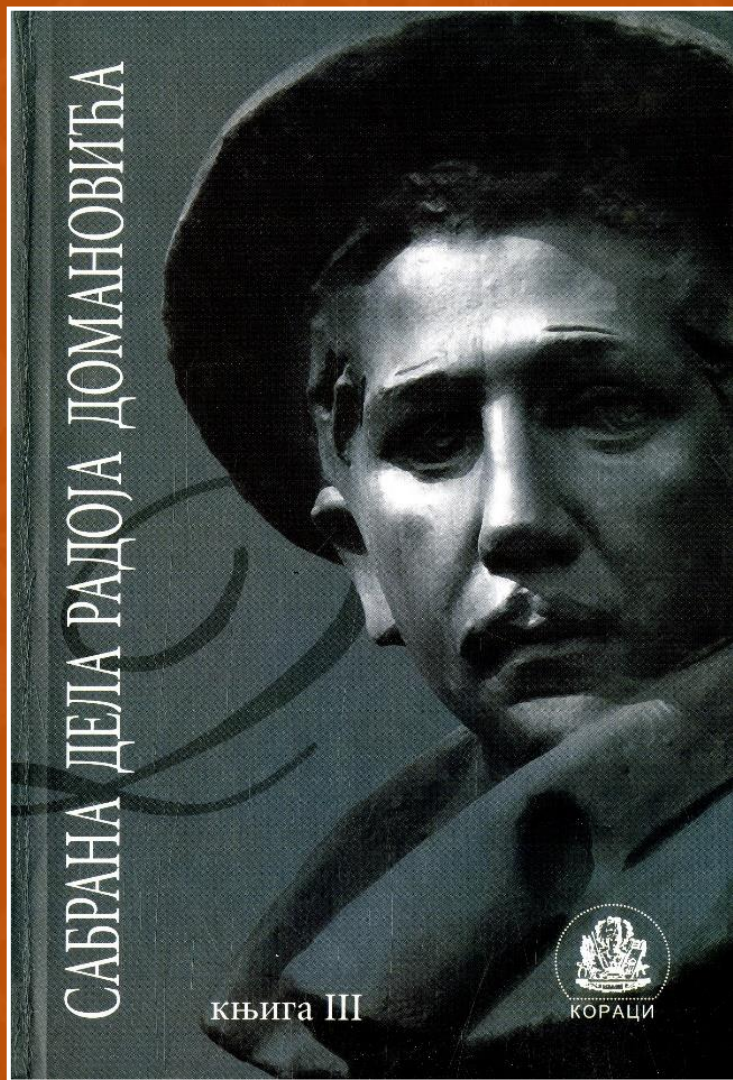
Миљинка, Радојев деда, имао је пет синова: Димитрија, Миљана (Радојевог оца), Александра, Павла и Илију.

Миљинка је са Персидом, ћерком Павла Цукића, Карађорђевог војводе и кума, изродио Марију (која умире по рођењу) и Радоја (близанци), и Чедомира.

Радоје са Наталијом има Драгишу (умире у другој години), Зорана, који је остао без порода, и Даницу, удату за аустријског грофа, који је живео у Енглеској, и о којој се ништа не зна.

РОЂЕНДАН

Светлост шкртог фебруарског сунца падала је на Овсиште. А у школској згради угледало је свет двоје новорођенчади. Персида је родила близанце, ћерку и сина, али је само син остао жив.

САБРАНА ДЕЛА
РАДОЈА ДОМАНОВИЋА
књига трећа

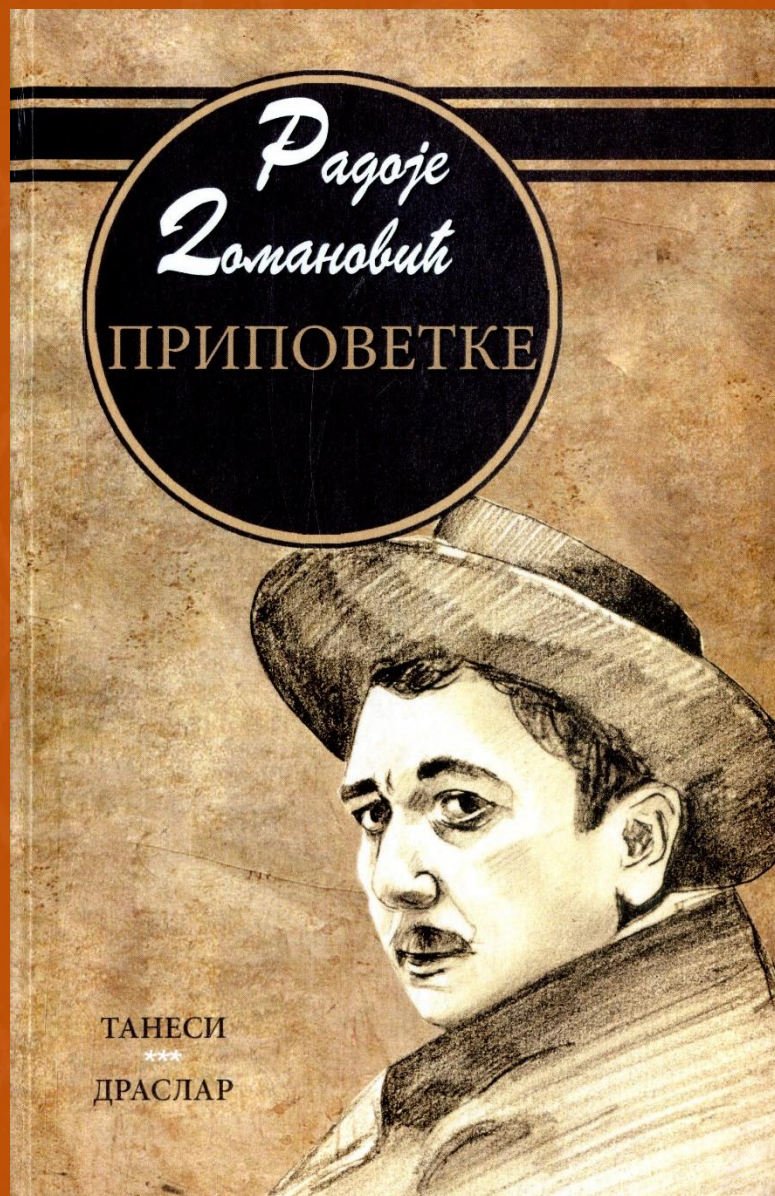
Крагујевац, 2010.

III 458052/3

„Да се схвати карактер Домановићеве сатире, треба имати на уму три ствари. На првом месту њено порекло: она се рађа у једном изузетном времену и живи колико и оно. На другом месту треба истаћи њену ширину. Домановићева политичка сатира из тога времена не изобличује једну партију, један друштвени ред или сталеж, па чак не само један повремени поредак – него читаво једно време моралних криза и искушења. Преко режима под којима страда народ и Домановић с народом, стреле Домановићеве сатире погађају теже оне који насиље трпе него оне који га врше.”

Милан Грол

ДОМАНОВИЋЕВО ОСЕЋАЊЕ СВЕТА

Читаоци, рекло би се, по правилу, доживљавају Радоја М. Домановића као сатиричара; у великом броју случајева искључиво као сатиричара. У школским програмима он се претежно таквим приказује. У репрезентативном избору из Домановићеве прозе који је за едисију *Српска књижевност у 100 књига* приредио Димитрије Вученов, који се после Другог светског рата, од свих проучавалаца епохе српског реализма, највише бавио овим писцем, Домановић је представљен као сатиричар, а самој књизи дат је наслов *Сатире*. Избор садржи, као што се зна, дванаест приповедака. Од дванаест изабраних прича, десет су сатиричне, а само две представљају осталу Домановићеву прозу. Вученова су следили и други приређивачи, а како изгледа, на то су их упућивали и издавачи. Тако је књижевни живот обликовао, како се чини, у свести читалаца, коначни Домановићев књижевни лик.

Иако је тешко тврдити да Домановић нема бољих приповедака од сатире „*Хајдук Станко* по критичарском рецепту г. Момчила Иванића”, која је уврштена у овај избор – као што су, на пример, „*Под храстом*” или „*Замена*”, да споменем само те две – такав поступак се може објаснити. Радоје М. Домановић је најбољи српски сатиричар. Што време више пролази његове сатире губе од онога што им је био непосредан повод и добијају општију вредност. Без посебног обавештења савремени читалац тешко да ће знати, или ће му то сазнање бити потпуно незанимљиво, да је Домановић у „*Вођи*” имао на уму Николу Пашића. Али ће

П П 900

УДК 82-80+93+39(05)

ПРИЛОЗИ
ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК,
ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

*Non sunt contemnenda quasi
parva sine quibus magna constare
non possunt.*

S. Hieronymus

ОСНИВАЧ
ПАВЛЕ ПОПОВИЋ

УРЕДНИШТВО
ЗЛАТА БОЈОВИЋ, СЛОБОДАН ГРУЂАЧИЋ, GIORGIO ZIFFER,
МИЛСА ЈАКОВЉЕВИЋ-СЕМКОВОЊА, ТОМИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ,
ЈОВАНКА КАЛИЋ-МИЉУШКОВИЋ, НАЂА МИЛОШЕВИЋ-БОРЂЕВИЋ,
ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ, JOHANNES REINHART, БОРЂЕ ТРИФУНОВИЋ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
ЗЛАТА БОЈОВИЋ

КЊИГА ОСАМДЕСЕТА
2014

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
2014

DOI: 10.2298/PKJIF1480013C

УДК 821.163.41.09

821.111.09

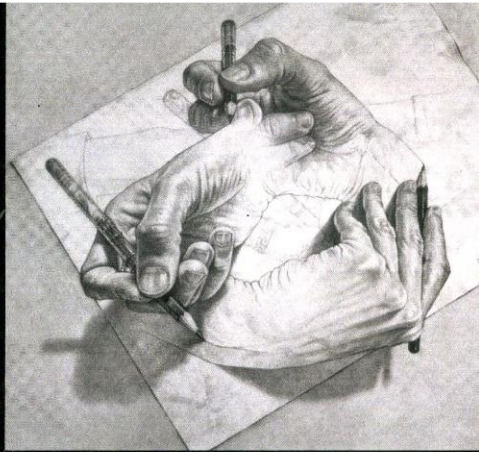
RADOJE DOMANOVIĆ E DŽEJMS DŽOJS
(JAMES JOYCE)

La ricerca che qui si propone nasce nell'ambito di redazione della laurea magistrale in Letterature e Culture Comparate. Muovendo dallo studio e dall'analisi dell'opera Gente di Dublino di James Joyce e da alcuni racconti di Radoje Domanović che si potrebbero tranquillamente intitolare Gente di Stradija, questo lavoro ha posto in evidenza elementi significativi di confronto come il monologo interiore, la paralisi e l'epifania. Tale studio – di natura comparatistica ed interculturale – ha richiesto, innanzitutto, un approccio metodologico multidisciplinare in cui coesistono e interagiscono conoscenze storiche, culturali e religiose dell'Irlanda e della Serbia a cavallo dei secoli XIX e XX. Vengono, infine, studiati alcuni aspetti del rapporto di Joyce e Domanović con la tradizione dell'eredità eroica dei due paesi riflessa nel nazionalismo, ma anche la condizione di immobilità, passività e impotenza rispecchiata nelle loro opere. La novità più significativa emersa da questa ricerca è la dimostrazione che Domanović ha sperimentato i sopracitati, innovativi metodi narrativi prima di Joyce.

L'opera di Domanović è stata ripetutamente paragonata all'opera di Swift, Twain, Kafka, Orwell senza nessuna certezza che lo scrittore conoscesse queste opere, né tantomeno che potesse trarre da loro la propria ispirazione. Io stesso mi sono trovata ad evidenziare elementi comuni all'opera dello scrittore serbo e alla tradizione letteraria di altri paesi. In modo forse azzardato, vorrei aggiungere un altro nome illustre al novero degli scrittori europei con i quali Domanović può essere paragonato, quello di James Joyce. Questa volta però qualche certezza c'è. Il periodo storico in cui i due scrittori hanno vissuto coincide solo parzialmente, ma Joyce per un periodo insegna a Pola (1904-1905) e poi a Trieste, dove probabilmente entra in contatto con la comunità slava grazie all'amicizia con Nicolò Vidacovich¹ [Vidaković], suo avvocato

¹ Nicolò Vidacovich (1875-1934), fu oltre che valente giurista, umanista e letterato (conosceva sette lingue). Nel suo necrologio composto dalla nipote Teresita Zajotti, si legge: „Bella e forte intelligenza, mente giuridica acutissima, emerse nel Foro triestino per profondità e vastità di dottrina e scrupolosa onestà di carattere. Uomo amante degli studi raccolti e delle alte occupazioni dell'intelletto, accompagnò il molto sapere e squisita modestia e mitezza d'animo,“ cit. in E. Manacè, *Una traduzione italiana di James Joyce: La cavalcata al mare*

П П 900

Драгана Бошковић

МОЋ ФАНТАСТИКЕ

Mali
Nemo

Драгана Бошковић

МОЋ ФАНТАСТИКЕ

(фантастика у прозном и драмском
стваралаштву српског реализма)

Mali
Nemo

Панчево, 2018

Радоје Домановић²⁴⁴

Поетика стваралаштва Радоја Домановића (1873-1908) сигурно не би имала таква обележја да није било његовог политичког делања. Опште је познато да је за живота био изразито активан на политичкој сцени у време владавине династије Обреновића, при чему је своје незадовољство њиховом аутократијом нескривено и испољавао. У почетку је био члан Самосталне радикалне странке, али убрзо ће и она изневерити његова очекивања, те је друга половина његовог живота обележена изузетном јеткошћу и разочарањем у политички систем тадашњег друштва²⁴⁵. За човека који је учествовао у политичким превирањима важне 1903. године, неизмењене прилике након крупних смена на власти су га довеле у стање огорчености и малодушности, окренуле боемији и пороку, који ће му убрзо и окончати живот. Управо период најизразитије диктатуре Обреновића се сматра најплоднијим раздобљем Домановићевог стваралаштва²⁴⁶ – доба када је књижевној, па и свеукупној друштвеној јавности, подарио своје најбоље сатире.

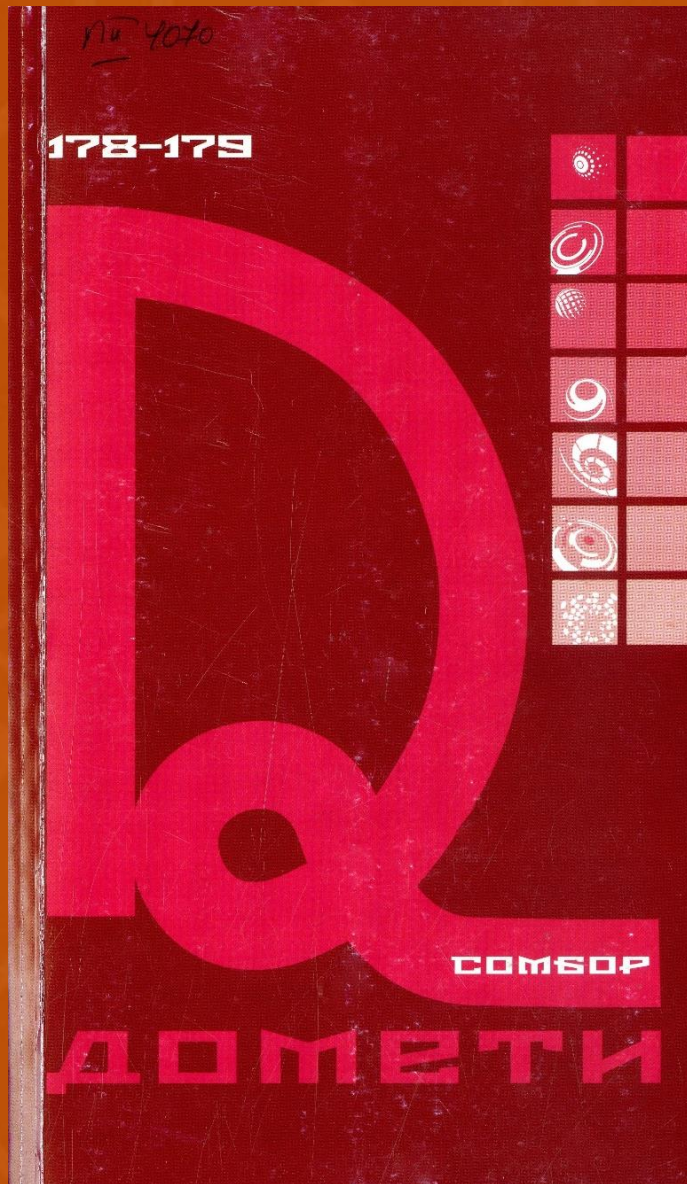
Своје приче је најпре објављивао у *Одјеку*, листу самосталних радикала, да би након размимоилажења са њима после 1903. сам основао и водио часопис *Страдија*. Иако самоук, Радоје Домановић је непрестаним ангажованим писањем изнедрио приче које се до данас сматрају најуспелијим српским сатирама. Без обзира што је и пре њега постојала извесна традиција сатиричног „певања и мишљења“ у историји српске књижевности (Радичевићева песма *Пут*, затим Ђура Јакшић и Змај, али и пре свих њих Стерија, а затим Грчић и Илија

²⁴⁴ Одељак о Радоју Домановићу је прерађено и допуњено излагање под називом *Фантастика као политички ангажована алегија* на скупу *Славистика није мртва*, Скуп младих слависта, Институт за славистику, Универзитет у Бечу, у мају 2009.

²⁴⁵ Велибор Плигорић, *Српски реалисти*, Београд, 1965, стр. 284-285; Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, 1967, стр. 394-395.

²⁴⁶ Исти.

II 536847

тихомир петровић

радоје домановић

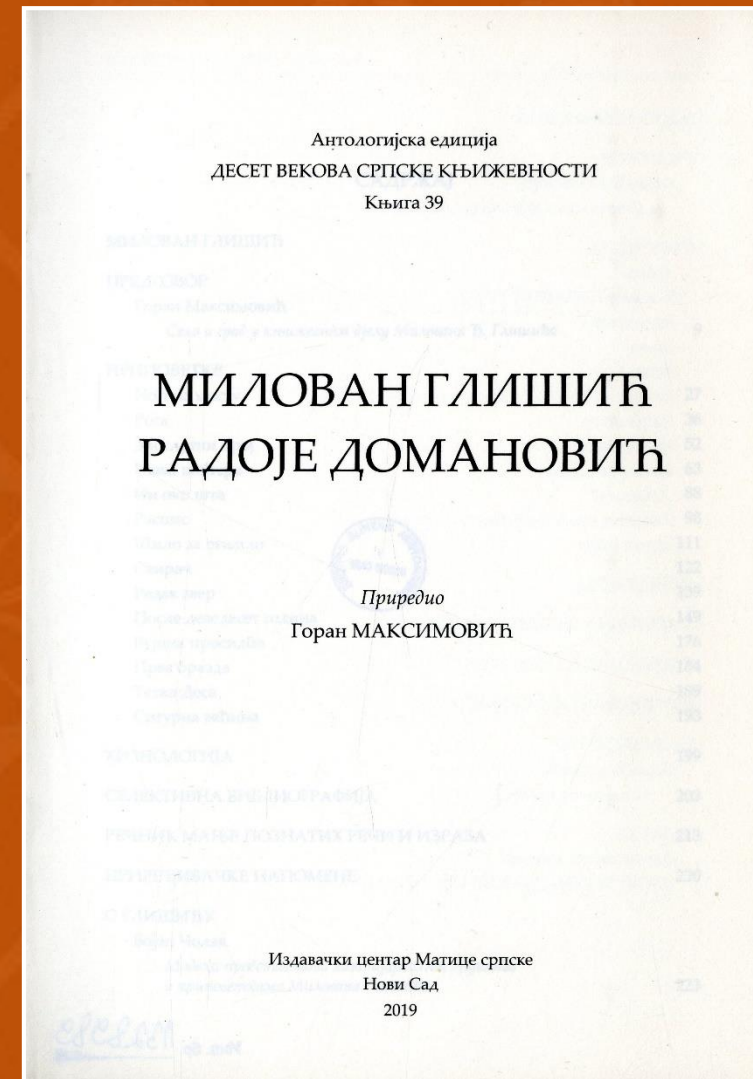
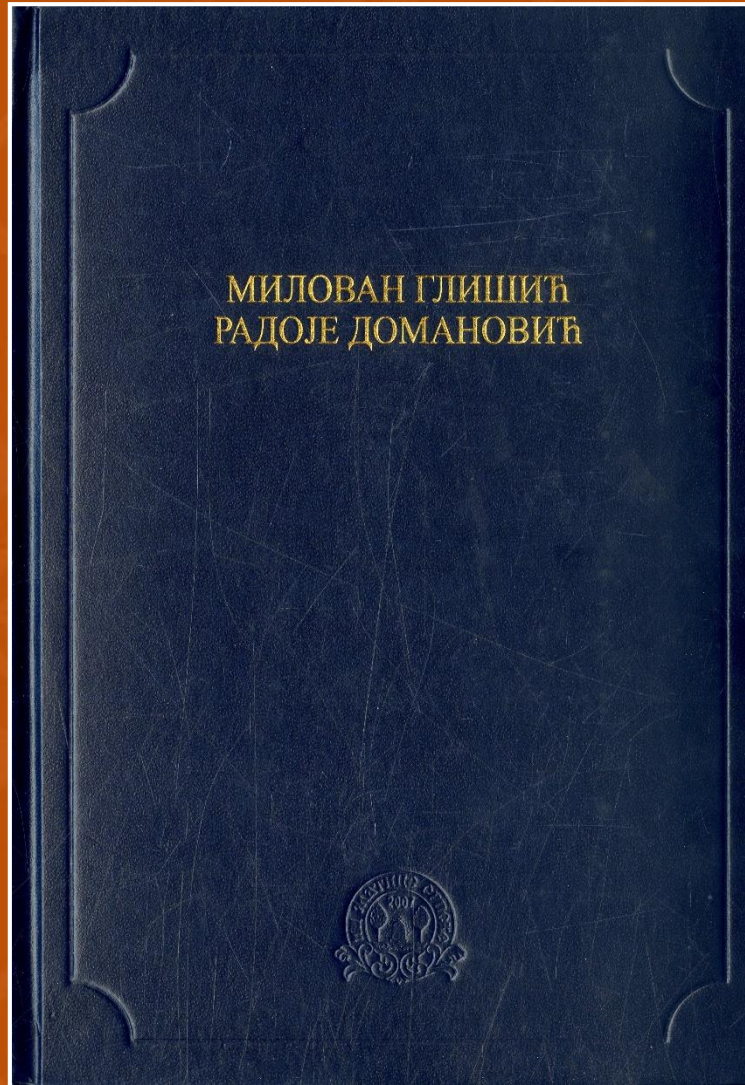
„Грицајући тврду кору хлеба” од данас до сутра, запамћен од савременика као „блед, мршав, испијен, одела изношеног, ципела готово подераних” (С. Ђоровић), Домановић (1873–1908) је писац нагнут над Србијом препуном изопачености, приклањања конформизму и неометеног искоришћавања – земљом до апсурда испољених људских негативности.

Синтеза горког хумора, сатире и гротескне фантастике, ближе критичком а не класичном реализму, дело српског писца је интересно као уметнички и историјски документ једне непорециво наказне стварности. Одбрана универзалних етичких релеванција, нетрпељивост према несавесној и самовољној диктатури с једне стране, мирење с постојећим стањем са друге, платформа су ауторовог критичко-сатиричног модалитета – непобитно дужност коју је он примио као неодложни аманет.

Сврсисходно је подсетити на наслове који, у пропорцијама сатиричног жанра и знатног степена модерности, заслужују високу лествицу.

„Данга” је приповест о слепој послушности, лакејству и бескичмењаштву народа спремног на опортунизам и бескрајну повреду достојанства, на полтронство и додворавање, на ропски статус и неслућену срамоту. – „Мртво море” има за сиже огорчење на негативан менталитет и безграничну сервилност, на паланачку запарљеност и срџбу, моралну баруштину и ситнодушје. – Сељење народа „услед” неправде поднебесја у плоднију и срећнију земљу, како би се решио напорног рада, глади и жеђи, и бирање за предводника прилику скучених видика – испоставља се слепца који, уместо на жељено место, води у недођију – предмет је алегорijske прозе „Вођа”. – Нека врста синтезе ауторове поетике, од најбољих сатира, „Страдија”, слика реалистички

III 505946

СЕЛО И ГРАД У КЊИЖЕВНОМ ДЈЕЛУ
МИЛОВАНА Ђ. ГЛИШИЋА

1. 0. Као један од утемељивача српске реалистичке приповијетке, Милован Ђ. Глишић (1847–1908), показао је изразиту умјетничку разноврсност у обликовању књижевне слике српског села и града. То је мотивисано и чињеницом да је Глишићев приватни и јавни живот био дубоко прожет са животом српског села и града у другој половини 19. вијека, те да је његово познавање народног живота било аутентично. „У већини случајева он је просто фотографисао живе људе, и отуда код његових личности толико живота и природности, толико рељефа и утиска стварности”.¹ Као што нам је познато, Глишић је рођен у селу Градац код Ваљева 1847. године, а последије окончања основне школе радио је као практикант и указни чиновник у Ваљеву и Шапцу (1862–64). У Београду је наставио даље, најприје гимназијско школовање (1864–1870), а затим и студирање на Великој школи (1870–1875), да би иза тога, све до смрти 1908. године, читаву своју професионалну и књижевну каријеру везао за овај град.²

Глишић је претежно приказивао сеоске средине из ваљевског, хомољског и жупског краја, а једним дијелом и села из непосредне београдске околине. Све то је прожето реалистичко-миметичким сликањем блискости и различитости у народним обичајима, карактерима јунака, друштвеним и историјским судбинама, живописним сликама природе, кућа и окућница, те посебностима говора и језика тих крајева. У Глишићевом књижевном дјелу „нема јединствене слике сеоских средина”,³ али постоји блискост у приказивању богате вегетације и растиња, побрђа и ливада, воћњака и винограда, бистрих ријека и шумских извора, те бројних других природних љепота, али и социјалних невоља и економског пропадања, свеопштег материјалног и моралног сиромашења, необичних догађаја и доживљаја, народних представа и вјеровања, негативног утицаја града на село, супротности између прошлости и садашњости, између патријархалног и савременог морала, између младих и старих генерација. Сажето речено, присутно је изразито умјетничко прожимање у обликовању разноликих судбина јунака и њихове везаности за село и град, за кућу и породицу, као и за родно тло и поднебље.

Са друге стране, потребно је нагласити да у Глишићевом књижевном дјелу и тематизација градског амбијента заузима запажено мјесто. Умјет-

¹ Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, књига тринаеста, приредио Мидхат Беглић, Сабрана дела Јована Скерлића, Просвета, Београд 1967, 369.

² Урош Попић, „Милован Ђ. Глишић – живот и рад”, предговор у књизи: Милован Ђ. Глишић, *Целокупна дела*, књига друга, Народна просвета, Београд, VII–XLVII

³ Драгољуб Зорић, *Живот и дело Милована Ђ. Глишића*, Милић Ракић, Ваљево 1991, 94.

Бојан Ђорђевић

САТИРИЧАР РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
(1873–1908)

Година 1908, по свему бурна и узбудљива година за српски народ и државу (политичка криза, аустроугарска анексија Босне и Херцеговине) отпочела је за српску књижевност са две смрти. Јануара те године умро је Милован Глишић, а фебруара је преминуо Симо Матавуљ. Њихове смрти на неки начин представљају парадигму судбинске разуђености српског народа. Рођени Србијанац, Глишић је умро у Дубровнику и тамо и сахрањен (на Бонинову). Рођени Далматинац, Матавуљ је свој живот окончао у Београду, где му је и гроб.

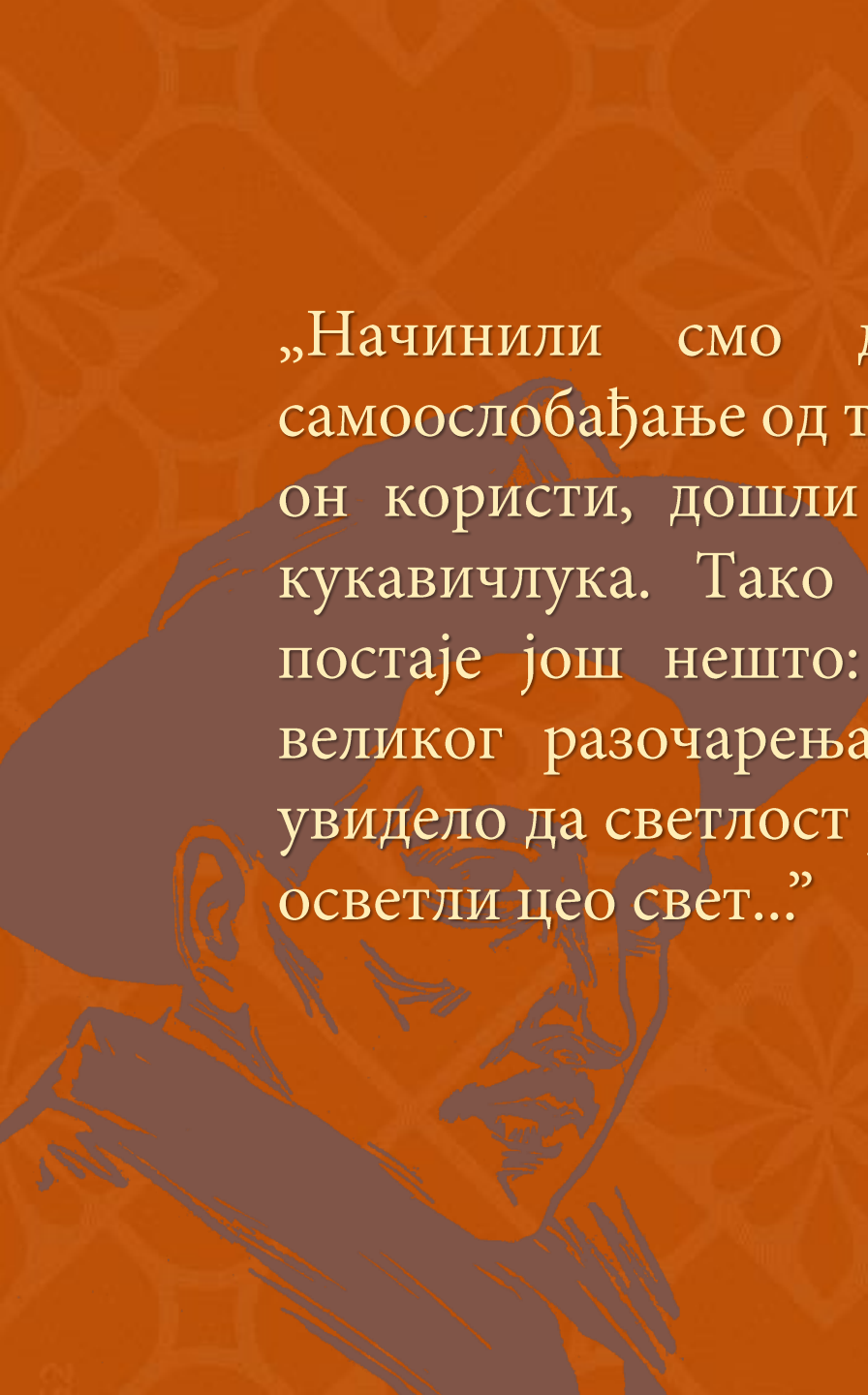
У јек узбудљивих политичких догађаја, и у мноштву политичких вести, у листу *Политика* од 17. јуна (30. јуна по новом календару) појавила се кратка белешка: „Г. Р. Домановић, књижевник, озбиљно је оболео и већ неколико дана не напушта постељу. Данас у подне састали су се његови пријатељи да се договоре на који би се начин г. Домановић материјално помогао, те да се отпочне озбиљно да лечи.”¹ Већ ова вест је парадигматична не само за невесели и у сировоњању проведени живот типичног српског наставника и публицисте, већ и за злехуду судбину већине српских књижевника. То потенцира напис који се у *Политици* појавио три недеље касније (10/23. јула 1908).² Чланкописац, пошто је већ ожалио књижевника и наговестио његов крај („Радоје Домановић опасно је оболео, тако да му најалост лека нема”), указао је на његову трагичну оставштину и беду у којој оставља породицу: „Његова жена и троје дече остаће на улици кад њега више не буде.”

Због тога је приређен концерт који се одржао 11. јула 1908, у омигној атмосфери. Организатори су морали бити задовољни, јер су прикупили више новца него што су се надали. Публика је била задовољна, јер је имала прилику да чује такву оперску звезду каква је била Рускиња Седмакова, у то време првакиња Стразбурске опере.³ Ипак: „... ми нисмо могли да немад-немо сваки час на уму, да се можда баш у тим тренуцима бори с душом тај јадни млади човек... То присуство болеснога писца на тој шумној вечери као да је осећао свако од нас, и као да се стрепило да не уђе ко год и не донесе вест да је тог часа нестало тог талентираног књижевника, који је имао тако

¹ „Болест г. Р. Домановића”, *Политика*, 1585, 17. јун 1908, 2.

² „За Радоја Домановића”, *Политика*, 1608, 10. јул 1908, 3.

³ „Седмакова у Београду”, *Политика*, 1608, 10. јул 1908, 3.

„Начинили смо дакле, пун круг: од Кантовог позива на самоослобађање од туђег ауторитета уз помоћ разума и храбрости да се он користи, дошли смо до Домановићевог рађања гомиле из духа кукавичлука. Тако читана *Данга* остаје политичка алегорија, али постаје још нешто: параболо модерних времена, односно времена великог разочарења над пропашћу идеала просвећености, када се увидело да светлост разума ни приближно није толико јака да може да осветли цео свет...”

Слободан Владушић

Великани српске књижевности

Лаза Лазаревић
Радоје Домановић

Српски
реалисти
књига друга

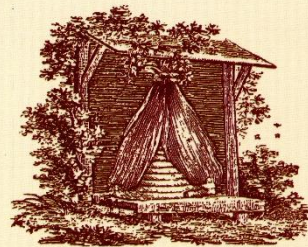

II 549419

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ

најстарији живи књижевни часопис у Европи и свету који у континуитету излази од 1824.

ПОЕЗИЈА И ПРОЗА ЗЛАТА КОЦИЋ, ЂОРЂЕ НЕШИЋ, МИЛИСАВ САВИЋ, ДРАГО КЕКАНОВИЋ, МИРОСЛАВ АЛЕКСИЋ, ЗДРАВКО МИОВЧИЋ, ПЕТАР МИЛОШЕВИЋ, ДАВИД ТУРАШВИЛИ, ЕТЕЛА ФАРКАШОВА **ЕСЕЈИ** ЈОВАН ДЕЛИЋ, ДУШКО ПЕВУЉА, ХОСЕ ОВЕХЕРО, ВЛАДИСЛАВ ШТЕМИЊСКИ **СВЕДОЧАНСТВА** МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ, ИВАН НЕГРИШОРАЦ **ПОВОДИ: ДОБРИЦА ЂОСИЋ (1921–2014)** ЗОРАН АВРАМОВИЋ, ТАЊА КОЈИЋ **КРИТИКА** МИЛИВОЈ НЕНИН, ЖАРКО МИЛЕНКОВИЋ, ВИОЛЕТА МИТРОВИЋ, ЈОВАНА ТОДОРОВИЋ, НИНА СТОКИЋ, МАРИЈАНА ЈЕЛИСАВЧИЋ **ИЗ СВЕТА** ПРЕДРАГ ШАПОЊА

АПРИЛ 2021

НОВИ САД

ДУШКО ПЕВУЉА

КРИТИЧКА СВИЈЕСТ У ПРОЗИ РАДОЈА ДОМАНОВИЋА

Сеоске и сатиричне приче

САЖЕТАК: У раду се напоредно анализирају приче са сеоском тематиком и гласовите алегорично-сатиричне приповијетке Радоја Домановића. У рецепцији дјела овога писца, његове сеоске и маловарошке приповијетке, које је писао током читаве своје списатељске каријере, или су занемарене или потцијењене. Ми смо показали да је и њима иманентна критичка оштрица која одликује најпознатије алегорично-сатиричне приповијетке Радоја Домановића, иако међу њима постоје суштинске разлике у начинима умјетничког уобличавања приповједног умјетничког свијета.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: Радоје Домановић, критичка свијест, приповједни поступци, приповједне перспективе, алегорична, сатира.

Прву приповијетку под насловом „Рођендан” Радоје Домановић је објавио као двадесетогодишњак у новосадском часопису *Јавор* 1893. године. Од тада је, па све до краја живота, био неустали сарадник најугледнијих књижевних часописа у Србији. Стваралачки рад започео је причама из сеоског и маловарошког живота, које је исписивао током читаве своје недуге петнаестогодишње списатељске каријере. Објавио је више приповједачких збирки које су наилазиле на изузетан пријем код критике и читалаца. Његов приповједачки опус Горан Максимовић је типолошки подијелио на следеће комплексе: маловарошке приче, сеоске приче, хумористичке приче, анегдотско-сатиричне приче, гротескно-фантастичке приче, алегорично-сатиричне приче и пародично-сатиричне

527

Уд зле чашама поре и. Мујанас, иу мајит вако еђа
збуи да бејар и неђапућу како рутаке одраке мита јарану

- Ваи однео га ^{бече} уџау робера водаве ођ вејте не ду мита
га . . . вејте годаве г. Мипрео

- Па ваке робера ијреда га вејте, брџа га се вааном
и мунта ођу, о поре г. Мата уђуџућу махон ^{јодор} и бејара

- Јојоде доме брџа, мита поре и. Милора

Па а доја ду вако се ваковине паростралине спи
мелу. и. Мита

- Е бана доу и мунта је зума ва код робера

У јавелу, парострају годеме го брџа мунта г. Мата
ре се е мунта водралине и паростра се чаки на слију еђа.

Јарану
14 дејр. 1893. г. ит

M. Romantidis
Грје

— Св. Р. М. М. М. —